

3 1761 04276 6451

Toronto University Library

Presented by

Miss Maria Langton,
through the Committee formed in

The Old Country

to aid in replacing the loss caused by
The disastrous Fire of February the 14th 1890

THE
WORKS
OF
ROBT. LEIGHTON, D. D.

SOMETIME
BISHOP OF DUNBLANE,
AFTERWARDS
ARCHBISHOP OF GLASGOW.

A new and enlarged Edition:

TOGETHER WITH
A NEW LIFE OF THE AUTHOR,
AND
A CRITICAL REVIEW OF HIS WORKS,

BY THE
REV. G. JERMENT.

VOL. VI.

LONDON:

Printed by E. Blackader, Took's Court, Chancery Lane.

FOR R. OGLE, GREAT TURNSTILE,
HOLBORN;

F. AND C. RIVINGTON, ST. PAUL'S CHURCH-YARD; J. HAT-
CHARD, PICCADILLY; E. MATTHEWS, STRAND; JORDAN
AND MAXWELL, FLEET-STREET; BUTTON AND
SON, PATERNOSTER-ROW; OGLE AND AIKMAN,
EDINEBURGH; M. OGLE, GLASGOW; AND
J. CLARK, ABERDEEN.

1808.

7448

18/11/90
6 vols

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ
ROBERTI LEIGHTON, D. D.

ARCHIEP. GLASGUENSIS,

IN

AUDITORIO PUBLICO ACADEMIÆ
EDINBURGENÆ,

DUM

PROFESSORIS PRIMARIJ MUNERE IBI FUNGE-
RETUR, HABITÆ:

UNA CUM

P A R Æ N E S I B U S

IN

COMITIIS ACADEMICIS

AD

GRADUS MAGISTRALES IN ARTIBUS CANDIDATOS.

LONDINI:

Excudebant E. Blackader, Took's Court, Chancery Lane,

PRO R. OGLE, GREAT TURNSTILE,
HOLBORN;

F. & C. RIVINGTON, J. HATCHARD, MATHEWS & LEIGH, ET
T. HAMILTON; ET OGLE & AIKMAN, EDINBURGI;
ET N. OGLE, GLASGUENSIS; ET J. CLARK,
ABERDONENSIS.

1808.

SYLLABUS PRÆLECTIONUM.

	PAGE
PRÆLECTIO PRÆMIALIS - - - -	1
PRÆLECTIO SECUNDA.	
De Felicitatis Appetitu, Nomine, & Definitione -	9
PRÆLECTIO TERTIA.	
De Felicitate Humanâ, scil. Quod sit - - -	15
PRÆLECTIO QUARTA.	
In quâ evincitur Felicitatem Humanam, nec in Terris, nec Terrenis reperiri - - - -	21
PRÆLECTIO QUINTA.	
De Immortalitate Animæ - - - - -	31
PRÆLECTIO SEXTA.	
De Vitæ Futuræ Felicitate - - - - -	41
PRÆLECTIO SEPTIMA.	
De Existentiâ Dei - - - - -	49
PRÆLECTIO OCTAVA.	
De Dei Cultu Providentiâ & Lege Homini im- positâ - - - - -	65
PRÆLECTIO NONA.	
De Utilitate & Jucunditate Religionis - -	73

Syllabus Prælectionum.

	PAGE
PRÆLECTIO DECIMA.	
De Decretis Divinis - - - - -	79
PRÆLECTIO UNDECIMA.	
De Creatione Mundi - - - - -	87
PRÆLECTIO DUODECIMA.	
De Hominis Creatione - - - - -	101
PRÆLECTIO DECIMA TERTIA.	
De Providentiâ - - - - -	113
PRÆLECTIO DECIMA QUARTA.	
De Christo Salvatore - - - - -	125
PRÆLECTIO DECIMA QUINTA.	
De Regeneratione - - - - -	131
PRÆLECTIO DECIMA SEXTA.	
De Regeneratione - - - - -	145
PRÆLECTIO DECIMA SEPTIMA.	
De verâ Felicitate & Vitâ Æternâ - - -	157
PRÆLECTIO DECIMA OCTAVA.	
De Religione Christianâ, quod vera sit ad Felicitatem Via - - - - -	165
PRÆLECTIO DECIMA NONA.	
Quod Sanctitas unica sit in Terris Felicitas - - -	175
PRÆLECTIO VIGESIMA.	
De Felicitate nostrâ, quod in Deo sita sit, qui solus ejus Consequendæ Viam nobis monstrare possit, quam & in Sacrâ Scripturâ patefecit, cujus Divina Authoritas astruitur - - - - -	183

Syllabus Prælectionum.

PRÆLECTIO VIGESIMA PRIMA.						PAGE
De Attributis Dei	-	-	-	-	-	197

PRÆLECTIO VIGESIMA SECUNDA.						
De Vitâ Piè Instituendâ	-	-	-	-	-	203

PRÆLECTIO VIGESIMA TERTIA.						
De puritate Vitæ	-	-	-	-	-	211

PRÆLECTIO VIGESIMA QUARTA.						
Ante Sacram Synaxin	-	-	-	-	-	219

ORATORIA PARÆNETICA.						
Ad Studiosam Juventutem a Feriis reversam	-	-	-	-	-	227

Parænesis Prima	-	-	-	-	-	237
Parænesis Secunda	-	-	-	-	-	245
Parænesis Tertia	-	-	-	-	-	251
Parænesis Quarta	-	-	-	-	-	257
Parænesis Quinta	-	-	-	-	-	263
Parænesis Sexta	-	-	-	-	-	269
Parænesis Septima	-	-	-	-	-	275
Parænesis Octava	-	-	-	-	-	283
Oratio Valedictiora	-	-	-	-	-	289

LECTORI CHRISTIANO SALUTEM.

QUÆ solida & ampla sunt diu placent, quæ autem lepida & concinna paululum quidem mulcent sed cito satiant.* Quid autem solidius, quid amplius cogitari potest, quàm invisibilem τῆ πάντ⊕ Conditorem in hoc suo visibili opificio contemplari, ejusque potentiam, sapientiam, & bonitatem infinitam in hoc magno semperque expanso volumine legere, & veluti semper novum stupendumque spectaculum admirari? Deinde quid jucundius, quid sublimius, quàm, oculis ad magna Religionis revelatæ Mysteria conversis, quæ in sacris paginis de humani generis (in mortis & miseriarum abyssum collapsi) Redemptore & Instaurore, quæ de summâ nostrâ felicitate, de veræ pietatis præmiis, & vitæ flagitiosè actæ pœnis prædicantur, avidâ aure haurire, & imis præ-

* Fab. Quint.

cordiis fixa tenere? Hæc tanta & talia validis argumentis fulta, doctè & dilucidè explicata in his diatribis Theologicis tibi, *Lector Pie & Christiane*, offeruntur: extra enim divini hujus propositi circulum, nullibi & nunquam evagari solet Author noster ὁ μακαρίτης, doctus dum vixit, simul & pius.

Has ejus reliquias Prælectiones fuisse sacras, quas in Auditorio publico habuit, dum Academiæ Edinburgenæ præfuit, nullatenus est ambigendum; supersunt enim in hunc diem plurimi hujus rei testes, qui ipsis Prælectionibus interfuere, & ab ore ejus mellifluo pendentes, quidam calamo, omnes aure, quidni nónnulli corde feliciter & avidè Dictata hæc exceperunt. Hos attestor, ipsisque gratum hoc fore opus spero, & opinor, ut eadem quæ tanto cum gaudio cursim tunc solummodò & semel audierunt, cum otio & deliberatione nunc legere, & defixo pectore recogitare possint, amœnissimam meditandi materiam sibi inde suppeditantes. Et certè quibuscunque animis particula inest divinæ mentis, illis & magnum vitæ negotium erit, & voluptas magna, per hos suaveolentibus virentes floribus hortos spatari, & haustis cæ-

lestibus mellis ætherei donis corda sua reficere & replere; nec metuas inopiam, quantumvis enim sæpius revisas, virentes, & succi plenos, & rore cælesti tumidos invenies; imo, ubi meditatione pleniori & penitiori ipsum te decerpisse florem putaveris, renascitur, & quod de ramo suo lusit Maro, hic verissimè dici potest,

— *Uno avulso non deficit alter
Aureus.* —

Prælectiones verò quas nunc habes, ex Authoris ἀυτογράφη non sine labore, propter lineas intersertas & lituras, (raptim enim, nihil minus quam publicandas cogitans, exaraverat) ac diligentiam nitidè exscribendas curavi, & nunc plurimorum rogatu typis excusas publici juris facio. Eundem in iis disponendis ordinem observavi, quem & ille in dictandis, quantum conjecturà assequi licuit.

Methodum quod attinet, qualem vulgò in Systematis Theologicis reperire est, in Prælectionibus hisce verè sacris nemo invenire expectet; nam dum Religionis dogmata dilucidè explicat Reverendissimus Author, pietatis

documenta feliciter intermiscet ; dumque intellectum illuminat, cor pariter accendit.

De Religione dicturus, methodo planè practicâ utitur, eâque ipsi rei maximè accommodatâ, initio à fine sumpto, qui tum Religionis est, tum ipsius hominis, humanæque vitæ ultimus & summus, qui & *Felicitas* dicitur ; de quâ paulò fusius agit, tum de felicitate humanâ, eâdem perfectissimâ & verè divinâ dicendâ, si objectum respicias, cum sit hominis suprema & omnibus numeris absoluta beatitudo Ipse, qui illum condidit, beatissimus ; formalis autem (ut loquuntur) ejusdem visio & fruitio, quæ in cælis reposita, per fidem in terris eò pergentes manet. Dein & hoc adjicit, prout par est, felicitatem (quatenus quidem misera & luctuosa hæc vita capiat) in Religione verâ, eâque solâ sitam esse, non tantum quòd ad perfectam illam & in cælis collocatam felicitatem via unica sit, & rectà ducens, sed quod & indolem cœlestem redoleat, ejusdemque sit vera inchoatio.

Religionis doctrinam jure optimo *Theologiam* dici monet, cum Deum superexcelsum,

& Authorem habeat, & objectum, & finem. De ejus existentia multa præclara accumulât, argumenta sumens à communi omnium gentium consensu, ab iis, quæ ad extra videmus, quæque intus sentimus, & sumus; hæc enim omnia Deum esse ore clamant apertissimo: argumentum etiam illud à rerum omnium pulcherrimo ordine fusius explicat; ratione enim hac, supra omnes omnium scientiarum ἀποδείξεις irrefragabili, dari ens aliquod æternum, & à se existens evidentissimè arguit.

De Dei naturâ parcè admodum, & prout par est, cautè loquitur: de Deo enim vera etiam dicenti periculosum loqui sentiebat. Ut sapientia, potentia, & bonitas Dei, quæ in operibus ipsius omnibus elucent, indesinens nostra sit & indefessa meditatio, hortatur. Quod æternam Deorum abyssum spectat, ipsi S. Augustini illud perplacet, *Alii disputent, ego mirabor.*

Inter opera divina, primum occurrit ingens illud & stupendum primæ rerum omnium Creationis, quæ quidem præter Θεογένεσς codicis testimonium αὐτόπιστον, quàm rationi congrua sit,

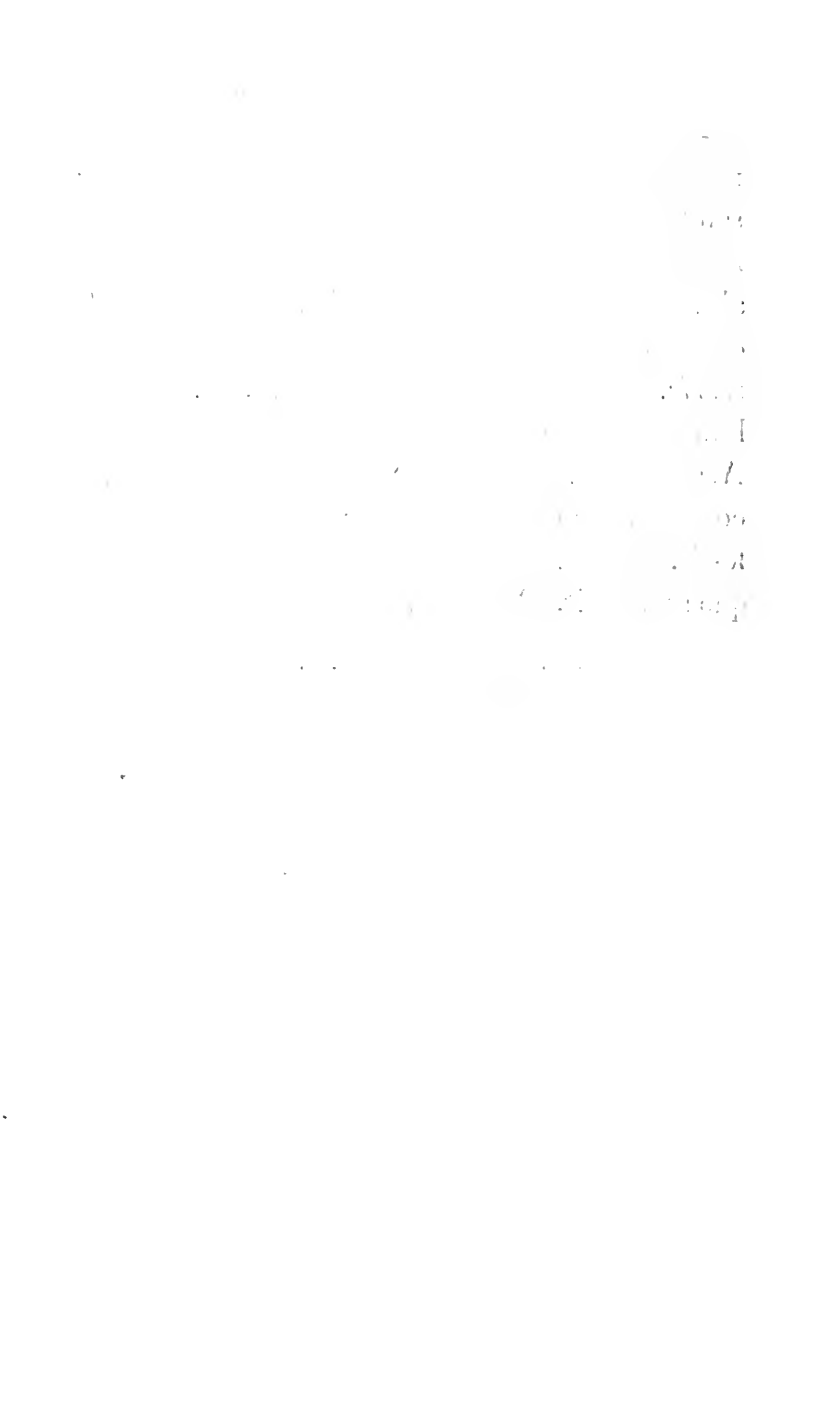
brevi & dilucidâ dissertatione asserit. Deinde de Homine, deque illius tum integritate primigeniâ, tum mox insecuto miserrimò lapsu tractat. Huic autem lugubri historiæ considerandam adjungit alteram non minus lætam & felicem, quæ est admirabilis certè φιλανθρωπίας methodus. O pulchram & beatam methodum, Miseriæ summæ narrationi, summæ ac incomparabilis misericordiæ doctrinam subnectere! Homo Deum deserens in Dæmonum incidit Barathrum; Deus tamen à quo defecit, potentissimâ dextrâ extrahere statuit, imò, quò id admirabilius faciat, ipse DEUS sit homo. “ Hic
 “ hominis ex tanto dedecore resurgentis honos,
 “ hic Angelorum stupor, hoc miraculorum
 “ compendium & summa,” *Verbum Caro factum est. Qui mortuus est ut homo, resurgit ut Deus, & in terrâ conspectus in Cælum unde venerat revertitur.* De his singulis pauca, gravia tamen & jucunda disserit.

Sed quorsum hæc omnia, *Lector*, si infixæ animo tuo adhuc hæreat, vel puerilis ineptia, vel effrænis insania, vel saltem si stupida divinæ Gratiae & salutis tuæ æternæ, animæque immortalis incuria te miserè teneat? Non ta-

men dubito, nonnullis, in quorum manus hæc salutaria & vere divina Tentamina pervenerint, mentem fore saniozem; nec de cæteris spes abdicanda, *vivit, enim, Spirituum Pater, & cathedram habet in cælo, qui corda docet in terris.* Faxit *Ille* ter *Opt. Max.* ut felicem hunc effectum producant Exercitationes hæ Academicæ: Et ut Gratiam suam his mediis comitem adjungere dignetur Pater noster Cælestis, humillimum ad ejus Thronum habebis, quoad vixerit, Oratorem

Salutis Tuæ Studiosissimum,

JA. FALL.

REVERENDISSIMI D. D.

ROBERTI LEIGHTON,

ARCHIEP. GLASCUENSIS,

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ.

PRÆLECTIO PROÆEMIALIS.

MAGNUM opus parvus aggredior, imò, opus omnium maximum, omnium minimus: Ecquid enim inter hominum instituta nominari potest sublimius, quam humanas mentes ad divinam Imaginem de novo effingere? Hunc autem non solum Pastorum in suis gregibus, sed & Doctorum in scholis genuinum esse, & præcipuum scopum, nemo est, ut opinor, qui non fatebitur. Et licet munus hoc Academicum illi alteri pastorali in plerisque non illubentèr cedat, hâc unâ tamen ratione aliquantò altiùs tendere videtur, quod illius sit vulgares, ut plurimum, animas hujus verò selectiores, literatam, *scil.* & studiosam juventutem, doctrinâ cælesti imbuere, è quibus spes sit nonnullos, bono cum Deo, ejusdem doctrinæ nuntios postmodum evasuros. Et quibuscunque hoc operis divinâ manu impositum est, certè hoc ipso ad

illud exequendum tantò alacrius sese accingere æquum est, ubi secum reputant, quam longè effluere, & inquam multos Domini nostri agros, tanquam per canales, & aquæductus suo tempore transmitti possit, quicquid eruditionis Christianæ, & veræ pietatis in teneros discentium animos infuderint. Non absimili quidem argumento *Plutarchus* Philosophos, ad Magnates, & Principes instruendos animare conatur, & ne morosè illorum consortium fugiant, suadet, sic enim, inquit, *compendio quamplurimos juvabitis*; nam qui plebeios, & Idiotas docet, ille singulos tantùm homines, etiamsi maximè profecerint, privato tantùm commodo virtute, & sapientiâ instruit: sed si quis præfectis & Magistratibus, iisve, qui tales futuri sunt, erudiendis operam impenderit, unum animum excolendo magnis hominum cœtibus beneficium parat. Et certè nullus Medicus est, *ὄν φιλόκαλ* ἢ, ut ille loquitur, qui, non multò libentiùs oculum sanaret qui pro multis visurus & vigilaturus est: Et Faber *Λύροποι* cytharam tantò jucundiùs concinnaret, si sciret illam *Amphionis* manibus tangendam, lapides ad Thebanæ arcis muros extruendos sponte sequaces ducturam; quod Vir doctus, & acutus huic nostro proposito applicans, Doctores Academicos, *Fabros* appellat *Lyrarum*, quibus celebrioris, & pulchrioris multò Civitatis *Jerusalem* scilicet *cælestis* muri condendi sunt, lapidibus ipsis verè & sine fabulâ utpote vivis, dulci harmoniæ Evangelicæ vi attrahente, ad ædificia ultrò accedentibus.

Non tam me ignoro, ut eum me putem, qui vel tantillum profectum in tanto negotio ex suo ipsius artificio sperare ausim; sed divino beneficio, & favori humiliter innitentem spem alere quid vetat, in omnipotenti enim manu paria sunt omnia instrumenta; nec omninò dubitandum est, illum quidlibet ex quolibet efficere posse, qui *omnia fecit ex nihilo*; illum facillimè debiles firmare, & egenos ditare, qui omnia dat omnibus, ζῶν, και πνοήν, και πάντα; & quicquid vacui est in nobis illius attrahit, ac invitat plenitudinem,

Ὁς πάντα πληροῖ, και ἄνω πάντῳ μένει

*Ὁς νῦν σοφίζεις, και νόε φεύγει βολὰς.

Illius itaque auspiciis (*Ad.*) ad veram & salutarem sapientiam aspirandum, & tentanda est via, qua nos quoque fas sit tollere humo. Non est enim mihi animus vos quæstiuncularum, & disputationum rubetis implicare, sed si quid illius artis in me esset per amœnas, & faciles pietatis semitas ad beatam vitam quam libentè vos, & me comitem talem ducerem, animosque vestros anhelis desideriis, & fervido cœlestium amore accendere gestirem; &, ut cum magno illo Theologo loquar, πηρυγαῖν τὰς ψυχὰς, και ἀρπάσαι κόσμους, και δῆναι θεῷ. [*Alas addere animis, & abripere a mundo, & reddere Deo.*] Pleraque autem, (si detur liberè loquendi venia) quæ etiam in Theologicis Scholis tractantur, & magno cum appa-

ratu, & strepitu docentur & disputantur, spinosum fortè acumen habent, sed simul certè spinosam sterilitatem; lacerare & pungere possunt, animos pascerere non possunt; *nemo enim ex spinis uvas collegit unquam; aut ex tribulis ficus.* Quorsum altà (inquit ille) de Trinitate disputare, si careas humilitate, & sic Trinitati displiceas¹. Et aptè S. Augustinus ad illud Esaiæ, *Ego Deus tuus docens te utilia; utilia,* inquit, *docens, non subtilia.* Et hoc est quod opto & oro, ut nobis pro modulo nostro subdocentibus ille efficacitè vos perdoceat, qui cathedram in cælo habens, corda docet in terris.

Ut autem luminis, & doctrinæ cælestis capaces sitis, ante omnia necesse est, revocentur animi vestri ad seipsos; quamdiu enim dispersi, & disgregati nugis & ineptiis venandis inhiant, quisquis iis præcepta, & monita sapientiæ obtulerit, ea levis ventis, tanquam *Sibyllæ* folia, committit. Multi certè laboris & egregiæ artis est, corda hominum; præcipue Juvenum, & puerorum figere, & ad semetipsa exploranda applicare. In parabolà Evangelii legimus de filio perduto, illum primò *rediisse ad se,* & tum demùm *ad patrem.* Magnus siquidem erga conversionem ad Deum gradus est animus ad se, & res suas pensitandas conversus: quod pius *Bernardus* hoc voto signantè exprimit, *ab exterioribus,*

¹ Thomas-à-Kempis.

inquit, *ad interiora redeam, & ab interioribus ad superiora ascendam.* Ego quidem pro lucro non exiguo ducerem, si vel unum vestrûm in hoc cætu, utinam! plures, O utinam! omnes persuasos dimitterem, ad consilia magis quam antehac seria & secreta de suâ immortalitate, & rebus æternis in-eunda.

O vanas hominum mentes! O! pectora cæca!

Hoc est quod de populo suo conqueritur Dominus; *non habent cor ad cogitandum.* Hoc magnum dedecus, hæc magna humani generis miseria ἀπρονοήτως vivere. Ἀεὶλίξ illa brutalis, veniam detis vocabulo, ut quod res est clariùs eloquar, mors Animarum est inconsideratio. Quam verè dictum ab antiquis, *Intellectus cogitabundus principium omnis boni.*

Monet Psaltes, *loquimini vobiscum;* quod pauci certè faciunt, plerosque hominum nusquam rariùs invenias quam apud se. Vos autem velim vobismet ipsis familiares, & ut Studiosos decet, domi manentes, & vobiscum habitantes & sæpissime loquentes. Serió cogitate, Quorsum vivo? quo vado? Teipsum interroga.

Est aliquid quo tendis, & in quod dirigis arcum? Hæc, quæ pro fide Christiana amplexus sum, & toties audivi, de seculo futuro, de vitâ, & morte

æternâ, utrùm vera sunt an ficta? si vera, quod indubitantè credere profiteamur omnes, tunc certè vana sunt, & vanitate ipsâ leviora etiam maxima hujus seculi negotia, omnis scientia inscitia, & pauperies divitiæ, & amaræ dulcedines, & honor vilis, & indecorus. O quam ignorant homines gloriæ cupidi, quæ ea sit, aut quemadmodum petenda! imo, umbram gloriæ avidè captantes, veram, & solidam, & sempiternam fugiunt & aversantur. Piorum futura felicitas res est supra omnem sermonem nostrum, imò, & omnem conceptum, immane quantum! elevata; nos parvis magna componentes res illas altas, & invisibiles terrenis & notis adumbramus tantum; imò, & sacræ scripturæ in hoc nobis συγκαταβαίνουσι quemadmodum Hebræi dicunt, *Lex DEI loquitur linguam filiorum hominum*, Cælestem illam vitam sub hæreditatis & divitiarum, sub regni & coronæ nominibus representant, sed cum epithetis non communibus, nec terrenæ gloriæ ulli vel opulentiae congruentibus. Hæreditas est sed ἀφθαρτός, ἀμίαντος, ἀμάραντος [*incorruptibilis, impolluta, immarcescens.*] Regnum est sed ἀσάλευτον, quod [*concuti nequit*] multo minùs dirui; quod de thronis sublunaribus dici non posse abundè testatur omnis historia, & etiam nostra quam recens experientia. Offeritur vobis, si Evangelio fidem adhibetis, hæreditas, & corona tanta & talis. Audite filii Adam avarum atque ambitiosum genus, ecce hic locus est laudabili avaritiæ, atque ambitioni non tantum ex-

citandæ sed & explendæ; sed necesse est fateamur raram esse harum rerum fidem. O cara fides! etenim nec injuria exclamaret aliquis, inter magnos in hisce terris credentium greges equis est, qui credit? Nunquam mihi persuadebit se cælestia credere, qui terræ adhæret, imò, qui non illam cum illecebris omnibus spernit ac ridet, omnesque nervos affectus, & laboris sui èo intendit unicè, ut immensa illa & æterna consequatur.

Nec in viâ ipsa quidquam est quod absterreat, nisi animæ vitæque sanctitas lex dura & molesta videatur, quâ certè nihil homine dignius, nihil decentius, nihil jucundius dici potest. Obsecro itaque vos & obtestor (*Ad.*) per misericordiæ divinæ viscera, per charissimas animas vestras, hæc revolvatis seriò, & in hæc studia potissimùm incumbatis: periculum facite sine periculo, experimini tantum hujus sapientiæ vias, nec dubito eas tantà dulcedine vos allecturas, ut ab iis nunquam recedatis. Hoc apprimè hortor, ut assidui sitis in oratione; imò, hortatur vos *S. Paulus*², ut *indesinentèr oretis*; adeo ut oratio non tantum sit, secundum vetus illud dictum, *clavis diei & sera noctis*, sed ut ita loquar, baculus de die, & lectulus de nocte, quæ duo uno ferè Hæbræo vocabulo significantur. Et certe

² 1 Thess. 5. 17.

quantò frequentius, tantò facilius & jucundius orabitur, non tantùm ex communi actuum & habituum ratione, sed quia oratio cum sit colloquium cum Deo, animam usque et usque puriorem, Deoque similiorem reddit, illiusque amorem ex frequenti illo aspectu & colloquio in tantum adauget, ut eo avidius & ardentius animus feratur, nec omnino sine illâ frequentiâ vivere possit.

PRÆLECTIO SECUNDA.

DE FÆLICITATIS APPETITU, NOMINE, ET DEFINITIONE.

O ! QUAM profunda est & tenebrosa miserix abyssus, in quam plorabili suo lapsu demersum est humanum genus, cum veri sui boni non solum possessione, sed & cognitione exciderit, & nec quodnam illud sit, nec quæ sit redeundi via, quaque gradum revocet perspectum habeat. Retinet tamen, licet tanto lapsu attonita, mens, umbram aliquam, & confusas veluti species amissi boni & *cognati semina Cæli*, & languidum quendam indigentix sensum, & obscura illi notitiæ, hebetique sensui conformes affectus, motusque animi in tenebris palpantis, & ubique requiem quæritantis, invenientis autem nullibi. Hoc certè extra omnem dubitandi & disputandi jacturam positum est, omnes homines benè sibi velle, imò honorum absolutissimum atque optimum optare sibi, & captare omnes ; & ne perditissimos quidem hominum hunc erga se affectum vel perdidisse, vel omninò posse perdere. Et quamvis, heu ! nimis verum sit, nos naturâ cæcos, in miseriam felicitatis nomine obtectam festinare, & non solum (quod aiunt) *nubem pro Junone*, sed mortem ipsam pro

vitâ amplecti. Hoc tamen vel ex illo ipso infelicissimo errore apertè constat, nos felicitatem velle persequi vel ipsam, vel ejus imaginem, prout occurrit & apparet. Nec exuere potest hanc ὄρμην animus humanus, nisi se exuat, hoc est quod Scholastici stilo suo dicunt, *In beatitudinem fertur voluntas, non ut voluntas, sed ut natura.*

Verum quidem est, vulgus hominum animorum suorum motus, nec benè nosse, nec observare, sed pecudum more, in obvia quæque impetu cæco ferri, & vel non omnino, vel parcè admodum in sese descendere, & reflexo intuitu introspicere; in omnibus tamen illorum negotiis & votis (licet ipsos lateat) inest, & operatur hic immortalitatis Appetitus. Circumspicite hominum occupatorum, & cursitantium turbas, Medicos, Juridicos, Mercatores, Mechanicos, & Agricolas, imò, & Milites ipsos, laborant omnes ut quiescere possint, si modo felix aliqua messis tandem voto illi respondeat, & spe illâ allec- ti, sudore suo sementem rigent; sed redit labor ac si in orbem, & transeunt dies mortalium in malis veris perpetiendis, & bonis falsis sperandis, *In imagine versatur omnis homo, & se vanissimè cruciat;*¹ tranquillitatem tanquam umbram suam insequitur, & nunquam attingit, sed ut plurimùm priùs

¹ Psal. 39. 6.

vivere desiit, quàm vivere incipiat. Veruntamen hic ipse cæcus & temerè oberrans boni sui appetitus, innatus nobis & altâ mente radicans, est Ansa illa magna, quâ Divina Gratia humanam naturam apprehendit ac trahit, & a miseræ suæ profundo extrahit.

¶ Magnus itaque sacræ doctrinæ scopus, idem prorsus Vc; cum magno humanæ vitæ & naturæ scopo; & qui illam rejicit, odit & animam suam, Sic enim ἐμπατικῶς loquitur Hebræorum Rex sapiens: acerimus est suæ Animæ hostis, eique secum malè convenit. Secundum illud S. Bernardi, *postquam posuisti me contrarium tibi, factus sum contrarius tibi.*

Hæc cum cogitarem, quæcunque demum sunt, quæ de doctrinâ Christianâ in posterum, Deo favente, dicturus sum, ab ultimi hominis finis consideratione initium sumendum duxi. Transcendens quidem & supremus omnium finis est *Divini nominis gloria*, cunctis, eò, unde emanarunt, pulcherrimo circulo sic revertentibus; sed veræ Religionis, in quantum nos respicit finis ultimus, Supremoque illi proximè & præclarissimè inserviens, est humani generis Salus, seu Felicitas.

¶ *Felicitatis* nomen in genere quid significet, etiamsi non dixerim, neminem puto vestrum igno-

rare. Dicam tamen ut tum hoc ipsum forsàn, tum alia quæ superstruenda sunt, clariùs intelligatis, Nec lis hac in re ulla est, omnes enim homines per illud, quod Hebræi אֲשֶׁר, Græci μακαριότητα sive εὐδαιμονίαν, Latini *Fælicitatem* seu *Beatitudinem* appellarunt, hoc unum significari consenserunt, *Perfectum naturæ intelligentis bonum*. *Naturæ*, inquam, *intelligentis*, nec enim inanimata, nec bruta animalia, nisi catachresticè admodum beata quis dixerit, non iores aut equos felices, licet saginatos, & otio libere, imo relictos. Et sicut proprium est intellectualium Bonum, sic etiam perfectum, modò pleno & perfecto sensu sumatur, Felicitas. Licet enim vulgaris sermo tituli hujus admodum prodigus sit, eoque desultoriâ levitate ad obvia quæque bona, vel boni umbras abutantur, precipuè quibus ipsi indigent, prout monet Philosophus vester, in Ethicis, ὁ νοσήσας, ὑγιαίνει καὶ ὁ πενόμενος, πλεόντων; [*Infirmus sanitatem, & pauper, divitias* bonum illud autumant.] Nec non eruditi, imò, & Sacri Scriptores indicia quædam & initia futuræ felicitatis ipsius nomine insigniant, perfecto tamen (ut dictum) & verè suo sensu perfectissimam & omnibus numeris absolutam boni plenitudinem complectitur, Ut nihil omninò adsit quod angat, vel desit quod delectet. Bonum itaque quicquid illud sit quod totam appetitus rationalis Sphæram absolutissimè compleat, *Felicitas* est, ut loquuntur, *objectiva*: ipsa autem actualis, seu formalis felicitas est, *illius boni possessio & fruitio*.

Est perfecta tranquillitas Mentis, eaque non stupida & hebes, tanquam maris mortui tranquillitas, sed vivida & florida, & semper læta, non ἀναλγησία & indolentia sola, sed insuper, summa & exuberans jucunditas; & nisi viliores usus vocem depressissent, *Voluptatem* dicere non dubitarem²; imo, & sic dicamus fidenter modo hoc ῥαντισμῶ, his, inquam, adjunctis lustremus; ut Voluptas sit perfecta, perennis, pura, Spiritualis, divina. Nunquam enim ex quo in hujusmodi rebus iudicio uti ausus sum, placito illi *Aristotelis*, & Scholæ acquiescere potui, fruitionem pleni boni [ea autem est Felicitas] a jucunditate illius fruitionis distinguenti: bonum enim illud sic non erit ultimum, nec propter se expetitur; quicquid enim optamus boni possidere, ideo optamus, ut tranquilli & læti eo fruamur. Et delectatio illa perpetua, seu satietas sine fastidio est *Amor possidens*, & *voti compos*.

² Ἡ εὐδαιμονία ἡδοιὴ ἀμείλιβλητος. [*Fælicitas (est) Voluptas semper eadem*] Socrates apud Stobæum.

PRÆLECTIO TERTIA.

DE FÆLICITATE HUMANA, scil. QUOD SIT.

NON commovebit vobis bilem, (ut opinor) nec in opprobrium dictum putabitis, quod vobis, & certè mihimet vobiscum sanam & seriam mentem repetito jam semel atque iterum voto optaverim, nam ut quod res est dicamus, perpaucis hominum datur esse tam beatis. Maxima longè pars vel voluptatibus, vel curis seculi ebria est, & incerto gressu hùc atque illùc titubat, & *via stulti fatigat illum* (ut inquit *Salomon*) *quia nescit quà itur ad urbem*¹. Viam ad urbem illam cælestem, & visionem pacis quam pauci norunt, aut quærunt, imò, neque sciunt quid omnino sit, quod quærant; casu vivunt & fluctuant, nec portum certum proponunt, nec ad sidus aliquod navigationem dirigunt, & nescienti quem portum petat nullus ventus est secundus; nec sagittam dirigit, cui nondum scopus est quo dirigat. Nos ut scopum certum habeamus, de scopo & fine summo disserere institui.

¹ Eccles. 10. 15.

Et ut à Patre Spiritus sive Intelligentiarum ordiamur. DEUS benedictus in sæcula, & ab omni ævo beatissimus, est ipse sibi sua beatitudo: sua ἀντάρκεια, æterna illa & infinita quam in seipso habet Complacentia, Dei propria & plenissima Felicitas est, cui esse, sibi sufficit, efficitque cuncta: quod apte S. Chrysostomus Θεῶς μάλιστα ἴδιον τὸ ἀνένδεες [Dei maximè proprium est indigum non esse] & egregie Claudius Victor;

*Regnabatque potens in Majestate creandi,
Et facienda videns, gignendaque mente capaci
Sæcula dispiciens, & quicquid tempora volunt
Præsens semper habens: immensum mole beatâ
Regnum erat ipse sibi.*

Et tamen balbuties mera est quicquid de illâ primâ & increatâ Felicitate, & Majestate loquimur: hîc nos destituit non solum sermo, sed & cogitatio omnis ubi illum ἀνθεΐασον τον ὄντα sine hominibus, sine Angelis, sine ullâ creaturâ per infinita retrò secula in se solo manentem, & lucentem, & beatum, & lætum contemplamur.

² Τίν' ἔσ' ὄμμα σοφὸν
Ταῖς σαῖς σεροπαῖς
Ἀνακοπιόμενον
Ὅν καταμύσει;

[Cujus oculus sapiens
tuis fulgoribus
præstrictus
non occludetur?]

Descendamus itaque ad nos ipsos, sed animo revertendi, & ascendendi rursus ad illum; & descensus hujus ad nosmet considerandos propositum & scopus sit ascensus & reditus ad Deum: si enim de ultimo fine nostro inquiramus, in ascensum illum terminetur & desinat ea inquisitio necesse est, finis enim ille ultimus is *Ipsè* est, ultra quem nec principium datur nec finis. Angelorum felicitatem, licet intermedius ille gradus sit, omittemus; tum quia de nostra disserere instituti nostri est; tum quod utraque felicitas illorum & nostra, quod ad rei summam eadem prorsus esse invenietur.

Et de nostra primò statuendum *Quod sit*; tum demum *Quæ sit*, aut in quo sita, inquirendum. Dari itaque *Humanam felicitatem* asserimus, idque potius ut indubitanter supponendum, quam præcisè probandum. Humanam cum dico, intelligitis sat scio, me non velle eam, quæ in rebus humanis posita est, sed subjectivè sumere, & Hominum Felicitatem intelligere. Illam autem non solum inter possibile esse, sed & ab aliquâ saltem humani generis parte reipsâ attingi, qui negatum iret, næ ille non solum eâ felicitate, sed & ipsa humanitate indignissimum se redderet, quippe qui illum quantum in se est altissimâ suâ spe, summoque honore spoliaret. Verum quicumque concedit omnia a sapientissimo Opifice condita, is hominem omnium operum visibilium caput, & decus, digni & congrui fi-

nis capacem factum esse dubitare non poterit. Hæc præcipua est hujus machinæ pulchritudo, quod omnia tam egregio ordine disposita sunt, & unumquodque in aptum aliquem & concinnum finem, qui si dignissimæ aspectabilis mundi parti homini deesset, quanta foret deformitas, quam μέγα χάσμα, eo autem magis quo vividius inditum est homini, (ut diximus) talis finis desiderium, ὥστε κέννην εἶναι καὶ ματαῖον τὴν ὀρεξίν, [*adeo ut inanis esset & vanus hic appetitus;*] & sic morbida illa & querula vox quam in paroxysmo doloris edidit Psalter, aliquid, quo defendi posset, haberet, *Quare fecisses omnes homines in vanum*³. Hoc non tantum esset horrendum in natura vacuum, sed (ut ita loquar) concreata miseria, & ineluctabilis integræ propaginis humanæ cruciatus, si ad boni nunquam obtinendi, & prorsus impossibilis, non solum irritam capacitatem, sed irrequietum appetitum homo formatus fuisset; hoc verò cum non omninò admittendum sit, necessarium est dari aliquod plenum, & permanens, & satiens bonum, quo potiri possit homo, & quo potitus verè sit beatus.

Quod cum animo revolvimus, annon acrem intus stimulum sentimus, quo aliis curis omissis omnibus, ad hoc unum bonum cognoscendum & consequen-

³ Psalm. 89. 47.

dum excitamur? Adhæret nobis, fateor, in corpore degentibus corporeis, & caducis utendi necessitas, sed ut ventri vel carni serviamus, terræve affectu adhæreamus, nulla est necessitas, imò summa est, & non ferenda indignitas. Ecquis est qui putet hominem natum ad cibos tantum & potus percolandos, reliquosque bruti corporis appetitus satiandos, ad ventos aucupandos, & spes evanidas ac fallaces per totam vitam venandas; quâ tamen brevi insaniam transacta in terram recondatur, & in pulverem resolvatur? Absit ut sic concludamus; Datur aliquid proculdubio ulterius, idque tam magnum, & diuturnum, ut præ illo, punctum illud quod hic vivimus, cum omnibus ejus negotiis, & deliciis fumo vanius & vilius, *Major sum* (inquit R. S.) & *ad majora genitus, quam ut sim mancipium mei corpusculi.* Quantò veriùs si regeniti sumus de cælo, hoc nos dicamus. Pudeat nos vivere capite demisso, tanquam pecora prona, & terram spectantia, vel etiam aereas & vanas scientiæ umbras sectari, interea vel nescientes, vel non cogitantes, unde orti, & quo brevi reversuri sumus, quis locus nostras excepturus sit animas solutas hisce corporis compedibus. Si unicè hanc felicitatem viamque eò ducentem nosse avent animi vestri, *Scrutamini Scripturas, ex illis enim solis* putamus, aut putare profiteremur omnes, *nos vitam æternam habere posse.* Hortor vos, & obsecro ne vel ex desidiosa negligentiam, vel ex nimiam in minoribus Studiis diligentiam, ullum

prætermittatis diem, quo non aliquam sacri codicis partem pio atque attento animo legatis, precem lectioni comitem semper adhibentes, ut per illam lucem divinam attrahatis, sine qua, divina legi, & intelligi non possunt. Luce autem illâ affulgente, ineffabile est quantum hæc Scripta θεόπνευστα supra *Ciceronem & Demost.* & *Homerum & Aristotelem*, omnesque alios Oratores, Poetas, & Philosophos dulcescent. Illi de felicitate imaginariâ disputant, & pro suo quisque more, vana quædam ac incerta dicunt, verum autem quæ ea sit, & quâ eundum ad illam consequendam hic solus liber, & certissimè & clarissimè docet. Hoc est quod *S. Augustini* affectum, & Studia huc convertit, *Apud Ciceronem & Platonem aliosque ejusmodi Scriptores multa* (inquit) *sunt acutè dicta & leniter calentia, sed in iis omnibus hoc non invenio, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vobis requiem præbebo* [†].

[†] Matt. 11. 28.

PRÆLECTIO QUARTA.

IN QUÀ EVINCITUR FELICITATEM HUMANAM NEC
IN TERRIS, NEC TERRENIS REPERIRI.

UNUM est quod quærimus omnes, & ferè omnes extra viam. Et certè quo diutiùs & velociùs in deviis currimus, eo longiùs ab optato termino removemur, quod si ita sit, nihil poterit cogitari & dici opportunius, quam de viâ inquirere, rectâ illâ & unicâ omnes quo poterint *Boni fontem visere lucidum*. Meministis (sat scio) nos, superiore vice, quæstionem illam longè ponderosissimam de ultimo fine, seu de felicitate indagandâ proposuisse, erga quam universos homines naturali atque adeo constanti & ἀδιατρέπω ὄρμη aspirare asseruimus, vel potiùs omnes illam satis nosse, imò, intra seipsos realiter sentire, vel posse saltem, si se intus norint, supposuimus. Huc nempe omnes omnium labores, & sudores tendere, huc collimare omnes, non solum acutum cernentes sed etiam lippos, & μωπάζοντες, imò & cæcos, qui, scopum hunc suum licet non omninò videant, attingere tamen optant¹: sub confusâ

¹ Πρῶτον τε, ἔχαστον τε, καὶ μέγιστον καλόν. [*primum, ultimumque, & maximum bonum.*]

quâdam specie, *scil.* & nominis obvio sensu felicitatem volunt, Quæ quid sibi velit secundum generalem illam prænotationem diximus: *Perfectum, scil. naturæ intelligentis bonum.* Dei felicitatem, sicut & esse, in seipso & seipsum esse non est ambigendum: sed de nostrâ inquirimus. Dari autem aliquem naturæ nostræ congruum, & beatificum finem, negari omninò non posse indubitanter statuimus. Cum enim omnes hujus universi particulæ aptum aliquem & analogum sibi finem habeant, mutilam in hoc & frustraneam esse præstantissimam sublunarium omnium naturam, tam insignis esset solæcismus, & totius opificii deformatio, & supremo, ac sapientissimo Conditore tam indignum, ut non solum non admitti, sed ne in suspicionem quidem cadere possit. Hoc itaque statuto, dari ultimum aliquod bonum, quo adepto, humana mens satietur & requiescat, ad hoc pervestigandum, quodnam sit, & ubinam inveniri possit jam progrediamur.

Primus autem, isque non contemnendus explanationis hujus erit gradus, ubi & in quibus bonum illud perfectum reperiri non possit indicare: non solum quod eò facilior erit, imò, sponte sequetur, ejus in quo situm est, determinatio; sed quia, ut dictum, maximam longè hominum partem falsas sectari species, umbrasque felicitatis comperiemus, & per totam vitam errare, atque viam palantes quærere vitæ, ubique ferè bonum illud venantes ubi

non est, & ab hac erraticâ & irritâ cursitationè prius revocandi sunt, quam in rectum tramitem duci & dirigi possint. Nec partem hanc negativam in plura capita illam trahendo, eaque seorsim tractando protraham, sed omnes super hac re errores (innumeri licet sint) tam practicos & vulgares, quam didacticos & philosophicos in unum fasciculum cogam, eorumque integram antithesin unicâ propositione complectar, cujus explicationem hac vicè *οὐ θεῶν* idque brevità admodum expediam.

Ea autem hæc est. Felicitatem humanam, seu integrum & perfectum hominis bonum, in terrenis non dari, imò nec omninò in terris.

Omnis confirmationis aut illustrationis loco quid si hoc tantum dicerem: si datur intra hunc quem aspiciamus orbem, vitæque hujus terrenæ horizontem plena felicitas, prodeat, quæso, qui invenit. Dicat qui possit, quæ Stella sit cujuscunque magnitudinis, vel quæ Pleiades, quodve Sidus seu Constellatio, cujus tam benignus aspectus & influxus sit, quod unicum in terris bonum, vel quæ bonorum complicatio quæ homini felicem vitam largiatur? Omnia certè quæ hactenus humanos oculos attraxerunt tanquam Stellæ splendidæ intra paucos dies evanescencia, Cometas se esse prodiderunt, non solum non beneficos, sed infaustos; *ἴδεις γὰρ κομήτης, ὅστις ἔ κακὸν φέρει* [*Nullus enim est Cometa qui non malum fert.*]

Quæsierunt illam jam per tot secula, quotquot vixerunt, nobiles, ignobiles, docti, indocti, sapientes. Ecquis inter omnes est vel fuit, qui dixerit εἴηνα? Definierunt & descripserunt illam varii variè, & pro suo quisque ingenio, multas ejus imagines pinxerunt, sed post homines natos, ne unus quidem extitit, qui sic testatus est, Ecce hic est, ego illam teneo, & in plenam ejus possessionem veni. Imò a quibus hoc maximè expectandum foret, quippe, qui ad insequendam & sagacissimi & instructissimi fuere, hanc unam totius suæ industriæ rationem reddidère, *Non inventa est.* Mirum autem esset bonum aliquod homini συμπυρὸς esse, & ad quod homines nati sint, quod ne uni tamen hominum unquam contigerit, nisi quis velit in hoc similes esse res vitæ speculationibus Scholæ, ut, sicut Illi de *Scibili* loquuntur, cujus nulla est scientia, sic & esset bonum aliquod homini possibile, cujus tamen nulla sit possessio.

Sed ut rem propiori paulò aspectui subjiciamus, & currenti saltem oculo distinctas vitæ periodos pertranseamus. Infantes nondum humanam vitam agunt, nedum felicem: qui tamen si cum provectoribus conferantur, humili quodam & improprio sensu duo habent feliciora, innocentiam, *scil.* & ignorantiam: maturior enim ætas nil tam constantè & fœcundè quam labem & inquinamentum adjicit, & rerum experientiâ & cognitione magis an-

git quam instruit. Unde vir magnus in Tragædia, infantem suum miseriarum suarum inscium amplexus, non sine aliquâ ratione videatur dixisse, τὸ γρῶναι μὴδὲν ἐστὶν ἡδίστου βίου. [*Scire nihil est vita suavissima.*] Et certè progressu vitæ ab infantiâ ad pueritiam facto, hoc ferè est quod lucramur, miseriarum vitæ fieri capaciores, & crescente nobis rerum sensu, crescere dolorem, & cruciatum: vel enim ad labores serviles, artesve mechanicas applicantur pueri; vel quibus ingenua magis & liberalior contingit institutio, hoc ipsum in pœna est sub ferulis, & flagris, & parentum, præceptorumque imperio, quod sæpe contractior tyrannis est, coerceri, & ubi vel maximâ Prudentiâ lenitur durum tamen usque videtur jugum, utpote reluctantibus puerilium animorum dotibus, & votis, & libertati optatæ inimicum.

Juventus autem voti illius compos facta, mentis impositum ut plurimum evadit, nec tam a miseriâ priori liberata exit, quam illam peiori, eâ ipsâ, scil. libertate, commutat, & è portu solvit, ut per Syrtes & Syrenas naviget, quas utrinque prætervecta navis, tum demum in altum mare provehitur, & heu! quibus illuc jactatur fatis? Quot obversantur venti adversi? Quot procellæ naufragium minitantes? Quot avaritiæ, & ambitionis, & invidiæ, vel suæ interius agitantis tormina, vel alienæ saltem exterius

occurrentis flamina ferenda? Inter quæ vel citiùs obruitur navicula, vel lassa tandem & lacera, senectute attritâ, diffringitur.

Nec multum interest quam vitæ quis ineat rationem, quemve gradum in humanâ societate obtineat: omnes enim rerum & vitæ figuræ, in quantamcunque fingantur varietatem, multo majori malorum & molestiarum varietate, aliæ forte aliis pluribus & gravioribus, sed omnes non paucis, suis singulæ urgentur. Otio & secessui si te dedis, inertis te & inutilis, & umbratilis vitæ persequetur & opprobrium & tædium. Negotiis te si implicas, quæcunque sint vel mercaturæ, vel militiæ, vel agri, vel fori, labores & pericula semper, sæpe etiam casus tristes & damna subeunda. Cælibatus solitudine; Conjugium solitudine laborat. Rudis est & inculta res, ἀμαθία. Doctrinæ autem Studium res maximi laboris, & magnâ ex parte, sive ipsam scientiam spectes, sive vitæ commoda, exigui admodum fructus: Sed pluribus non immorabor, habetis Poetas tam Græcos quam Latinos sæpè & abundè hæc vitæ mala lugentes, nec quicquam fingentes, imo nec omnia quæ vera sunt sed è multis pauca enumerantes.

Ποῖνται βιότοις τὰμοις τρίβον, &c. quod in hanc desinit clausulam. Ες' ἄρα τοῖν δυοῖν ἐν ὄψει, ἢ τὸ

γένεσθαι μηδεποτ', ἢ θανεῖν αὐτίκα τιχόμενον. *Est scil. ex his duobus alterum eligendum, vel non omninò nasci, vel natum statim mori.*

Sed omissis jam & periodis & figuris vitæ variis; percurramus brevissimè maxima quæ habentur vitæ bona, & videamus, si quæ sint quæ eam plenè felicem præstare possint. An corporis forma? at hæc multos reddidit infelices, felicem nullum, nam ut sit quandoque innocua, certè semper evanida est, χρόνος ἢ νόσος παίγνιον [*temporis vel morbi ludicrum*] Nunquid divitiæ? at quantillum ex illis possidet, etiam qui maximas possidet? quam exigua illarum parte utitur ipse & fruitur? de reliquo quid habet præter aspectum oculorum? mensam habeat variis cupediis onustam, ex omnibus unum tantum replet ventrem; centum habeat lectos, in uno tantum jacet. An summa hominum fastigia, throni & scepra? at ab his quam inopinatâ rerum catastrophe disjecti fuerint non pauci, iique non stolidi, nec imbelles, sed egregii & magni viri, testantur omnium temporum historiæ; sed & quibus nulla talis contigit infelicitas, semper tamen a felicitate abfuisse tum in aperto res est, tum ipsi de seipsis passim fassi sunt; notum illud *Augusti* αἰθ' ὄφελον ἀγαμός τ' ἔμεναι ἀγούος τ' ἀπολέσαι [*Utinam cælebs essem & moriar sine sobole.*]. Atque illud *Severi* morientis, πάντα ἰγερόμην καὶ ἐ λυσιτελεῖ. *Omnia factus sum & non*

proficit.] Sed omnium notissimum, & notitiâ quidem dignissimum, illud sapientissimi, ac florentissimi Regis & summi simul Concionatoris, qui tantæ suæ dignitatis, & opulentiae Regiæ computatis exactissimè emolumentis omnibus, hanc totalem summam invenit, & posteris, ac seculis venturis legendam exhibuit, *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Verum hæc omnia de omnibus fortè extra hominem bonis: at annon poterit in interioribus mentisque propriis bonis sita esse felicitas, Sapientiâ *scil.* & virtute. Detur hoc; at ut perfectam illæ dent felicitatem, ipsæ perfectæ sint necesse est: cedo autem virum, qui, vel se Judice, sapientiâ & virtute perfectâ instructus sit; imò, qui sapientissimi hominum & habiti sunt, & fuerunt, se nihil scire professi sunt, nec fuit inter probatissimos Philosophos cujus virtutibus non multi adhæserint nævi. Quod dicendum etiam de pietate, & verâ religione, quæ licet inchoata sit felicitas, & ad perfectam rectâ tendat, ipsa tamen in terris cum plena & absoluta non sit, plenè felicem non facit. Contemplatio etiam mentium altissimarum obscura admodum est, & fermè cæca; virtutum autem praxis mutila & clauda. De hac quidem quis audebit tanquam perfectâ gloriari, ubi magnum audierit Apostolum de lege carnis conque-

rentem, & tam patheticè exclamantem; *Miser ego homo quis me liberabit a corpore isto mortis²?* &c. Præterea etiamsi sapientia, & virtus, vel pietas perfectæ essent, ad felicitatem tamen perfectam omnia corporis bona simul adsint necesse est, si adsit corpus. Ideo falsè ridet Satirista sapientem Stoicum; Est, inquit,

³ — *Dives*

*Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,
Præcipuè felix, nisi cum pituita molesta est.*

Hæc cum ita sint, altiùs elevandæ sunt mentes, nec obstipo capite vivendum cum hominum vulgo, qui, ut inquit S. *Augustinus*, *beatam vitam quaerunt in regione mortis*: terrenis & perituris missellæ hujus vitæ bonis animum adjicere, & voluptatum cæno se immergere non est humana sed porcina felicitas, & si voluptas lutum est, reliqua fumus. Et si hoc tantum esset expectandum et expectandum homini bonum, non tanti quidem esset natum fuisse. Moniti sitis, *ingenui Adolescentes*, & cavete vobis a *Circæo* hoc poculo, ne obbrutescant animi vestri, & in originis suæ, ac finis lethæam oblivionem incidant, sed quod in vobis divinum est, ad *Conditorem*, & *Patrem Deum* convertite, sine quo nec beati esse, nec esse possumus.

² Rom. 7. 24.

³ Hor. Ep. 1.

PRÆLECTIO QUINTA.

DE IMMORTALITATE ANIMÆ.

MULTA sunt, quæ occupatum tenent humanum genus, negotia, vel nugamenta potius, talia enim dicenda sunt etiam quæ habentur maxima, si cum hoc uno conferantur, ut sibi vacet, se cognoscat, rebusque verè suis consulat; quod qui faciunt quam pauci sunt? Definitis vos communiter hominem *Animal rationale*: & plerisque certè hominum re ipsâ non convenit nisi potentiâ, eâque satis remotâ, intelligatur; puerulis quidem plerunque sunt ineptiores, tricas & crepitacula sectantur hûc atque illûc discurrunt, & se fatigant satis, sed nihil agentes.

O! quam mirum est animas origine cælestes adeo patriæ suæ oblitæ, carnique & luto immeras esse, ut tam rari inter homines sint, qui sæpius cum seipsis de seipsis ratiocinentur, de ortu & fine suo cogitantes, & hoc sedulò inquirentes;

Ὅτι τοῖς ἀνθρώποισι κακὸν τ' ἀγαθὸν ἐτέτυκται.

[*Quod hominibus paratum sit & malum & bonum.*]

Et examine facto, consultissimum ducunt, & in hoc unum animos intendunt, ut calcatis terrenis omnibus, ad divina & æterna aspirent. Nos autem in illam penitèns transituros sententiam, si quæ dicta sunt seriò recogitemus, persuasissimum habeo. Si enim detur necessariò plenum aliquod satians *scil.* et permanens hominis bonum, tale autem nihil vel in terrenis, vel omninò in terris reperiatur; ulteriùs progrediendum est, & bonum illud alibi quærendum, atque ideo non extingui morte totum hominem, sed aliò migrare, animasque humanas immortales esse omninò statuendum.

Multa sunt quæ a multis adhibentur ad hanc conclusionem confirmandam argumenta, alia quidem solida, alia verò (ut liberè dicam) subtilia nimis & minùs valida, æquè, *scil.* obscura, & negatu facilia, & probatu difficilia, ac ipsa, ad quam probandam afferuntur, conclusio.

Qui ab animæ naturâ incorporeâ, ejusque immissione in corpus argumentantur, itemque a modo operandi, quod nimirum nulli organo alligetur, hæc quidem ultrò concedenti, facile quod inferre volunt, persuadere poterint, at si quis ista pertiniaciùs negaverit, vel etiam de iis dubitaverit, operosiùs paulò erit rationibus claris & cogentibus hypotheses illas suffulcire. Certè si animæ hu-

manæ sua ipsius benè cognita esset & perspecta natura, suumque modum inhærendi corpori, inque eo operandi pervestigare posset, hæc & hujusmodi alia immortalitatis suæ argumenta posse illam inde depromere non dubitamus: Verum cum tenebrosi corporis carceri inclusa sibiipsi tam ignota, & ἀκατάληπτοῦ sit, vultumque suum in tantâ caligine tantillum & vix omninò cernere & contemplari possit, perdifficile ei est de interiori suâ naturâ multa affirmare, & operationis suæ modos subtiliùs definire. Operationes autem ipsas nobiliores præcipuè, & Diviniores illas, quas exerit, tum naturalis præcellentiæ tum immortalitatis ipsius conspicua τεκμήρια & magnos characteres esse, mirum sanè est, si quisquam inficiari possit.

Esse in homine præter vitam, & sensum spiritumque animale, quem cum brutis commune habet, altius quid, & purius, Deoque propinquius manifestissimum est. Dedit Deus hisce animam, nobis animum quoque; & distinctius quidem loquendo spiritus ille homini proprius, & quo supra omnia animalia attollitur, Animus potius dicendus est, quam Anima. Utcunque miris suis dotibus, & secundum illas, operibus, artificiis que, & inventis, dici vix potest, quam immensùm præfulget humana mens. Talia enim, tantaque efficit, quæ bruta etiam sagacissima nec imitari, nec omninò intelligere nedum invenire possunt; Imò homo tanquam omnium

Dominus & Rex, reliquorum animantium vires & industriam (licet eorum plerisque ipse corpore tanto minor & imbecillior) herbarum insuper, & plantarum omnium virtutes, omnes denique aspectabilis hujus orbis partes, ad usus vitæ suæ miris modis flectit, & accommodat: tum demum urbes ædificat, republicas instituit, leges fert, exercitus ducit, classes instruit, nec terras solum metitur, sed & cælos, motus Syderum investigat, Eclipses in multos annos prædicit, cogitationes suas levissimo momento in longinquum mittit, terras & urbes remotissimas invisere, imò supra solem, & stellas omnes & cælos evagari jubet.

Sed parva sunt hæc omnia, & ad institutum nostrum parum firma præ hac unâ & incomparabili humanæ mentis dignitate, quod, *scil.* Religionis capax sit, imò indelibili ejus caractere naturaliter insignita. Deum nempe agnoscit, & colit, Tempa extruit, sacrificiis & precibus, & laudibus superexcelsam ejus Majestatem celebrat, ab illius benignitate pendet, opemque implorat, & sic commercia cum cælo ambit. Imò, & quod illam cælo ortam maximè testatur, reditum in cælum sperat. Atque hoc meo quidem judicio, magnum est immortalitatis argumentum, illa ipsa immortalitatis prænotio, & spes, & ingens desiderium. Quod licet in plerisque sub corporis sarcinâ, rerumque præsentium nimio amore suppressum, & pæne extinctum jaceat,

subinde tamen in adversis, præsertim autem premente morbo, & morte ingruente, sese exerit, & erumpit. Quibus autem purior est mens & in divinis sensus exercitior, O ! quam perpetuis & ardentibus votis ad beatam illam immortalitatem aspirant, quam sæpè in illis conqueritur anima, *prolongatum esse incolatum suum* ; gliscit, ambit, elucatur exul frui patriâ. Quin & magnificentum illud corporis, & sensuum fastidium, omniumque voluptatum carnis contemptus, in quem cælestes illæ animæ eriguntur, annon apertè clamat inde ad breve tempus colligentur ? longè tamen diversam esse, & pæne contrariam corporis animæque naturam, atque adeo disparem esse, & divisam durationem ; animamque corpori solutam, non tantum non mori, sed & tum primum vivere, & tanquam, exutis secandis, in lucem nasci. Et nisi nos spes illa fulciret, O ! quam lugenda esset prior illa natiuitas, quæ nos in vitam tam brevem, tam vacuum boni, & tot miseriis refertam immisit, quam totam, pictas felicitates aucupando, & veras calamitates perferendo, transigimus ; ultra quam nisi daretur verior, & vita, & felicitas, quis est qui non videat inter omnia animantia hominem, & inter omnes homines optimos quosque miserrimos fore ?

Etsi enim inter magna quidem & præcipua Religionis fulcra ac bases immortalitatis fidem cordatus

nemo est, qui non habeat, raræ fortè aliquæ sublimisque, & planè divinæ inveniri possint animæ quæ puram, ac Nobilem Religionis sententiam propter se eligerent, eique continenter insisterent, & præ illius amore durissima quæque, si id contingat, pati non detrectarent; Christianorum tamen vulgus, quantumvis intus & in corde imo fidelium, & verè Christianorum, longe infra illud fastigium subsidere non est dissitendum, & vix ac ne vix quidem virtutem Religionemque amplexurum, *Præmia si tollas*: Quo spectare puto Paulinum illud, *Si in hac tantummodo vita spes nobis in Christo foret, essemus utique mortalium omnium miserimi*¹. Et ille quidem non animæ separatæ immortalitatem, sed quod affine & omninò connexum est, corporis resurrectionem hoc firmat argumento. Adjecta enim est illa instauratio magna, velut ex superabundanti & immensâ beneplaciti Divini munificentia, quo non solum hominis pars potior ac Divinior quæ seorsim in reditu ad fontem suum perbeatam agere posset, ac perennem vitam, sed & corpusculum hoc terrenum velut animæ fidus *Achates*, & laborum in terris comes individuus, in cælestis æternæque felicitatis partem ac κοινωνίαν recipiatur; atque sic quidem, secundum Domini nostri dictum, habeat

¹ Cor. 15. 19.

sibi & in sinum suum fidelis anima *mensuram bonam, pressam, agitatum, & superfluentem*².

Fides nostra de hac immortalitate revelationi Divinæ in solidum innitatur, & tum demum quasi terrâ in aggerem congestâ exteriùs sese etiam ratione communiat: quæ quidem in hac parte tanta est, tantæque evidentia, quantam res ipsa capere possit. Demonstrationem autem si quis hic pollicetur, certè μέγα λίαν το ἐπιχείρημα, si ab alio expectet expectatve, μέγα λίαν τὸ αἴτημα. Paucissimæ quidem sunt in omni Philosophia (Mathematicam si exceperis) verè & κυρίως sic dictæ Demonstrationes; imò, fortè rem penitiùs exploranti nullæ comperientur nisi leviculæ quædam & steriles ad exempli supplendam vicem adductæ, vel potius confictæ: quale illud decantatum *omne rationale est risibile*, quod quidem ipsum risibile est, id est, genuino illius Epitheti significatu ridiculum: imò, ex ipsis Mathematicis pleræque, si ad normam ideamque Aristotelicæ ἀποδείξεως exigantur, spuria & nothæ pronunciandæ erunt. Sed prudens & magni usus illud Philosophi effatum ἐκ ἐν πᾶσιν ἀποδείξεις αἰτήτεον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δέχεται τὸ ὑποκείμενον. [*Non in omnibus quærendæ sunt demonstrationes, sed in quantum admittit argumentum.*] At certè

² Luc. 6. 38.

si nobis perspecta esset animæ essentia, aut etiam proprius ejus in corpore operandi modus, admodum verisimile est, exindè enasci posse hujus, quam asserimus, immortalitatis Demonstrationes evidentes prorsus atque irrefragabiles. Sed quamdiu seipsam ignorat, his quidem supersedendum.

Egregius autem ille est, quem diximus, Divinioris auræ character, inexplebilis, *scil.* animæ sitis, impuris ac turbidis cujusquam vel etiam omnimodi simul terreni boni laticibus nunquam sedanda. Perennem boni fontem sitit; secundum illud Psalmi, *Quemadmodum ad aquarum rivos glocitat cervus:*³ invisible, incorporeum, immortale bonum sitit, quo ut fruatur, non solum corporis ministerio tanquam prorsus necessario non indiget, sed & eo, quale nunc est, sese velut intergerino pariete interclusam ac præpeditam sentit, & ingemiscit. Quæ autem Animæ *πάθος* hoc omninò non sentiunt, næ illæ in corpore velut immundæ suis in artibus sepultæ: nec tamen appetitum illum, quem dicimus, adeo prorsus exuerunt, aut exuere omninò possunt, quin illum vel maturiùs intra corpus experrectæ, vel serò tandem ac misere è corpore expulsæ persensuræ sint. De verâ autem & genuinâ animi naturâ non ex degenerum,

³ Psalmi 42.

& viliū hominū socordiā ac torpore, sed ex optimorum quorūque & sapientissimorum sensu, votisque vividis sententiā omninò ferendam esse, nemo est, ut opinor, qui negare possit.

Hæc quidem de animâ superstitute & vitâ futurâ sententiā, non solum nihil in se habet, aut impossibilis, aut absurdi, sed & omnia sanæ rationi, & sapientiæ, & virtuti, & œconomiæ divinæ, & votis humanis consentanea: Unde illam optimo jure pleræque gentes integræ, & omnium gentium ac temporum Sapientissimi quique, libentè & lætè amplexi sunt. Et licet illam non potuerint inexpugnabili aliquâ ratione asserere, aliquid tamen senserunt intra se, & in animis suis huic dogmati σύμφυτες, & pulcherrimum semper, ac fide dignissimum habuerunt. *Me nemo, inquit Atticus apud Ciceronem, de Immortalitate depellet.* Et Sen. Epist. 102. *Juvabat de æternitate animarum quærere, imò me hercule credere; dabam me spei tantæ, jam enim reliquias infractæ ætatis contemnebam, in immensum illud tempus & in possessionem omnis ævi transiturus.* O quantum lucratur anima migrando!

Vos autem, thesin hanc, non tantum ut rationi congruam, sed ut fide christianâ receptam amplecti non dubito. Hoc tantum monco, ut sæpè & seriò vobiscum animo revolvatis, maximum enim erit ad sapientiam, & bonos mores, & veram pieta-

teni incitamentum, nec cogitari potest quicquam quod à stolidà rerum præsentium, & prætereuntium, admiratione, & a terreni hujus corporis illecebris, sordisque voluptatibus efficacius avocabit. Reputate, quæso, vobiscum, quam indignum sit cælestem Animam, æternùmque victuram rebus infimis, & vilissimis mancipare, & tanquam principem a patriâ suâ ad tempus exulantem in culinam detrudere. Patheticè S. Bernardus corpus in animæ gratiam alloquitur, & ut illam honorificè tractet, non solum per animæ dignitatem, sed & per ipsius corporis inde redituram utilitatem suadet. *Nobilem, inquit, hospitem habes, O caro! Nobilem valdè, & tota tua salus de ejus salute pendet, omninò enim memor erit tui in bonum, si benè sercieris illi; & cum pervenerit ad Dominum suum suggeret ei de te, & veniet ipse Dominus virtutum, & te vile corpus configurabit corpori suo glorioso: qui ad animas redimendas humilis ante venerat, & occultus, pro te glorificandâ, O misera caro, sublimis veniet, & manifestus. Memores itaque sitis, O Juvenes, partis illius dignioris, eaque ad suam æternitatem cogitandam assuescat* ἀεὶ τε πανῶν πρὸς τὸ σύγγενες βλέπειν, [semper & ubique ad cognatum aspicere.] Et sic quæcunque in terris superba & elata videntur, sub pedibus cernet, & è sublimi despiciet, & inter omnia, quæ brevis hujus ævi spatiolo terminantur, nil cupiet, nil timèbit."

PRÆLECTIO SEXTA.

DE VITÆ FUTURÆ FELICITATE.

INTER omnes hominum cogitationes, nulla est proculdubiò quæ menti seriæ, & secum habitanti sæpius recurrit, quam illa, cui reliquæ omnes subserviunt, & ministrant; De omnium, *scil.* laborum, & curarum, ipsiusque adeo vitæ scopo, fineque ultimo, & optatissimo. Eòque acriùs & urgentiùs mentem exagitabit hæc cogitatio, quò illa ad misera hujus vitæ cruciatus veros, spesque vanas, & falsa gaudia observanda perspicacior fuerit, cui quidem lugendæ nullæ elegiæ, nulli threni pares esse poterint: risus autem & lætitia inter tot dolores, & metus pro amentia habenda est; sic visum est Regum sapientissimo; *De risu*, inquit, *dixi insanus est*; & *de lætitia*, *ecquid facis*¹? Querelas autem tristes, quas grave malorum pondus viris etiam magnis, & sanctis expressit, non est quod nimis miremur, imo mirum potiùs si non & nos ad illas sæpe repetendas alliciant.

Extra se circumspicienti quam frequenter oculis

¹ Eccl. ii. 2.

occurrunt, vel patriæ calamitates, vel parentum, aut amicorum casus adversi, & tristes, quos passim vel pauperie depressos, vel morbis languidis tabescentes, vel acrioribus cruciatos, vel morte abreptos lugemus, ipsi pariter ab aliis mox lugendi; imò, quam sæpe ipsi nobismet ipsis graves sumus, & sub propriis malis arctius insidentibus, vel re familiari, vel corpore, vel animo laborantes, & ægri ingemiscimus: quicumque autem paucissimis, & minimis vitæ incommodis urgeri videntur, & felicitatis undique nitentis splendore intuentium oculos perstringunt, præterquam quod maximas illi persæpe intus & in jecore ægro latentes molestias, & curas patiantur; illa ipsa, quam exterius ostentant, fucata felicitas, quam incerta, & infirma, & vitrea est, & quam facile etiam, cum maximè splendet, frangitur: verè quidam, *aliâ* inquit, *felicitate ad illam felicitatem tuendam opus est.* Si qui autem sunt quibus adversus omnes exteriorum rerum formas, & species obfirmata mens est, & seculi hujus omnia, tam quæ aspectu torva sunt, quem quæ jucunda, ex æquo contemnunt, nec sic tamen felices vel sunt, vel sese putant, habent adhuc quod doleant, densas, *scil.* mentis tenebras, & cælestium ignorantiam, nec non carnis & affectuum nondum penitus subjugatam contumaciam. Et hi certè licet humani generis longe dignissima & pulcherrima pars, nisi tamen beata illa spes brevi in lucem exeundi affulsisset, quantò animi terreno huic gurgustio inclusi angustias & mala

altius sentiunt, tantò reliquis hominibus miseriores forent.

Quoties itaque hæc nobiscum reputamus, in hoc unum res tota revolvitur ἐς τὴν ἀρχὴν τὴν τέλει ☉; datur sine dubio finis aliquis naturæ humanæ congruus, eâque dignus, bonum aliquod proprium, permanens, & plenum, quod cum inter breve hujus vitæ curriculum, interque tam densas, quibus tota referta est, miserias, frustrà quærat, certè Regio aliqua fertilior, & vita diuturnior, quæ & felicitatem nostram capiat, & nos hinc migrantes excipiat, necessariò asserenda est; non est hîc requies nostra, nec, ubi sedeamus, datur; locus est pulicum & culicum, & in inferioribus hisce, & perituris indagantes non solum beatitudinem non attingimus, sed nec miseriam effugimus, cujus catervis undique obsessi cingimur, adeo ut illud egregii illius artificis Insulæ inclusi, vere dicamus.

*Nec tellus nostræ, nec patet unda fugæ,
Restat iter cæli, cælo tentabimus iter.*

Atque hucusque gradatim progressi sumus, & nuperrimè de animæ immortalitate verba fecimus, habitaculi etiam corporei reparationem tanquam laciniam attexentes. Reliquum est ut quænam illa sit vitæ futuræ felicitas inquiramus.

Ab hac tamen inquisitione pænè me abstertere fateor, summam rei obscuritatem, & sublimitatem; quam quidem qualis in se est, nec intelligere nobis, nec si intellexerimus, explicare fas est, de qua, quæ Divinus Apostolus in extasi libaverat non aliter quam silendo refert; ἄρρητα, vocans ῥήματα, ἃ, οὐκ ἐξόν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι² [*ineffabilia verba; quæ non liceat homini loqui*] quod si ille ea quæ viderat, nec voluit, nec potuit effari, absit ut nos in ea quæ non vidimus, irrumperere, & nosmet ingerere audeamus, quod temerarios quosdam facere, idem alibi in cautelam nostram monet Apostolus. Verum cum in sacris chartis novi hujus orbis, invisibilis licet, & nobis incogniti, aliquas tamen habeamus pro captu nostro delineatas tabulas; illas non solum inspicere permissum est, sed cum eo ipso fine descriptæ sint, supinæ certè & ingratae esset incuriæ neglectui habere. Meminisse tamen oportet quantum parvæ tabellæ schema à verâ regni alicujus amplitudine; & pulchritudine, ejusque ἀντοψία distet: & quantò plus discriminis intersit, necesse est, inter Regni illius cælestis, quo aspiramus, felicitatem & terrenas omnes etiam lectissimas figuras, quæ ad illam mentibus nostris aliquatenus adumbrandam applicantur? Quænam sunt illa, quorum titulos falsos & umbras in terris tam avido, & insano impetu sectamur, di-

² 2 Cor. xii. 4.

vitæ, honores, voluptates? Hæc omnia vero, & puro, sublimique sensu vita illa beata complectitur; Thesaurus est, qui nec deficere, nec eripi potest: Hæreditas est ἀφθαρτος, ἀμίαντος [in corruptibilis impoluta] Corona ἀμαράντινον [immarcescens:] lætitiæ & deliciarum torrens ἀέννα [perrennis:] Convivium est nuptiale, omniumque lætissimum & lautissimum, semper satians, nunquam autem fastidium pariens; ver est æternum, & perpetua lux ἡμέρα ἀνέσπερος, Paradisus est, ubi cadent lilia, rubescit crocus, sudat balsamum, & in medio ejus est arbor vitæ; Civitas est, ubi vivis margaritis surgunt ædificia, cujus portæ gemmæ, & plateæ aurum purissimum, & hæc quidem omnia nil nisi vela sunt felicitatis illius optatissimo illo die revelandæ, imò lux ipsa quam inter reliqua numeravimus, licet aspectabilis hujus mundi pulcherrimum ornamentum, cælestis tamen illius gloriæ umbra tantùm est, quantulumque autem sit splendoris illius ἀπροσίτη quod per velamina illa nobis in Scripturis sacris tralucet, dignissimum certè est in quod oculos sæpius convertamus, iisque intentissimè fixis contemplemur.

Primum autem quod in felicitate constituenda necessario occurrit, hoc est, plenissima ab omni malo & gravimine liberatio: quæ quidem quam hic degentibus impossibilis, tam certò in cælesti

illâ vitâ speranda est. *Abstergentur ab oculis lacrymæ omnes*, & in æternum auferentur ab oculorum aspectu omnes lacrymarum causæ; illîc non tumultus, non bella, non egestas, non mors, non morbi; illîc nec luctus, nec metus, nec malorum omnium caput, & fons, peccatum: non est irruptio, nec eruptio, nec querela ulla in plateis beatæ illius Civitatis, illîc nec exit amicus, nec intrat inimicus.

2. Plena animi & corporis *ἐπιείκεια*, sanitas, & pulchritudo, & puritas, & tranquillitas perfectissima. 3. Jucundissima societas Angelorum, & Prophetarum, & Apostolorum, & Martyrum, & sanctorum omnium: inter quos nulla jurgia, nec lites, nec contraversiæ, nec partium studium, quippe, quæ horum fontes, & fomites sunt, nulla ibi Ignorantia; nulla cæca *ἀνορθόδοξα*, nec vana gloria, nec invidia, *ὁ φθόνος ἔξω τῆς θεῆς χάριτος*, sed charitas absolutissima, quâ unusquisque simul cum suâ alterius mutuò felicitate fruitur, & beatus est, illâ, *scil.* tanquam suâ col lætatus, unde inter illos infinita quædam beatitudinis repercussio, & multiplicatio est; qualis foret splendor aulæ auro & gemmis pleno Regum & Magnatum choro nitentis, cujus parietes speculis undique lucidissimis obtecti essent. 4. Sed quod reliqua omnia infinitum superat, & absorbet, ipsum, *scil.* Immensum felicitatis pelagus, *Dei ipsius benedicti & superbeatissimi Visio est*: sine qua, nec sua tranquillitas, nec aliorum societas, nec boni ullius

finiti, vel omnium simul possessio animam satiare & beare posset. Cujus modum tunc demum intelligemus, ubi illuc pervenerimus, interea vanissimæ ἀδολεσχίας est multa circa illam disputando obstrepere, & cum cerebelli nostri larvis luctari. Quod autem Scholastici hanc totam felicitatem intra nudam speculationem, seu actum (ut illi loquuntur) intellectualem concludunt, audactè nimis (prout solent) faciunt, & ratione admodum invalidâ nituntur. Quantumvis enim summa sit, & nobilissima mentis operatio, *Intelligere & Contemplari*, totius tamen animæ, totiusque hominis, omniumque facultatum bonum adæquatum & perfectum ad beatitudinem complendam necessarium est. Nec obstat quod tota hæc felicitas hoc visionis nomine in Scripturis passim comprehendatur. Visio enim mentis, seu contemplatio primi, & infiniti boni plenam etiam ejus fruitionem apertissimè significat, vel saltem consignificat: Notum est illud Rabbiorum de sacræ scripturæ phrasi, *verba sensus connotant affectus*. *Scire* sæpius pro approbare, & amare ponitur, sic *videre*, est etiam frui & potiri. *Gustate & videte quod bonus sit Dominus*, Psaltes inquit; & magna quidem amantium oblectatio est hoc ipsum, unà vivere, & mutuo aspectu frui. Ὅυδὲν ἔτω των φίλων ὡς τὸ συζῆν.

Visionem itaque illam beatificam non solum claram & intuitivam, sed & amplexivam (ut ita lo-

quar) & unitivam Dei cognitionem significare omninò statuendum est, talis enim visio sit necesse est, quæ amorem boni Infiniti in sanctis animis accensum, plenè possessivum, & voti sui compotem reddat, easque perpetuâ, & exuberanti, & in æterna cantica, & laudes diffuenti lætitiâ perfundat.

Atque hoc unum est (si fidem adhibitis, adhibere autem vos non dubitabo) hoc est, inquam, quo totæ in arduum rapiuntur animæ vestræ: hinc turbidas & lutas carnis voluptates, omnesque seculi blanditias, & splendidas nugas conculcare discetis. Magna videantur ista licet & pulchra, majora & pulchriora ignorantibus; animæ certè cælestem patriam & Angelorum gaudia speranti ac cogitanti O! quam pusilla, quam nihil sunt terrena hæc omnia, quæ falsis titulis, & ementitâ magnitudine intumescunt. Quantò autem animus sese a corpore abducit, & in se recedit, & supra se ascendit, Deoque adhæret, tantò vitam agit in terris cælesti illi similiorem, & beata illius messis primitias prægustat uberioris. Ad sanctitatem aspirate, O! Juvenes, *sine qua nemo Deum videbit.*

PRÆLECTIO SEPTIMA.

DE EXISTENTIA DEI.

LICET variæ admodum sunt, & non rarò oppositæ, de rebus plerisque omnibus, hominum sententiæ, adeò ut ab animorum potius, opinionumque, quam linguarum, & dialectorum discrimina *μεροπέες*, [*Divisam vocem habentes*] dici mereantur. Duo tamen sunt in quibus magna est Gentium, ac totius Generis humani symphonia, *Felicitatis*, scil. *appetitus*, & *Religionis sensus*. Et illum quidem nemo est qui cupiat; hunc, licet velint fortè nonnulli, non valent tamen prorsus exuere; Deumque totum pectore excutere, & Religionis scintillam omnem intra se penitè extinguere. In plerisque certè, Felicitatis ille Appetitus palabundus in tenebris oberrat; Religionis autem sensus, vel torpore obsitus jacet, vel in superstitionum devia deflectit. Hæc duo tamen adhibet Magnus Rerum Opifex, quasi collapsi ædificii reliquias, ad reparandas humani generis ruinas, & vas suum fictile in miseræ Barathrum demersum, per has veluti Ansas extractum restituit.

Atque de illo quidem *felicitatis*, inquam, *appetitu* aliàs verba fecimus, hujus autem, insitæ, scil.

hominibus de Religione ἐννοίας considerationi, σὺν Θεῷ nonnihil immorabimur.

Nec enim inutile erit, (ut opinor) pauca illa secernere in quibus tot, tamque difformes variarum Religionum ritus, ac dogmata dissidentia, conveniunt: nam & omnis disciplina aptissimè a notioribus, & universalibus orditur; & in hoc certè negotio, præter alia methodi hujus commoda, non contemnendum esse poterit vacillantis animi firmamentum, quod inter tot Religionum dissidia, & rixas, magnæ saltem & necessariæ fidei nostræ bases, partim totius humani generis, in reliquis autem totius orbis christiani adstipulautein habeant consensum.

Idcirco pervelim animos vestros ἐρριζωμένους καὶ βεβαιωμένους ἐν πίσει, [*radicatos ac confirmatos fide, ad Coloss. 2. 7.*] suavi hoc Religionis vinculo firmissimè devinciri, quod, velut torques aurea, non onerat, sed ornat, non servitutis instrumentum est, sed veræ ac generosæ libertatis insigne. Nollem vos ex traditione solâ, & parentum ac præceptorum auctoritate atque institutione, *Christianos* esse, sed ex puro interioris intellectus lumine, fervidoque animi inde promanante affectu; Ἐν γὰρ καὶ μόνου ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν ἢ ἐυσεβεία¹. [*Unum enim & solum*

¹ *Trismegisti.*

inter homines bonum pietas est.] Nullos autem speres Religionis fructus, nisi ex illius radice, fide probè firmatâ. Πᾶσαι γὰρ ἀρεταὶ πίστεως θυγάτηρες. [*Omnes enim virtutes filiae fidei sunt.*] *Clem. Alexand.*

Graium suum hominem, insanis effert laudibus *Lucretius*, velut aliquem de cælo delapsum mortaliū Liberatorem, terrores metusque varios discutientem, eò quod Religionem omnem, hominum animis eximendi rationem veram adinvenisse, sibi visus sit. Et nullo quidem seculo desunt belluinæ animæ, plus satis corporumque & sensuum mancipia, quæ dogmata ista vera esse optarent; paucissimi tamen sunt, qui ea ipsa, quæ aliis impudenter passiim, & importunè ingerunt, sibi ipsis persuadeant: sed reclamante sæpius conscientiâ diliria sua pleno gutture deblaterant, & quæ miserrimè volunt, vix, ac ne vix quidem credunt. Nostis *Flacci* palinodiam

² *Parcus Deorum cultor, & infrequens
Insanientis dum Sapientiæ
Consultus erro, &c.*

Omni rationis usu excidunt animæ, humana corpora incolentes nonnullæ, ex temperiei, *scil.* & orga-

norum defectu: Nec tamen hominem, *Animal Rationale* definire desinitis. Et certè, qui illum non minori forsàn jure, *Animal Religiosum* definiret, non est quod ex contemnendo rabidorum aliquot Religionem ridentium numero, sententiæ suæ jacturam metuat. Nec adeò absimile quod ex Antiquis asseruere nonnulli, paucos illos, quos inter Græcos *Athei* dicti sunt, non tam numen omne denegasse, quam fictitia, & ridicula Gentium numina repudiasse, & meritò irrisisse.

Inter omnia autem Gentium jura, moresque receptissimos, nullum reperitur *Religione*, sacrisque alicui numini dicatis ritibus solennius, & Καθολικώτερον. Quod argumento quidem validissimo est, ὑπέσληψιν illam præ omnia aliâ, alto ac indelebili caractere humanis mentibus inscriptam, inò, inculp-tam esse: veluti magni Conditoris nomen, opificio suo, inter visibilia omnia Coryphæo, impressum, quo se *Illius* esse, & dignoscat, & agnoscat; totusque in principium suum, unde manavit, immensum illum boni Oceanum refundatur, ex illâ ipsâ, scil. quâ insignitur ἐπιγραφῆς, velut æquissimum decernens τὰ τῶ Θεῶ τῶ Θεῶ, *Deo quæ Dei sunt*. Et magnus quidem est, ac Epidemicus humani generis morbus, corporis sui, & rerum corporalium amor vilis ac degener, Deique, licet animo ἀνεξζαλείπῳ planè inhærentis stupida ac bruta oblivio; quam pauci admodum divinâ virgulâ excitati maturè excutiunt: in reli-

quis autem etiam stupidissimis somnoque gravissimo sepultis, premente tamen gravi aliquâ calamitate, vel imminente periculo, morte autem potissimum ingruente, subinde emergit, & ex doloris metusve pondere, exprimitur latitans illa, & diù suppressa Dei recordatio; Animâque ipsâ, velut ex diuturno, ac profundo sopore, experrectâ, circumspiciunt homines, quid rei sit, sciscitantur, & unde venerunt, ac quo vadant seriò recogitant. Tunc veras voces emittunt pectore ab imo. Etiam profanos Nautas adè expergefecit mare procellum, ut illi etiam Prophetam stertentem expergefecerint. *Surge, inquit, Somnolente, & invoca Deum tuum.*

Interea tamen, hoc saltem ubique exerit Dei vel debilissima notitia sui indicium; ut nullum hominum cætum, vel hominem, invenias, qui non aliquo ritu, formulisque, Numen aliquod agnoscat, & pro captu, & more suo honorem deferat. Prodidere autem nuperi nonnulli in novo orbe (*Braziliâ, scil.*) reperta aliquot hominum agrestium agmina, apud quos, nullus omnino conspiciatur Divinitatis sensus: Sed, præterquam quod dubiæ admodum fidei sit illa observatio, & temerè forsân, ac præfestinè a primis advenis non satis attentis arrepta, veram esse demus; non tanti tamen est, ut reliqui totius terrarum Orbis, gentiumque omnium, ac seculorum hæc in re conspiranti exemplo comparata ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἀριθμῶι habenda sit. Nec inde vel tan-

tillum de magni hujus argumenti pondere detrahi suspicandum est, quo passim usi sunt, & meritò quidem, omnes Antiqui, & Neoterici ad fundamenta prima & communia Religionis asserenda.

Universalis autem hîc Religionis, de quo loquimur, conceptus, particulatim expendenti, hæc ferè complectitur. 1°. *DEUM* esse. 2°. Colendum esse. 3°. Quod huic cohæret, *Eum* curare res humanas. 4°. Et quidem legem homini posuisse, eamque præmiis, ac pænis annexis communivisse, quibus itidem, longè maximâ ex parte rependendis, aliud ab hâc terrestri vitâ seculum destinatum esse credunt, si non omnes, at certè quam plurimi. Atque hæc quidem licet nostri, impræsentiarum, instituti non tam sit propriis suis rationibus, quas habent quidem singula validissimas, suffulcire, quam velut communi hoc hominum calculo comprobata sumere : paucula tamen quam possumus breviter, & perspicuè, ad singula subnotabimus.

1°. *DEUM esse.* Ubi primam hanc de primo Ente veritatem longâ & operosâ argumentorum serie asserere nitimur, vereri subit, ne ipsi *DEO*, nec nou & hominibus officiosam quandam injuriam facere videamur. Quorsum enim faculam Soli admove, & *Illum esse* sollicitè probare, per quem sunt omnia, & qui solus necessariò est, imò audacter dicamus, qui *Solus* est : quippe ad quem reliqua nihil

sunt, & nihilo minus, & per quem, ex nihilo extracta sunt. Homo autem quicumque est, annon contumeliæ loco habeat? si quis illum suspicetur de ejus *Esse* dubitare sine quo, de re quacunque nec dubitaret, nec omnino cogitaret, nec omninò esset. Est hæc proculdubio, si qua alia homini innata & συμφορεσάτη persuasio. *Nec dubitat dicere Iamblicus, *Esse nostrum est DEUM cognoscere*. Et rursus, *Esse Animæ, est quoddam Intelligere*, scil. *DEUM, unde dependet*. Nec immeritò hæc ex parte *Platoni* quis accedat, hoc enim scire, non est aliud quam reminisci, cujus ubi obrepit oblivio (quod heu nimis omnibus!) tot tamen habet in seipso quasi monitores, quot membra; tot extra se, quot rerum species, quas undiquaque conspicatur, quin excitat se Anima torpens, & DEI pænè oblita, sibi subinde repetens, Aspice hoc sublime candens, &c.

Verum, quia non desunt, ex illo stultorum genere plus satis, qui dicunt in corde suo, *Non esse Deum*; Et si non sic stulto respondendum sit, ut ei consimilis evadas, tamen secundum stultitiam suam respondendum ei omninò est, ne sibi sapere videatur. Tum insuper, quia primæ hujus veritatis oblivio, scelerum in mundo omnium una scaturigo est. Denique cum & optimis quibusque hominum;

* Primum visibile lux, & primum intelligibile Deus.

nec inutile prorsus, nec injucundum esse possit hoc argumentum nonnunquam recolere, & quam solidâ atque inconcussâ basi nitatur tota Religionis moles recogitare, tum de æterno Boni, & rerum omnium fonte, ejusque adeò necessariâ æternitate, subinde cogitare, & loqui, animo pio omni non possit non esse jucundissimum, de eo breviter agere non pigebit. Omissis certè pluribus ratiocinandi mediis, quæ in hoc negotio utiliter admodum adhibentur, unum tantum & alterum in medium proferemus. Sic autem disserimus.

Necesse est omninò dari aliquod Ens æternum, alioqui enim nihil unquam fuisset, cum aliquid seipsum de nihilo producere portentosissimæ res est contradictionis. Si quid autem omninò æternum statuatur, certè mentem aliquam æternam esse, rationi maximè consentaneum est, ut proprietas nobilissima, Enti nobilissimo conveniat. Imò Ens illud æternum præstantissimum tum scientiâ, tum potentiâ, tum omni denique ratione omninò necesse sit, cum necessariò & improductum sit, & productorum causa & origo, alioqui enim de eorum productione hærebit adhuc difficultas, atque sic quidem suppeditant pro opifice suo argumenta partes universi omnes sigillatim sumptæ.

Aliud autem argumentum exhibet præclarissimum pulcherrimus ille τῆ πάντων Ordo, & mutua inter se

partium omnium *σχέσις* [*habitus*] Effectus enim hic est, & mirabilis effectus, à rebus ipsis singulis planè distinctus; Ergo est ab aliquâ causâ, eâque sapiente, imò sapientissimâ; Casu enim hæc contigisse stolidissimæ est *ἀναιδείας* [*impudentiæ*] asserere velle. Ab homine autem non est, nec certè, a conspirante aliquo rerum ipsarum singularum consilio, & mutuo consensu, cum earum pleræque consensus omnis & consilii planè sint incapaces; erit itaque prorsus ab *aliquo Uno* superiore, is autem est *DEUS*;

4 — *Qui lege moveri*

*Sydera, qui fruges diverso tempore nasci,
Qui variam Phæben alieno jusserit igne
Compleri, solemque suo.*

Ille universi Monarcha est & Monarcha quidem absolutissimus. Qui senim alius singulis rerum gradibus hanc quam habent speciem, & hos usus assignaverit, ut Sydera nulli imperio, legibusve humanis subdita, sed in sublimi posita, terræ ejusque Incolis diei, & noctis vices, & Anni tempestates tribuendo inservirent; Summus item speciem rerum sublunarium, Exempli Gratiâ, præstantissimam omnium, hominem, & videamus, quâ ratione, eam, quâ constitutus est, for-

4 Claudian. in Rufinum.

mam, hanc, *scil.* corporis compagem, animique vim, & hunc in rerum naturâ gradum & non alium nactus fuerit. Vel certè hæc ipse elegerit, necesse est; vel ab alio, velut Scenæ Magistro, & totius opificii Architecto definita acceperit: Ipsum elegisse nemo somniaverit. Nam, vel hanc fecit electionem priusquam fuit, vel cum jam esse cæperit, quorum utrum sit absurdius non facile dixeris. Reliquum itaque est, ut Conditoris optimi, ac Sapientissimi beneplacito, hoc quicquid est acceptum ferat, qui terrestre hoc corpus adeò mirificè struxerit, & sui ipsius spiraculo animaverit, & in magnum hoc suum, quod conspicimus, Palatium introduxerit. Ubi elucet aptissimè dicta πολυποίκιλον σοφία [*multifaria Sapientia*] in totâ machinâ, singulisque ejus partibus: ἕτω θαυμασῶς πεποικιλμένοις [*tam mirificè variegatis*].

Ad prius illud argumentum ab ipso rerum *Esse* desumptum, adhiberi potest eadem hominis instantia. Infinita etenim series generationis ab æterno supponenda est, nisi primus aliquis fuerit productus, & sic dicetur genus humanum esse independens, & a seipso, cum tamen ab æterno omnes homines, eoque totum genus ab alio esse ista hypothesis statuat.

*O! Immensa, Opifex Rerum, sapientia! dextræ
Dicitias artemque tuæ miremur in ævum.*

Sæpius ac attentius intuentes, & intuendo subinde, cum Divino Psalte exclamantes, ⁷ *Domine, quam multifaria sunt opera tua, in sapientiâ omnia condidisti. & repleta est Terra divitiis tuis!* ⁸ *Ab æterno in æternum, Tu DEUS es, & præter Te non est alius.* Ὁ πάντων πατήρ ὁ νῆς ὦν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκλήσε ἀνθρώπων ἔήρασθη ὡς ἰδίᾳ τόκῳ. Πάσης φύσεως κτίσεως ὁ πῆξας τὴν γῆν καὶ ἕρανον κρεμάσας, καὶ ἐπιτάξας τὸ γλυκὺ ὕδωρ ἐξ αὐτῆ τῆ ὠκεανῆ ὑπάρχειν, ὑμνῶμεν σε τό πᾶν, καὶ τὸ ἐν, σὲ γὰρ βλεψμεν πάντα τελείται. [*Pater omnium intellectus vita & fulgor existens, hominem sibi similem procreavit, atque ei tanquam filio suo congratulatus est. Omnis naturæ creator, terrarum distributor, cælum æquilibrans, jubens ex oceano aquam undique fluere, Laudamas te, qui summus es, & unus, te enim volente omnia perficiuntur.*] Herm. Idem asserit *Deum humidâ, ut loquitur, natura priorem.*

Frustrâ autem evadere se putat quisquam, Dei loco, Naturam substituendo seriei hujus, ac ordinis principium. Vel enim per Naturam dicere vult individuum cujusque rei structuram, & compositionem; atque hoc ad illud de quo nunc agitur, esset nihil planè dicere; cum in aperto sit, Naturam illam multiplicem, & in plerisque rationis omnis experientem, ornatus hujus atque ordinis in toto systemate

⁷ Psalm 104. 24.⁸ Psalm 90. 2.

conspicui causam esse non posse. Vel Naturam dicit universalem, intelligentem, & disponentem, ac ordinantem omnia, id autem mutato tantum nomine, *DEUS* est : quem omnia permeare, & replere, velut Naturam, mentemque infinitam, sacro sensu, dicamus. Non quidem ut formam informantem (ut loquuntur in Scholis) ac veluti compositi totius partem, quo certè figmento nihil ineptius ; Sic enim viatorum omnium & vilissimi cujusque animalculi, imo stipitum, lapidum, & glebarum terræ, pars esset : Sed Naturam impermistam, puram, separatam, omnia liberrimè ac sapientissimè ordinantem, gubernantem, ac indefessâ Omnipotentiam sustinentem, hoc autem significatu, *Naturam* nominans, *DEUM* dicis. Egregiè de hoc *Seneca. 4. De Benef.* *Quocunque te flexeris ibi DEUM vides occurrentem tibi, nihil ab illo vacat, opus suum ipse implet : Ergo nihil agis, Ingratissime Mortalium, qui te negas DEO debere, sed Naturæ, quia idem utrumque est officium. Si quid à Seneca accepisses, & Annæo te diceres debere, vel Lucio non creditorem mutares, sed nomen, quoniam sive prænomen ejus dicas, sive nomen, sive cognomen, idem, tamen ipse est.*

Universali huic summè necessario de DEO conceptui consequentissimum est, illum *unum* asserere. Ens enim summum, primum, unicè necessarium, atque infinitè perfectum (Quæ omnia, Deum qui vel nominant, sese velle intelligunt) non potest esse

nisi unum. Imo nec ipsa vulgaris Gentium πολυθεότης edusque invaluit, quin unum Supremum, absolutè Principem & κατ' ἔξοχην DEUM agnoscerent omnes Optimum Maximum πατέρα τῶν ἀνδρῶν τε Θεῶν τε, [*Patrem & virorum & Deorum.*] A quo uno reliqui habent omnes, tum quod sint, quicquid sunt, tum quod, inclinato vocis sensu, Dii dicantur. De DEI autem unitate, clarissima sunt, & frequentissima Scriptorum Gentilium, omne genus, testimonia. Egregium est illud Sophoclis,

Εἷς ταῖς ἀληθειαισιν, εἰς ἐστὶν Θεός.

Ὁς ἔρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν

Πόντον τε χαραπὸν ὄιδμα κἀνεμῶν βίας.

*Unus profecto est, unus est tantum Deus,
Cæli solique machinam qui condidit,
Vadumque Ponti cæruleum & vim spiritus.*

Quod autem huic Apici connexum est Sacro sanctæ Τριάδος mysterium, ego semper humillimâ fide, ac reverentiâ amplexandum, atque adorandum, nullatenus autem scrutandum, aut importunis Scholasticorum quæstiunculis exagitandum judicavi. Fastuosâ Scientiæ ambitione cecidimus, & simplice fide resurgimus, ac restituimur, & hoc quidem, si quod aliud Mysterium, nobis in carne mortali degentibus vetita esse Scientiæ arbor videtur. Subtilissimum autem illud Mysterium, licet in veteri

canone obscurius adumbratum, potius quam patefactum sit. Antiquissimis tamen, & celeberrimis inter Judæos Doctoribus nec incognitum erat, nec inconfessum, quicquid præfractè obtendunt recentiores. Imo expressim Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in Cabalistarum Libris agnosci, observarunt viri docti, & mira ex Libro *Zohar*, qui *R. Simeon Ben. Joch.* tribuitur, aliisque eorum scriptis in hanc sententiam producant. Imo prædictus Liber, ubi de tribus in unâ essentiâ multa disseruit; *Hoc arcanum* (inquit) *non revelabitur unicuique quousque venerit Messias.* Prætereo quæ de nomine 1º Literarum alteroque adhuc explicatori 4º Literarum traduntur velut sanctissimi nominis, quod *Hammephorash* vocabant fusioem expositionem exhibentibus?

Nec vero absimile est, Mysterii hujus crepusculum saltem aliquod, ad exoticarum etiam Gentium Philosophos pertigisse. Sunt qui Annaxoram per suum *νῆν*, nihil aliud quam Filium, seu sapientiam mundi opificem intellexisse, indiciis non obscuris comprobare sibi videntur; sed clariora sunt illa, quæ apud Platonicos passim invenias, *περι τριῶν ἐξ ἑνὸς ὑποσάντων*, omnes autem illi vocant τὸ αὐτὸ ὄν, τὸν δημιουργόν, seu *νῆν*, καὶ τὴν τε κόσμῳ ψυχὴν. Mira au-

tem illa Hermetis *Ægyptii*, ὁ νῦν Θεὸς ἀπεκύεσε λόγῳ ἕτερον νῦν δημιουργόν; ἀλλ' εἰ δίστανται ἀπ' ἀλληλητῶν, ἕνωσις γὰρ τῶν ἐστίν, ἢ ζωὴ. [*Mens Deus cum Verbo suo mentem alteram opificem peperit; neque enim distant ab invicem, horum enim unio est vita.*]

Sed quod jam urgeamus hoc est, supremi illius eoque unici Rerum omnium principii absoluta planè necessitas, ejusdemque pro perspicuâ illâ, & ineluctabili necessitate conspirans inter homines confessio. Hic est quem admiramur, quem colimus, quemque unicè amamus, aut certè amare super omnia gestimus, quem nec verbo eloqui, nec animo concipere fas est, quantò autem minus id fas est, tantò magis & humillimè adorare, & fervidissimè diligere necesse est.

PRÆLECTIO OCTAVA.

DE DEÏ CULTU, PROVIDENTIA, AC LEGE HOMINI
IMPOSITA.

LICET primæ hujus veritatis argumenta, quæ universalis humani consensus fulcra sunt, non omnino inobservata præterire visum sit; scopus tamen, quem potissimum mihi proposui, is erat, consensum illum, ejusque vim & usum pensitare; Vestrasque ad illius contemplationem mentes, ab infinitis in Religione dissidiis, tanquam in Regionem pacatiorrem, evocare, & hoc unum suadere, utinam & persuadere detur, Plus inesse ponderis huic in magnis aliquot principiis harmoniæ, & consensui ad animos in Religionis summâ firmandos, quam innumeræ illæ in reliquis rixæ vim habere debeant, ad pietatem nostram & fidem vel tantillum concutiendam.

Consequens itaque est, ut reliqua consensus illius axiomata, breviter ob oculos vobis ponamus. Cum autem primum fuerit, *Esse aliquod unum æternum rerum principium*; Hinc proprium, & congruentissimum est, *Numen illud cultu aliquo honorandum*,

& continuo nexu adhæret etiam illud, *Esse Providentiam, seu DEUM, mundum hunc quem condidit, & humanum genus, a quo colendus est, & colitur, non omnino despectui, & neglectui habere, sed oculatissimâ regere Sapientiâ.*

Cultum aliquem agnoscunt omnes, & DEO debitum, & rem apprimè homine dignam esse, omniumque animis insedit, quod perspicuè & breviter eloquutus est *Lactantius, DEUM nosse, sapientia; colere, justitia.*

In cultu, alia sunt quidem naturalia, eaque apud omnes usitiora, *Vota, & preces, hymni, & Laudes,* nec non & *gestus aliqui corporis* ad venerationem significandam aptissimi. Reliqui ritus ferè sunt, vel Divinitùs instituti, vel humanitùs adinventi; inter quos sacrificiorum usus apud omnes Gentes latissimè se olim diffluderat, & etiamnùm in plerisque obtinet.

Est quidem propter seipsum tanta Majestas meritissimè honoranda, & laudibus efferenda, ni tamen persuasum haberent homines, quæ DEO offerunt honoris indicia, illi & cognita, & grata esse, etiam hâc ex parte omnis pietas humana frigeret certè illicò, atque evanesceret; Preces autem & vota, quibus auxilium divinum, aut boni quicquid θεόςδολε

postulant, Deo, preces neutiquam audienti nec omnino curanti, offerre summæ esset dementiæ. Nec in hunc furorem consensissent omnes Gentes, alloquendi surda Numina.

Idcirco positâ Religione aliquâ, seu cultu divino, continuo sequitur, & esse *Providentiam*. Hanc certè agnoverunt olim, & usque agnoscunt plerique omnes Orbis Terrarum Populi, & Philosophorum celeberrimi. Non defuere quidem homines nonnulli & integræ Sectæ, quæ illam inficias iverint. Alii aliquam agnoscentes; intra Cælestia tamen eam concluderunt, ut *Arist. de Mund.* quam quidem merito elevat, *Naz. μικρόλογον πρόνοιαν* vocans. Alii sublunaribus ei aliquem tribuere locum, sed universalibus tantum. Alii rectissimè ad omnia, etiam minutissima eam agnoverunt. *Opus suum ipse implet, nec solum præest, sed inest.* Quin & si machinæ hujus rerumque omnium originem ad Deum referamus, perabsurdum erit & pessimè cohærebit ejus sustentationem & gubernationem illi detrahare; cum & hoc eum præstare posse ambigendum non sit, cum & potentissimus & sapientissimus sit; & velle cum sit optimus. Aurea sunt *Epict.* verba, *Arrian. Lib. 1. cap. 12.* Περὶ Θεῶν, &c. πῆμπλοι δ' ὦν ην καὶ Οδυσσεύς, καὶ Σωκράτης, οἱ λέγουσι, ὅτι εἰδὲ σε λήθω κινέμεν. [Quinti, quorum fuere & Ulysses & Socrates, qui asserant, se clam Deo ne

movere quidem posse] & egregiè cap. 16. Ἐι μὲν ἀηδῶν ἦμην, ἐποίην τὰ τῆς ἀηδῶν Ⓞ εἰ κύκν Ⓞ τᾶ τῆ κύκνε, νυν δὲ λογικὸς εἰμι, ὑμνεῖν με δεῖ τὸν θεὸν [*Quod si luscinia essem lusciniae officio fungerer, si olor olor, nunc rationis cum particeps sim, Deus mihi celebrandus est.*]

Supervacuum est ostendere, non sine aliquo custode tantum opus stare, nec hunc Syderum certum discursum fortuiti impetus esse; & quæ casus incitat, sæpe turbari, & citò arietare; hanc inoffensam velocitatem procedere æternæ Legis imperio. ¹ Magnum certè est miraculum simpliciter nosse totam varia, non tantum singulas urbes, sed & provincias, & regna, totam denique terram, & omnes myriadas huic globo inambulantes, eorumque omnium cogitationes omnes; utriusque etiam hæmisperii, totius globi uno instanti & intuitu παν' ἐφορᾶν, καὶ παν' ἐπακᾶειν, [*Omnia cernere, & omnia audire:*] Quanto majus hæc omnia simul eodem velut oculi uictu regere.

*O ! Qui perpetuâ mundum ratione gubernas
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo*

¹ Ps. xxxiii. 9, 10, 14, 15. Isa. xl. 12, & xlv. 7. Job xxxvii. & xxxviii. Ps. cxiii. 6. cxxi. 7, 8. Matth. x. 29, 30.

*Ire jubes; stabilisque manens das cuncta moveri,*² &c.

ὦ πατήρ, ὦ μέγα θαῦμα, &c.

Magnum etiam est solatium ad hanc semper intus impressam fiduciam posse recurrere, mediis in turbis publicis, privatis, extra & intra, Rex Supremus, qui & Pater meus est, hæc omnia gubernat, & apud ipsum segura sunt omnia; cum *Moyse*, ubi nullus patet exitus, subsistere, & verè θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, salutem Domini cælitùs occurrentem prospectare; & in omni angustia, atque conclamata humani subsidii desperatione, insigne illud *Patris Fidelium* animo habere infixum, *Deus providebit*. Nihil denique est, quod cor humanum, & animi intimos recessus, totamque aded vitæ rationem ad purissimam Religionis ac pietatis normam accuratiùs componat, quam hoc Unum, & firmè credere, & subindè recogitare. Certè qui, quicquid molitur, aut gerit, præsentem summum hunc, ac sapientissimum Dominum conspiciatur, non egebit imaginario *Lælii* alicujus, aut *Catonis* presentis, & inspicientis figmento. Hanc pietatis in *Abele* radicem assignat, *Joseph Antiq. lib. i. c. 3.* Πάσιν, inquit, τοῖς ὑπ' αὐτῶ πραττομένοις παρεῖναι τὸν θεὸν νομίζων, ἀρετῆς προνοεῖτο.

² Boeth. de Con. Philosoph. lib. 3. Metr. 9.

[*In omnibus actionibus suis præsentem Deum ratus, virtuti operam dabat.*]

Illam porrò de quâ loquimur, Providentiæ Divinæ humanis in rebus œconomiam, hâc ipsâ in re agnoscunt Gentes, in moribus, *scil.* Hominum dignoscendis, præmiisque ac pænis tribuendis versari. Hoc autèm Legem aliquam seu canonem supponit, vel cœlitùs traditum, vel cordibus insculptum, cui boni, & mali moralis, virtutis, *scil.* ac vitii ratio, judiciumque innitatur. Non est itaque homo ζῶον ἄνομον, sed legis capax, & reipsâ sub lege natus, quod & ipse fatetur ultrò. *In Regno nati sumus* (inquit Philos. R.) *DEO parere, Libertas.* Hanc autem adeo perspicuam, ac suâ luce claram doctrinam, una videtur nubes nonnihil obscurare. Læti scilicet impiorum, ut plurimùm successus; & virtus, pietasque, non rariò insigniter infelix, & calamitosa: Nota illa *Bruti* vox ὦ τλήμων ἀρετὴ ὡς εἶδεν, &c. & versus illi Poetæ elegantissimi intestinum animi super hac re vacillantis duellum graphicè depingentes:

³ *Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem
Curarent superi terras, &c.—*

*Nam cum dispositi quæsissem fœdera mundi
————— hinc omnia rebar*

³ Claudian *in Rufinum*, lib. 1.

Consilio firmata Dei, &c.

Sed cum res hominum tanta caligine volvi

Aspicerem, &c.—

Sed ut alia multa omittamus, quæ in hujusce rei Apologiam protulit etiam Ethnica Philosophia: Unum est maximi ponderis toti huic præjudicio aggerendum, præfestinum esse impotentis animi temeritatem de rebus nondum perfectis, & ad exitum perductis ferre sententiam, quod & Romanus Stoicus, & Philosophus Cheronensis in hoc ipso negotio, pluribus urgent. Si ab eventu res judicare volumus, differamus saltem, & suspendamus sententiam usque dum tota eventuum series in conspectu prodeat; Nec de prospero Tyranno judicium faciamus, dum solennis ejus triumphus oculis obversatur, ignari prorsus cum simus, quæ sors, vel Ipsum, vel ipsius filium, vel seros saltem maneat Nepotes. Miræ sunt Divinæ justitiæ semitæ, σιγᾷ, καὶ βραδείῃ ποδὶ σείχιστα μάρψει τῆς κακῆς ὅταν τύχη. [*Tucitè, & lento pede incedens tandem malos assequetur pæna.*] Sed quid hæc, si expectamus aliam rerum Scenam, non hîc sed in futuro seculo exhibendam; in nihilum ilicò abit tota hæc de brevis hujus ævi eventibus disputatio. Quin & de isto, licet non usquequaque absolutus, & universalis, permagnus tamen est, & magni habendus, tum sapientium, tum populorum, & Gentium consensus.

Hæc autem quæ diximus axiomata, quemadmodum in unicè verâ Christianâ Religione & clariùs docentur, & firmiùs creduntur omnia: alias insuper habet illa *κυρίας δόξας* hisce adjunctas, & arcissimo nexu colligatas, & totum Orbem Christianum, licet aliis apicibus disputandis plus satis divisum, unanimi tamen cætenus, & indivulso consensu colligantes, sed de his aliâs.

PRÆLECTIO NONA.

DE UTILITATE & JUCUNDITATE RELIGIONIS.

INSANIENTIS licet sapientiæ consultus fuerit, qui hoc dixit; verissimè tamen pronunciavit, Dulcius nil esse,

— *Bene quam munita tenere
Edita doctrinâ sapientum templa serenâ.*

Ecquæ autem sapientior, serenior, & sanctior, cogitari potest Doctrina, quam quæ de purissimo sapientiæ & sanctitatis fonte emanavit, quæ de cælo in terras demissa est, ut sectatores suos omnes eò, unde ipsa est orta, perducatur. Hæc certè est humani generis *1 Sapientia DEUM nosse; colere, justitia;* sine quâ, hominum acutissimi & doctissimi egregio tantum ad miseras ingenio nati videantur, & secundum sapientissimi Regis dictum, *Qui scientiam auget, auget cruciatum*²; Certum itaque firmumque maneat ante omnia, unicam pacis ac felicitatis humanæ basin esse *Religionem*. Quod & insani ejus irrisores, ægrè licet ac inviti, aliquatenus ta-

¹ Laet.

² Eccl. i. 18.

men, & dum irrident, fateri coguntur. Nullum enim apud illos solennius audias dicterium, quam totam quidem Religionis doctrinam à sagacibus quibusdam ad justitiæ, ac virtutis studium inter homines conservandum, adinventam esse. Certè eximium quid omninò illud est, quicquid demùm sit, quod ad res tantas statuminandas necessarium comperitur. At O! miseram intereà justitiam, ac virtutem! si fictum illud sit, quo indigent, nec sine ingenti mendacio possunt consistere. Sed apage tantum ἀπίπρημα! Prima etenim Justitiæ norma, ac Regula non potest non esse recta, nec quicquam Virtuti magis amicum, & cognatum, quam Veritas.

Non solum autem ad optima quæque humanæ vitæ emolumenta res utilissima est, sed & simul jucundissima *Religio*. Imò si ad virtutis rationes adeò sit utilis, & planè necessaria, hoc ipso certè asseritur Jucunda, nisi quis Sapientum omnium consensu approbatum axioma infirmare velit, ἔκ εἶναι ἡδέως ζῆν ἀρετῆς, [*Vitam non esse suavem sine virtute.*] Quod quidem veritatis est usque adeò invictæ, ut inter ipsius *Epicuri* axiomatica locum obtinuerit.

Inmanè autem quanta fuerit *Gravi* istius hominis dementia, qui virtutis dignitatem, & suavitatem tam exertè asserens, magnum tamen illius fulcrum & fundamentum suffodere totis ingenii viribus contendit. Hoc enim apprimè illi propositum fuisse, non

fatetur solum, sed & jactat, insanisque effert laudibus Lucretius : quod totâ, *scil.* Philosophiæ serie Religionum animos nodis exolvere tentaverit, ac si liberos, ac felices præstare homines hoc esset, sacrilegos, atque Atheos efficere, omnemque numinis sensum eximere, & eo veluti compedibus ac catenis ferreis levare; cum tamen hoc verè foret hominem monilibus, & torque aureâ, & coronâ suâ, omnibusque vitæ suæ divitiis, & ornamentis, & oblectamentis spoliare: Quod quidem uberrimè & facundissimè docet, tanto sanior, & divinior sapientiæ Magister Paræmiastes Regius. Prov. cap. i. v. 9. *Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo; & cap. ii. 4. Si quasiéris eam quasi pecuniam, & sicut Thesauros effoderis illam; & cap. iii. 13, 14. Beatus homo qui invenit sapientiam & qui affluit prudentiâ: melior est acquisitio ejus negotiatione auri & argenti, primi & purissimi fructus ejus; & cap. iv. 7. Principium Sapientia, posside sapientiam, & omni possessione tuâ acquire prudentiam.* Et in aperto quidem est, Religionis omnia penitùs vincula dissolvi, si fieri omninò id posset, nullius certè hominum partis nisi pessimæ, ac perditissimæ interesse. Probi siquidem, & prudentes omnes, etiamsi liberima hujusce rei optio daretur, Rectorem Universi supremum & sanctissimum, ejusque rebus humanis omnibus invigilantem Providentiam, legesque sanctas hominì ab ipso positas mallent, quam non esse:

Nec Religionis dogmata, dolentè & reluctantè animo credunt, sed & lubentes amplectuntur, & vera esse impensissimè gaudent. Quæ si tollere fas esset, & hoc quisquam, tanquam in eos benè consulens, aggredi vellet, O quam ingratham haberent Gratiam & importunam, omnique odio maligniorem benevolentiam! Nec magis certè (quibus sana mens est) in mundo ἀνάρχω & ingubernato vivere liberet, quam in navi sine temone & nauclero medias inter syrtes, & scopulos jactari: persuasum autem habere, non solum infinitam esse aliquam Bonitatem, & Sapientiam, sed & ipsam hanc quam condidit machinam sustentare, continuòque regere, rerum omnium habenas manu validissima moderari, Illum patrem esse, cui curæ nos sumus, & nostra omnia, ipsumque nos post brevem hanc ἐκδημίαν [*peregrinationem*] revisuros, φεῦ φεῦ τὶ τέτων χάριμα μείζον ἂν λάβοις; [*O! quo gaudio his majore affici possis?*] Ecquid autem miseræ hujus vitæ reliquum est solatium, fidem illam Divinam, & spem beatam si tollas?

Quin & ipsa Religionis præcepta omnia, non solum non onerosa, sed & jucunda admodum, ac miræ cujusdam suavitatis plena experitur, quicumque generosam animi fortitudinem & puritatem, carnis suæ illecebris, ac cœnosis voluptatibus antefendam judicat. Sic in solidum dictum illud Her-

metis rei ipsius veritati consentaneum ἐν και μόνον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθόν ἢ εὐσεβεία. Non potuit vel ipse populus vocem illam degenerem ferre exclamantis in scenâ, *Pecunia magnum Generis humani bonum*, Sed si quis dixerit *Religio magnum generis humani bonum* ἐκ ἐς' ἀλειπειν ἐδὲν. [*Nihil est quod re-geratur.*] Et illa est certè cujus solius pulchritudo Deique amores atque hominum ciet.

Primas autem in Religione obtinent (quod & identidem monuimus) ἐρθὰ: περι Θεῶν υπολήψεις, [*Rectus de Deo sensus*] de quo quidem nonnulla sunt, quæ etiam dictante naturâ, alia autem, quæ non nisi Ipso cælitùs revelante hominibus innotescunt. DEUM esse clarissimâ clamat voce, tum quicquid intus in homine, tum quicquid extra ipsum est, quantò magis si quis omnia quæ sunt, & mirificam simul omnium συζυγίαν, & ἀρμονίαν contemplatus fuerit. Quam supervacuum est ostendere, non sine aliquo conditore, eoque sapientissimo atque potentissimo tantum extitisse opus. Nec sine aliquo, eodemque sanè custode, ac conservatore etiamnum stare. Huc itaque se applicent homines (inquit *Lactan.*) *Ut parentem suum Dominumque cognoscant, cujus nec virtus æstimari potest, nec magnitudo perspicui, nec æternitas comprehendi.* Quum ad illum mentis humanæ intentio, & acumen, & memoria pervene-

rint, quasi subductis, & consumptis omnibus viis, subsistit, hæret, deficit, nec est ulteriùs quo progredi possit. Sed de magni hujus voluminis, Divinorum inquam, operum doctrinâ, de Scripturam etiam luce clariore aliàs.

PRÆLECTIO DECIMA.

DE DECRETIS DIVINIS.

IS cum sit Majestatis Divinæ splendor, ut validissima acies humana rectum ejus intuitum non ferat, in speculo certè operum suorum sese contemplandum exhibuit, quæ tum primò produxit, tum eâdem indefessâ manu continenter sustentat, ac gubernat, nec nisi in eodem speculo, consilia quidem & proposita ejus æterna nobis intueri fas est. Adeò ut in Institutione Catecheticâ, in breviori saltem ac rudiori hujusmodi formulâ, ad divinorum operum doctrinam (omissâ protinùs severiori illâ Decretorum speculatione) continuò progredi, fortè non minus commodum foret; sed quæ hîc quidem habetis pauca, sunt sobria, perspicua, & certa. In quibus etiam explicandis, intra hos ipsos nosmet continere cancellos (quicumque demum fuerint Auditores,) at in hac præsertim nostrâ juvenili, ne dicam magnâ ex parte puerili coronâ, æquissimum & tutissimum duco: mentione autem decretorum hîc factâ, tacito pede rem tantam præterire vix deceret. Nonnulla itaque de arduo hoc argumento dicenda sunt.

Et hic quidem sicubi aliàs, philosophandum (quod aiunt) sed paucis, nam omninò haud placet; hujusmodi enim theoriæ degustandæ potius, quam in eas ingurgitandum. Unum fidenter asseramus, quæcunque Summus Rerum opifex, suo quoque tempore producit, ea ipsa ab omni ævo illi perspecta, & veluti præsentia fuisse, & eodem planè modo, atque ordine, res omnes per labentia mundi secula procedere, quo ea digessit ac evenire voluit æterna illa Mens, nullaque ejus consilia vel impediri, vel irrita fieri, vel eventu rerum aliquo tantillum interturbari, aut immutari posse. *Nota sunt DEO ab initio omnia sua opera*¹, inquit Apostolus in Consilio Hierosolymitano; Et filius Syrach, à seculo in seculum respicit DEUS, & nihil est mirabile in conspectu ejus. Nihil illi novum, aut inopinatum, nihil illi ex improvise supervenit, adeòque sapientissimæ sunt ejus primæ, ac æternæ cogitationes, ut secundas sapientiores non admittant. Et hoc ipsum τὸ ἀμεταβλητὸν καὶ ἀκίνητὸν τῶν θεῶν βουλευμάτων asserit Romanus Sapiens, *Necesse est (inquit) illi eadem semper placere, cui nisi optima placere non possunt.*

Operatur certè omnis artifex (ut nostris) ad externum aliquod intellectus sui exemplar, quod qui-

¹ Act. xv. 18.

dem in Opifice, omnium sapientissimo, perfectissimum planè, & numeris suis omnibus absolutissimum fuerit necesse. Et per *Ideas suas* si hoc exemplar intellexit *Plato*, quod verisimillimum esse asserunt non pauci, nec indocti; certè non erat quod eas suus discipulus Magnus *Stagirita* Vester adedò frequenter, atque acriter exagitaret. Ut ut sit, quicumque Machinæ hujus admirandæ, rerumque in illa vicibus suis succedentium Authorem *DEUM* agnoscunt, illum hæc omnia ad perfectissimum in consiliis suis æternis *πρωτότυπον* operatum esse, & usque operari ambigere non possunt. Et quæ nobis casu evenire dicuntur, Illi in numerato esse omnia. Etenim secundum illud Philosophi, *ubi plus est sapientiæ, ibi minus est casus*, certè ubi omnis est Sapientia, ibi reliquus casui nullus est locus.

Hoc autem de æternis supremi Regis consiliis axioma, præterquam quod in sacris scripturæ libris ubique eluceat, adedò certè in se conspicuum est, & rationi congruum ut in omnibus penè Philosophorum, imo & Poetarum scriptis passim occurrat. Nec aliud *Fati* nomine, ut plurimum, dicere voluisse videntur omnes, imò, ne ipsi quidem Philosophiæ magistri. Licet nonnulla apud ipsos reperias (non diffiteor) paulò duriùs dicta quæ vix ullo vel benignissimo interpretamento leniri possunt.

Quicquid autem ad aliud *Fati* significatum, sive Mathematicum (ut distinguunt nonnulli) sive Physicum referendum videatur; certè illud omne tandem in celsissimi Rectoris consilium, & beneplacitum resolvatur necesse est. Si sapientem etiam hominem astris dominari fatentur, vel ipsi delirantes Genethliaci, quanto apertius est ea omnia, omnemque ipsorum vim, ac influxum DEI sapientissimi subesse & obsequi decretis. Unde solenne illud Hebræorum dictum, *Non esse planetam Israeli.*

Et quemadmodum hæc omnia superiùs & inferiùs indies moderatur Rex æternus, eâdem planè ratione ea omnia ab æterno disposuit, qui *cuncta exequitur secundum consilium suæ voluntatis*,² qui mari est, & montibus & cælis antiquior.

Et hæc quidem sanè, ac tutò credimus. At verò in Cæli scrinia, atque adyta velle irrumpere, & arcana illa imperii Divini, ad ingenioli nostri modulum, ac methodos exigere, O quantæ est pervicaciæ, imò insanix! Equidem admirandum me hæere fateor, quoties viros doctos, & Theologos de ordine decretorum DEI temerè garrientes audio, vel lego: Ὁ παῦλ. ὡς περὶ πέλραγ ἄπειρον ἰλιγγιάσας καὶ βάθους ἴδαν ἀχανές, ἀπεπήδησεν ἐν φέως καὶ μεγάλα ἀνεβόησεν,

² Eph. i. 11.

ειπων, ὃ βάθος, &c. [*Paulus, cum tanquam ad mare immensum stuperet, & profundum videret vastum, statim resiliit, & magna vociferavit dicens, O profunditatem, &c.*³] Nec multo certè temperatiora sunt plurima quæ de decretis hisce Divinis cum libertate humanâ conciliandis disseruntur passim, & disputantur.

Actiones quidem humanas, & consilia, ipsosque adeò voluntatis motus, à consilii ac beneplaciti Divini imperio eximere nec Religio patitur, nec Ratio recta. Quin & referti sunt ipsi Ethnicorum libri disertissimis de Monarchiâ Divina etiam hac ex parte absolutissimâ testimoniis. Notum illud Homericum,

Τοῖς γὰρ νόοις εἰν, &c.

Cui consonum est illud *Tragici Eurip.* IKET. lin. 734.

ὦ Ζεῦ τί δῆτα τῆς τάλαιπόρου
 φρονεῖν λέγεις, σου γὰρ ἐξηρτήμεθα
 Δρῶμεν, τε τοιαῦτ', ἀν' σὺ τογχάνης θέλων.

O Jupiter quidnam miseros homines

³ Chrysost.

*Dicunt sapere? ex te enim pendemus
Et talia facimus quæcunque tu vis.*

Et facillimum esset ingentem hujusmodi dictorum
struem accumulare. Sed quid hæc?

Perridiculi certè mihi semper visi sunt, qui De-
creti Divini vim, cum humani arbitrii libertate
ἀσπονδῶς pugnare contendunt, naturalis siquidem &
necessaria τῆ λογικῆ libertas hæc est, agere & eligere
ex consilio, sive τὸ ἐκέσιον βελεύτικον, hanc autem li-
bertatem, posito vel efficacissimo decreto, non tolli,
imò eo ipso poni, ac stabiliri quis est qui non vi-
deat? Decretum enim est τὸν δεῖνα tale quid liberè
electurum, & facturum. Et quæcunque aguntur,
aut eliguntur bona, aut adiaphora sic se habere, vel
saltem sic habere se posse, qui infirmatum ierit, frus-
tra est. Sed (ut verbo dicam) magnus totius hu-
jus disputationis nodus est, *De origine Mali*. Dis-
tinguunt quidem & meritò, actionis (ut loquimini)
substratum, sive τὸ φυσικόν, ab eo quod in ipsa mo-
rale est. Et hoc nonnihil dicit, sed an totam rei
difficultatem exhauriat, haud facilè dixerim. Abyssus
est, credite *Juvenes*, Abyssus est, nullà humani
ingenii bolide exploranda. Si quis dixerit ἐκ ἐγὼ
αἴτιον εἰμι, ἀλλὰ ζεῦς καὶ μῦτρα, non sic evadit, sed &
isto suo acumine in se reflexo pungitur; Zenonis
Stoici servus in furto deprehensus, doctrinam Do-
mini vel irridens, vel in pænæ deprecationem detor-

quens, *In fatis^o mihi, inquit, fuit jurari. Et cædi,* inquit *Zeno.* Quapropter ab hoc scrutinio (si quid me auditis) mentes vestras ad pietatis studia, & tremendæ Majestatis Divinæ reverentiam protinus convertite. De Deo & arcanis ejus cauti ac tremuli cogitate ac loquimini, disputate autem parcissimè, et quicumque perdere te nolles, cave cum ipso disputes; Si quid peccas, te incusa; si quid boni feceris, aut à malo resipueris *Ἐυχάριστον* DEO canas. Hæc sunt quæ vos moneo, in quibus & ipse acquiesco, & quo multum jactatus velut in portum me recepi, si cui vestrum id libet, quærat Doctiores, sed caveat, ne inveniat Audaciores.

PRÆLECTIO UNDECIMA.

DE CREATIONE MUNDI.

QUICUNQUE magnum hoc, cujus pars exigua ipse est, τῷ παντός systema oculo paulò defixiori intuetur, ni illi mens humana in præcordiis planè obbrutuerit, cogitare illicò subbeat necesse est, unde sit hoc Totum, & quæ prima ejus fuerit origo,

¹ ——— *Quibusque exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreverit Orbis.*

Quemadmodum autem (prout in Doctrinâ de DEO disseruimus) ab hujus mundi visibilis intuitu ad invisibilem ejus Conditozem animus rectâ ascendit: Ita à primâ illâ, atque infinitâ mente, ad aspectabile hoc ejus opificium contemplandum denuò descendit, & hâc ipsâ contemplatione, ad æternum illum rerum bonique fontem suavissimâ quâdam ἀναστροφῇ usque revertitur. Nec enim vitiosus est hic circulus, sed continuus piæ mentis inter cælum & terram remeatus,

¹ Virg. Ecl. vi.

Angelorum in *Jacobi* visione per scalam ascendentium & descendentium motui planè consimilis: sed puram certè, divinamque animi temperiem exigit hæc contemplatio, secundum illud *Plot.* Γενέσθω δὲ πρῶτον Θεοειδής πᾶς καὶ καλὸς εἰ μέλλει Θεοσασθαι Θεόν τε καὶ καλόν. [*Qui Deum & bonum videre vult, Deo similis & bonus primum fiat.*] Et qui purum lucidumque habent oculum interiorem citiùs in his, quæ oculo exteriori obvia sunt, claros magnosque legunt æternæ potentiæ, ac Divinitatis characteres.

De operum itaque divinorum primo, & stupendissimo dicendum, de Creatione. Eoque magis quod è Philosophis nonnulli, quibus DEUM quidem asserere omninò certum est, Illum tamen Authorem, seu Conditorum mundi non agnoverunt. Nos quidem secundum illud Epistolæ ad Hæbreos, πίσει νοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεῷ². [*Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.*] Cujus historiam habemus luculentam in primo scriptorum *Moyſis*, & hujus, quem amplectimur, sacri codicis libro: doctrinam autem eandem in suis concionibus, & scriptis, Prophetæ atque Apostoli, omnesque demum Hagiographi, ut magnam fidei totiusque ad eò Religionis basin subinde reponunt; eoque

² Cap. xi. 3.

certè nomine omnium animis etiam Idiotarum sedulò infingendum est, quatenus id capiant & credant. Licet introrsum certè mysterii adeò plena sit, ut acutissima quæque ac doctissima ingenia non exerceat solum, sed superet longe, atque absorbeat. Quod eòsque persensisse, imò, ut ita dicam, supersensisse videntur Doctores Judæi, ut discipulos suos ad tria illa *Geneseos* capita introspectenda, ante justam Sacerdotii capessendi ætatem, non admiserint.

Quamvis autem hujus doctrinæ fides supremi illius *αυτοπιστῆ* testimonii authoritati protinùs innitatur, cui enim magis de Deo, quam Deo credam.³ Adeo tamen & ipsi rationi consona est, ut si cui id certaminis inire libeat, pro hâc statuminanda fide, validissima sese obviam dare argumenta, si qua autem opponantur, ea straminea prorsus esse & nullarum virium, comperturus sit: nullam certè rationem ipsum magis ad scripturam sacram, & Christianam fidem amplectendam induxisse fassus est *Tatianus*, quam hoc ipsum, *Τὸ εύκατάληπτον τῆς τῆ πάντος ποιήσεως* [*Comprehensum facile illud, quod tradunt, de fabricatione universi.*

Eligat qui volet suam sibi in hoc negotio *Thesin*,

³ Ambros.

vel tanquam in re obscurâ, & dubiâ commodissimam, quam putat, *hypothesin*. Vultne *Epicuri* Atomos in vacuo temerè saltantes, & post innumera tentamenta in hanc tandem, quam videmus, ornatissimam structuram semet conjicientes, idque tantùm ἐπιθεῖα quâdam, seu felici aleâ, sine omni *Amphione*, & *cytharâ*, suo illos medulamne ad ædificium alliciente atque deducente. Et hæc quidem *Græculus* iste bellè somniavit, vel quæ verior fama est, à diliris aliis *Democrito* & *Leucippo* mutuatus, licet id studiosissimè ipse dissimulet, quo tam nobilis inventi gloriâ solus in solidum fruatur. Sed quicumque is demum sit qui hæc primùm excogitarit, & in medium protulerit, unde nobis, amabò, fidem faciet hæc ita se habere, vel rationes, *scil.* firmas, quibus hæc comprobet, vel testes producat fide dignos. Indecorum enim admodum, & inverecundum foret in re tantâ eâque Philosophicâ, & Physicâ precariam eos fidem sperare, quibus animos in Religionis negotio (ut illi quidem putant) nimis credulos, ad eò false ridere, & fustuose contemnere solenne est. Sed de immani hâc & portentosâ φλυαρίᾳ [*re futili*] plus satis.

Nec tamen reliquum est, quod sciam, (ubi ab his discesseris) celebre aliquod aliud, Creationis doctrinam rejicienti diverticulum, præter unum illud Scholæ Peripateticæ, de Mundi æternitate commentum. Quod inter alia à Pythagorico quodam *Ocello*

Lucano Aristoteles hausisse dicitur, in quo quidem *Ocellus* iste non solum Magistrum suum *Pythagoram*, sed & alios omnes antiquiores Philosophos deseruisse videtur. Nominant quidem duos, vel tres (*Parmenionem*, & *Melissum*, &c.) quos idem cum *Ocello* isto sensisse suspicantur, sed incertum est, & in medio relinquendum. Et hîc quidem gratis uterque fecit, cum nullas novi hujus placiti admodum suadentes, nedum cogentes produxerint rationes.

A priori certè, ejus veritatem demonstrare nec possibile est, nec ipsi authores id aggressi sunt, sed tantum productionem mundi temporaneam incommodis quibusdam premere conantur, quæ tamen dilutissima esse, quivis, in doctrinâ Christianâ vel mediocriter instructus, facillimè perspexerit. Militant Aristotelis argumenta potius contra quædam, vel ab Antiquis posita, vel ab ipso efficta, quam contra Creationis doctrinam. Imo & ipse *Aristoteles* de hoc dogmate, nonnunquam dubitantèr admodùm loquitur, ut in *Topicis* inter problemata dialectica hoc ipsum connumerat, *πότερον ὁ κόσμος αἰδώς, ἢ ἔ;* [*An mundus sit ab æterno necne?*]

E contrario, præterquam quod novitatis suæ aper-tissimos habeat Mundus characteres, fatente etiam ipso *Lucretio* versiculis illis vulgo notis,

*Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cæli, semperque æterna fuere,
Cur supra bellum Trojanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poetæ?
Verum, ut opinor, habet novitatem summa, re-
censque
Natura est mundi, neque pridem exordia cepit,*

& quæ ibi sequuntur plura.

Rem ipsam si expendamus, & non solum syderum cursum, velut a primo motore, sed & totius machinæ rerumque omnium ipsum esse a supremâ aliqua Mente, utpote unico τῆ εινξι fonte derive-
mus. Illud certè τὸ αὐτὸ ὄν, καὶ τὸ ὄντως ὄν æternum omninò astruendum est. Reliqua autem ipsi coæva ut ponamus, nulla est prorsus quæ urgeat necessitas, imo summa si non necessitas, at saltem congruitas, quæ prohibeat.

Etenim mundum hunc ex tot naturis heterogeneis compositum, ab unâ illâ primâ, purissimâ, ac simplicissimâ Naturâ per modum naturalis & necessariæ emanationis profluxisse, nemo est (ut puto) qui crediderit vel levissimè suspicatus fuerit, mortale, *scil.* ab immortali, & corruptibile ab incorruptibili, & (quod dictu indignum) ipsi vermiculi, & vilissima quæque animalcula, atque insecta ab optimâ illâ, & maximâ, & beatissimâ Majestate.

Sin autem liberrimè omnia, beneplacito suo, omnipotente facilitate produxerit, quanto congruentius est, id in tempore, quam ab æterno factum credere. Perdifficile est de eo omninò disputare, cujus naturam, cogitationes nostræ amplissimæ nullatenùs capiant.

Imo licet a Philosophis, atque etiam Theologis, ultrò citròque disputetur, utrum productio talis ab æterno omninò possibilis sit, nec ne? Est aliqua forte in ipsius rei naturâ delitescens, etsi nobis incomperta, in partem negativam, demonstratio: (quod enim mole & virtute omnique aliâ ratione finitum est, infinitudinis hujus in duratione capax esse vix videtur; & Theologi certè æternitatem inter attributa Dei (ut loquuntur) incommunicabilia communiter ponunt.) Certè rationi consonantissimum videtur, & fortasse omninò necessarium est, ut in omni liberi agentis extra se productione, detur aliquod instans in quo sit, qui producit, quod autem producitur, nondum sit. Æterna quidem, quam credimus, Generatio intra ipsum DEUM est, nec quicquam naturâ essentiâque diversum extra ipsum edit. Omnis autem entis creati, immensumque naturâ diversi, liberèque & ad extra producti, illa ipsa productio, seu Creatio conceptu suo (ut loquuntur) formali eductionem de *Non esse ad esse* significare videtur, unde necessariò conficitur. Illud in aliquo instanti non fuisse.

De præexistente materiâ, quæ docent Platonici, huc non spectant: sed æquè certè vacua sunt, ac ipsius Mundi ordinati imaginaria æternitas. Cum Angeli è materiâ producti non sint, qui illos a DEO productos asserunt, certè mirum est quî hæsitare possint, in aliarum rerum sine præviâ materiâ, vel ipsius certè materiæ productione agnoscendâ. Decantatum quidem illud Philosophorum axioma alio ab illis, & saniori sensu amplectimur, *De Nihilo Nihil*. Nil, *scil.* oriri posse nisi ex præcedaneâ vel materiâ, vel potentiâ, in quâ latebat, productivâ. Atque sic quidem dictum istud firmissimam illam in se continet demonstrationem, a posteriori, *scil.* (aliter enim non est capax) quâ probatur dari Ens aliquod *unum, primum, & æternum*.

Magnus autem ille Opifex Rerum, cum ipse fuerit virtute omnia, ad omnia quidem producenda, nec materiâ indiguit nec instrumentis. *Verbo Domini cæli facti sunt, & totus eorum exercitus Spiritu oris ipsius*⁴. Illi fuère vectes, ea ferramenta, Verbum Domini, seu efficax illa & πανταρχῆς Voluntas. Ὁ δὲ πάντων κύριος εὐθέως ἐφώνησε τῷ ἑαυτῷ ἄγνω και νοητῷ και δημιουργικῷ λόγῳ ἔσω ἥλι και ἅμα τῷ φαναι, &c. [*Omnium verò Dominus statim dixit sancto suo & intelligibili & opifici verbo, fiat sol,*

⁴ Psal. xxxiii. 6.

& simul apparuit, &c. Trismeg.] Hic certè dictum factum, & ἅμα ἔπ'⊕, ἅμα ἔργον. In finitam illam Bonitatem ad hoc opus edendum quid impulerit, si quæras, hoc ipsum dixerim, quo eum scire nuncupas, *Bonitas*; quæ si (quod aiunt) semper sua diffusiva, maximè certè omnium quæ maxima est, & locupletissima, & prorsus immensa, quam nulla vel tantillùm minuat munificentia, nedum & exhauriat: Nec periculum subest ullum, ne hic obtineat (quod de humanâ quidem prudentèr monuit *Cicero*) ut *Liberalitate*, scil. *percreat Liberalitas*. Immortalis enim ille & interminabilis sit necesse est, cujus thesaurus est infinitus.

Nec dubium certè est, quin ex hâc ipsâ bonitate pari cum potentiâ, ac sapientiâ in creatione, & rebus creatis omnibus relucente, immensa in ipsum fontem ac Conditorem reflectatur gloria. Et hoc consimiliter proposuisse πολυποίκιλον illam σοφίαν diffitendum non est. Et ex his omnibus tum, scil. operibus suis, tum piâ diffusâ Bonitate, tum illustratâ Potentiâ, ac Sapientiâ, Gloriâque indè continenter repullulante, tum consiliis suis, & seipso, unde hæc omnia emanarunt, ⁵ æternâ atque ineffabili frui Majestatem Divinam lætitiâ ac complacentiâ, certissimum est. Et sic omnia in immensum illum unde

⁵ Gen. i. 31. Psal. civ. 31.

effluxêre oceanum se refundunt. Secundum illud, *Prov. xvi. 4. Omnia fecit propter se.* Et disertissima sunt in hanc sententiam cantilenæ Apocalypticæ verba, *cap. iv. 11. Dignus es Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & virtutem, quia Tu condidisti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.* Nec aliter quidem fieri potest quam, qui omnium principium est, idem sit & omnium finis; principium mirabile sine principio, & finis sine fine. Quemadmodum de juramento Divino argumentatur Author ad Hebræos, *Cum non posset per majorem jurare, juravit per seipsum.* Pariter & hîc, cum non potest majorem scopum, finemve proponere, Scipsum proposuit. Est inter Epicuri dicta, *Sapientem omnia facere sui causâ.* Nos aliter edocti dixerimus potius, Sapientem nihil facere sui causâ, sed DEI causâ omnia. At summum certè ac sapientissimum DEUM, eò quod is ipse sit, omnia sui causâ facere necesse est. Et interea tamen erga creaturas suas omnes benignissimè omnia, & benevolentissimè facere.

Mundum proximè & immediatè hominis causâ factum non solum *Stoici* docent, sed & Ipse scholæ Peripateticæ magister, 2 *Phys. tit. 23. Sumus enim* (inquit) *& nos quodammodo omnium finis.* Et primo *Polit. 15. Naturam Hominum gratiâ omnia fecisse.* Et *Cicero primo de Legib. De quo uberius Lactantius de Ira Dei, cap. xiii. 14. Sed irrequietis cursibus & spatiis inæqualibus orbes*

conficit, &c. ad finem capitis. Sed hoc luculentissimè *Moses*, tum in historia illâ creationis, tum *Deut.* 14, hac ipsâ ratione ne Angelos colamus monet, *Nam hominis creati sunt*, inquit, *in ministerium*: Et Sol quidem Hebræis *Shemesh*, *Minister*, dicitur.

At O! quo divagantur corda nostra! quin suavissimæ huic contemplationi immorari, usque & immori: Libet hîc obstupescerè, & terrenis hisce, quæ nos circumstrepunt, ineptiis ἀπαθῆν planè, & veluti mortuum reddi. O dulcem reciprocationem! dixit Psaltes, *Ps.* civ. 31. *Lætabitur Dominus in operibus suis*. Et mox. v. 34. *Suavis erit de eo meditatio mea, Ego in Domino lêtabor*. Nunc cælos intueamur, nunc maria, & terras, animalia & plantas; & sæpissimè nosmetipsos inque his omnibus, & ubique, in nobismetipsis autem potissimùm, Patrem omnium, & ἀριστοτεχνὸν Θεὸν [*Præstantissimum Architectum DEUM*] contemplemur, ac amemus.

Non quidem admodum sapienter neq; feliciter vulgi ignari seu Idiotarum commodis consulere qui ad picturas veluti libros iis instituendis idoneos ablegarunt, at certè magnum hoc volumen seu systema quod semper patet, & omnium observatur oculis, vulgo pariter & sapientibus erudiendis accommodatissimum; ut verè illud appellarit, *Chry-*

sost. Βιβλίον μέγισον καὶ ἰδιώταις καὶ σοφοῖς. Atque apposite dictum illud *Basilii M.*¹ Ἐκ τῆ κάλλους τῶν ὄρων μείνων τον ὑπέρκαλον ἐνοώμεθα καὶ ἐκ τῆ μεγέθους τῶν αἰσθητων τετῶν καὶ περιγραπτῶν σωμάτων ἀναλογιζώμεθα ἄπειρον καὶ υπερμεγέθη καὶ πᾶσαν διάνοιαν ἐν τῷ πλήθει τῆς ἐαυτῆς δυναμείως υπερβαίνοντα. [*A pulchritudine rerum quæ omnium oculis conspicuæ sunt & spectandæ proponuntur, illum agnoscimus inenarrabili pulchritudine cætera antegredi & præcellere; tum à magnitudine sensilium corporum suisque circumscriptorum locis, ipsorum Opificem cogitamus infinitum esse & immensæ magnitudinis, omnem intelligentiæ omnis vim suâ solius exuberanti potentiâ exuperantem.*]

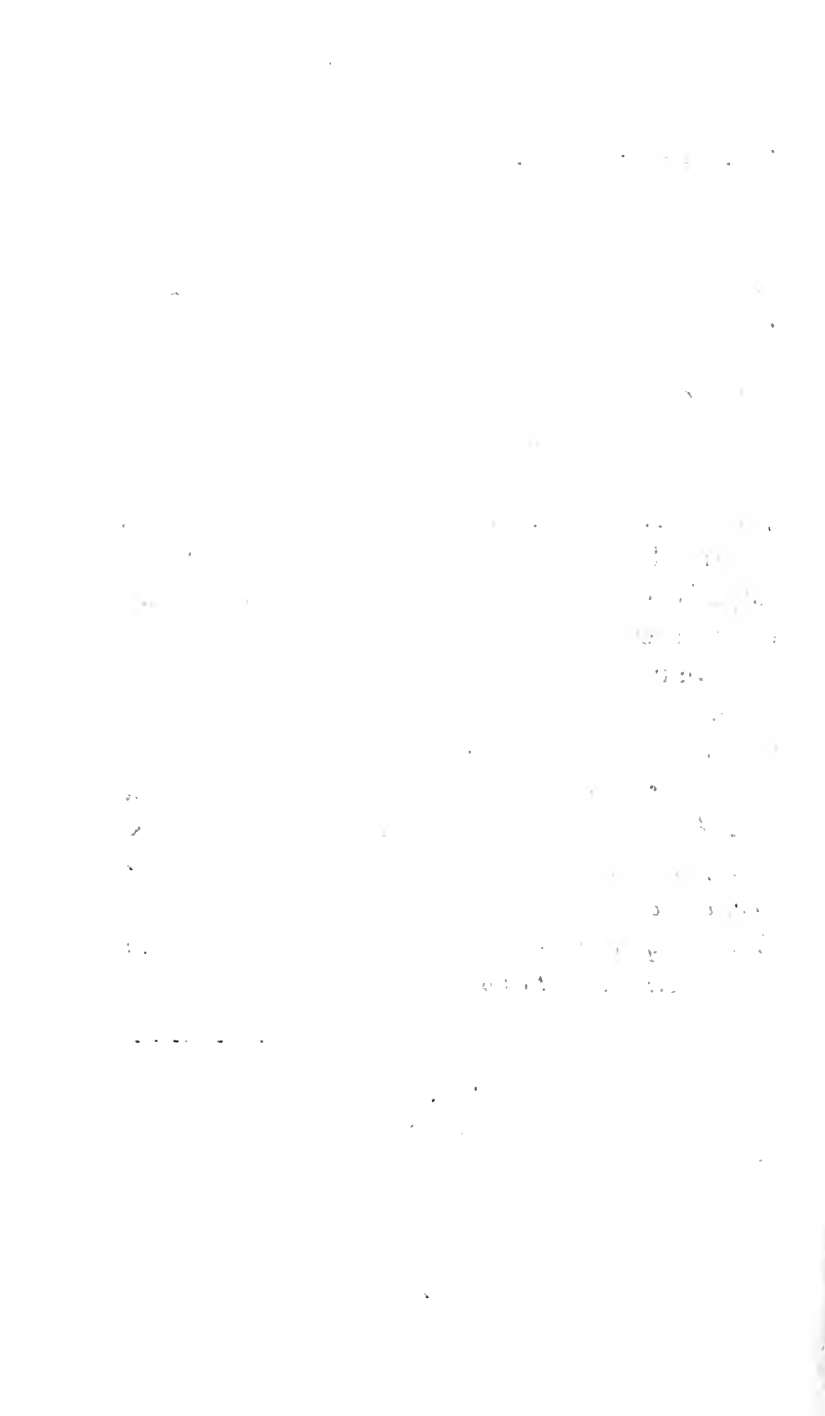
In hunc ipsum enim signantèr finem condita sunt omnia, & nos contemplationis hujus solos inter visibilia capaces ὁ κόσμος. ψυχῶν λογικῶν διδασκαλείου καὶ τῆς θεωρητικῆς παιδευτήριον [*Mundus est locus perdocendis animabus hominum atque erudiendis accommodus*] Basil *Hex. Hom.* 1. Quin & ministros illos igneos in hoc theatro spectandi socios habemus. Ecquis autem nostrum conjectare ausit. quid senserint illi, & quæ eos occupaverat admiratio, ad novas in singulis primæ illius & magnæ hebdomadis sex diebus, enascentes rerum species, & inopinatas

⁶ Hex. Hom. 1.

quotidie scenas prioribus superadditas, *ubi bases terræ posuit, & lapidem jecit ejus angularem, ceciderunt simul stellæ matutinæ, & omnes filii DEI vociferati sunt.* Job xxxviii. 6, 7.

Sed O miram humani generis hebetudinem ! Circumdant nos quotidie stupenda hæc spectacula, sed quia semper oculis obversantur, animos nunquam feriunt : Adeo naturale est nova magis quam magna mirari. Hic itaque cætus astrorum quibus immensi corporis pulchritudo distinguitur, populum non convocat, at cum aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in cælo est. ⁷ *Sol Spectatorem nisi cum deficit non habet ; nemo observat lunam nisi laborentem, tunc orbes conclamant, tunc pro se quisque superstitione vanâ trepidat.* At certè magna sunt hæc miracula (inquit S. Bern. de Sole & Lunâ) magna nimis ita est ; miraculum autem immensum est ipsa prima omnium productio, seu Creatio, quæ miraculorum omnium adedò facilem fidem facit, ut post eam nil sit mirum.

⁷ Sch.

PRÆLECTIO DUODECIMA.

DE HOMINIS CREATIONE.

EXTRACTO magno hoc Theatro, præter supernos illos, quos non ita pridem comparaverat spectatores, visum est Supremo Opifici, ac Domino, & alium inferiorem habere cætum, velut imæ caveæ, quos etiam condendo accersivit, & introduxit Hominem in hoc atrium ὡς Θεατην τε αὐτῆ καὶ τῶν αὐτῆ ἔργων, καὶ ἔ μόνον Θεατην ἀλλὰ καὶ ἐξηγήτην¹. [*Ut Spectatorem sui, & operum suorum, nec ut spectatorem solum sed etiam interpretem.*] Nec spectatorem solum & Interpretem hominem statuit, sed & magnâ ex parte possessorem ac Dominum quendam ὑποκαταστάτην [*substitutum,*] velut in domum amplam, commodamque jam extractam, omnique suâ suppellectile instructam.

Peregregium autem, & insigne opus esse *Hominem*, vel hinc patet, quod sapientissimus ille δημοιερ-

¹ Arian.

γὸς, illum conditurus, quod moliebatur, sic præfari dignatus sit. ² *Faciamus Hominem. Ut non solo jubentis sermone sicut reliqua, sed consilio sanctæ Trinitatis conditus sit.* Arnob.

Et admirandæ quidem compositionis est Homo, connubium cæli & terræ, πῦξ καὶ χῆς, *halitus Dei, & limus Terræ.* Mundi visibilis & invisibilis vinculum, atque unio, verè μικροκόσμῳ, μικτὸς τις κόσμῳ, συγγενὴς τῶν δύο κόσμων³ [*mixtus quidam mundus duorum mundorum cognatus.*] Nec solum mundi majoris viva Epitome, atque Imago, sed etiam ter-maximi Conditoris imagine insignitus est. Fecit cælum, & terras, & mare, & sydera, & tum demum, animantium omne genus, sed

⁴ *Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera possit
Natus Homo est.*

Habuere reliqua (ut non incommodè loquuntur Scholastici) impressionem *vestigii* Divini, sed non *Imaginis*. Reliqua condidit, & revisens, *bona esse* comperiit, in iis tamen non requievit; sed homine producto, insequutum est continuò Sabbatum. Hominem fecit, & tum requievit, habens qui ipsum

² Gen. 1.³ Greg. Nyss.⁴ Ovid. 1 Met.

Conditorem cognosceret, coleret, & Sabbatum unâ celebraret, & cui si peccaverit, peccata dimitteret, & in ejus carne ob id ipsum Filium suum Unigenitum Redemptorem mitteret, εν ᾧ εὐδοκῆσε [*in quo absolutissimè acquiescit*] & beneplaciti sui complemento æternùm lætatur. Homine producto tum se maximè admirandum præstitit Supremus Opifex, tum hoc ipso habuit, qui admirari, & amare posset. Et quidem (ut ait S. Ambrosius) *tanto ardentius amaret Conditorem, quanto mirabilius se ab eo conditum intelligeret.* Et factus est (inquit idem) *Homo bipes, ut sit unus quasi de volatilibus, qui alta visu petat, & quodam remigio volitet sublimium cogitationum.*

Et quidem hæc Hominis structura stupendi artificii refertissima, sive integram ejus symmetriam totamque simul pulchritudinem, sive seorsim ac minutim partes intueare; aptè *Greg. Nyss.* ἡ τῆ ἀνθρώπου κατασκευὴ φοβερὰ τὶς καὶ δυσερμήνευτος καὶ πολλὰ καὶ ἀπόκρυφα ἐν αὐτῇ μυστήρια θεῶν ἐξεικωνίζουσα. [*Structura hominis est timenda, & interpretatu difficilis, & multa ac abdita in se Dei mysteria iconicè exprimens.*] Quam admiranda vel ipsius corporis compages, quod tamen animi vas tantùm testaceum est, vel secundum vocabuli Chaldæi *Nidne* significatum, Vagina. Materiam, O! quantum superat opus. Et quam meritò quis dixerit, θεὸς ἐξ ἑσῶς.

Et ei quidem meditationi ad stuporem usque inhæsisse videtur anima Psalmographi. ⁵ *Quam terribiliter mirificatus sum, horrore mihi est hæc mei ipsius variegatio.* Quin & insignem illum Medicum, naturæ adeò studiosum, sed parum divinum in opere suo de hoc opificio, sæpiùs abripit hæc ipsa admiratio; τὴν ἴκανον εἶναι τὴν δὲ δημιουργοῦ σοφίαν τε καὶ δύναμιν ἐπαινεῖν. [*Quis dignus est sapientiam & potentiam Opificis laudare.*] Et similia passim. Et hoc quidem Doctores Christiani uberrimè exequuntur, *S. Basil. Mag. S. Chrysost.* & alii, usque ad unguis & crines, & palpebrarum pilos, In verba *faciamus hominem* hæc etiam habet *Nyss.* ⁶ Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιος. Ἄλλὰ πῶς μεγὰ ὁ ἄνθρωπος; τὸ ἐπίκτητον ζῶον τὸ μυρίοις πάθεσιν υποκειμενον· τὸ ἐγγεννητῆς εἰς γῆρας μυρίων κακῶν ἔσμεν ἐξαντλῆν, περὶ ἧς εἰρηλαί. Κύριε τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτῷ &c. ἀλλά μοι τὴν τοιαύτην διαπόρρησιν ἔλυσεν ἡ ἰσορῖα τῆς γενήσεως τῷ ἀνθρώπῳ ἀναγνωσθεῖσα, &c. *Magna res homo est & præclara—Quomodo magna res homo est? cum mortale sit animal innumerabilibus obnoxium perturbationibus: quippe qui ex quo in lucem est editus, ad senectutem usque perpetuò innumerabilium molestiarum examine colluctetur, de quo scriptum est Domine quid est homo quod memor es ejus,*

⁵ Psal. 136.⁶ Orat. 2.

&c. *Hanc mihi, inquit, adimit dubitationem historia quæ de hominis ortu legitur. Audivimus enim Deum accepisse de limo terræ atque hominem formasse, quibus ex verbis & nihil, & magnum quiddam esse Hominem intellexi.]* Materiam voluit dicere humilem, & quasi nihil, sed si artificium admirandum intueare quanto affectus est honore. Ουκ ἢ γῆ αυτοματως ὡσπερ τῆς τέτιγας ἐξέβρασε, ἀλλ' ἐκ ἔπει τῶδε καὶ τῶδε ποιῆσαι λειψργικαῖς δυναμειν, ἀλλ' ἰδίᾳ χειρὶ φιλοτεχνεῖ γην ἔλαβεν. [*Non ut Cicadas sponte sua protulit hominem terra: non ministris potestatibus hoc aut illud faciendum mandavit, Sed manu suâ benevolus artifex terram accepit.*] Sed præter insignem corporis, licet è limo terræ editam structuram, spiraculum illud divinum, adeoque præcellentis animæ infusio terræ cætum miscet, non quidem prout phrasis illa vulgò sonat, res tam dissitas promiscuè confundens, ordinemque rerum subvertens, sed ineffabili arte componens, connubioque iungens stabili. Quin & alio referenda est dicta humani generis miseria, & contemptissima vitæ humanæ facies, quàm ad materiam terrenam quâ effictum est Corpus. Quod felix, pulcher, honoratus erat hoc ab Opifice suo habuit *optimo Max.* ipse autem miseriæ suæ faber. Atque hinc est quod licet originem ejus & naturam spectando de illo præ omni reliquo visibilis mundi apparatu, jure optimo magnificè semper loquendum sit, si tamen

illum ὁ ἴσθ' ἡμῶν βροτῶν ἐστὶν contemblemur, de nullâ certè creationis parte lugubrior θρηνηδία decantanda est.

Animi autem cælestis illius in terreno corpore incolæ dignitates, & vires, Divinamque illi impressam Imaginem sermo quis explicet, quæ assequatur cogitatio? Cujus naturam omnis omnium seculorum scrutata est, necdum investigavit Philosophia.

De imagine itidem illâ Divinâ in Homine, levibus nimis conjecturis, ac commentis luserunt plurimi, *S. S.* Trinitatis figuram in animi facultatibus alio atque alio modo indagantes. Nec in animo tantum uniuscujusque, sed & in tribus primis humani Generis personis hujus mysterii imaginem excogitavit Methodius, *Adamo*, scil. *Ervâ*, & filio ipsorum primogenito, utpote in quibus reperiatur *Ingenitum*, *Genitum*, & *Procedens*, & *Naturæ Unitas*, & totius humani Generis *Originatio*. Verùm his omissis, Anima certè rationalis, seu intellectualis, & immortalis primigeniâ suâ puritate ornata, æterni sui Genitoris, *Patris Spirituum* vividâ imagine refulgebat, quæ quidem fœdâ peccati labe postmodum conspersâ, licet protinus deleta non sit, miserrimè tamen atque indignissimè obfuscata est. Pulchrior quidem illa & erectior corporis humani

species, quâ præ cæteris animantibus emicat, aliæque exteriores hominis dignitates radii fortè quidam repercussi præcipuæ illius excellentiæ dici possint, ipsam autem Divinam Imaginem vix dicerem: aptè de hoc S. Amb. *Caro terra est, quî dicatur ad imaginem Dei facta cum in Deo terra non sit? & an eo Dei similes dicemur, quia damulis atque ovibus celsiores sumus?*

Illud quidem in reliqua animantia dominium, supremæ illius Majestatis adumbratio quædam est. Imaginem autem illam esse de quâ sermo est, asserere non ausim, sed quemadmodum Regis alicujus imaginem depingentes ad expressam corporis vultusque effigiem, purpuram etiam, aliaque insignia Regalia adjicere solent, illorum certè vicem Dominium istud in hâc imagine supplere poterit. Vividi autem colores, quibus ipsa depicta est imago καθάρότης (inquit Nyss.) καὶ ἄλλοτρίωσις, νῦν καὶ λόγος. Nam & ipse filius æternus, Patris sapientia, a Philosophis sub νῦν δημιουργῶν titulo intelligi videtur, & à Divino Apostolo Johanne λόγος dicitur: Charitatem si adjicias, optimo id jure feceris, cum nec dici possit quicquam, quod hominem DEO similiorem & Θεοειδέερον præstet. Ἀγάπη γὰρ ὁ Θεός, καὶ ἀγάπης πηγή. [*Deus enim amor est & amoris fons.*] Magna est hæc animi Virtus sed & in ipsius humani corporis figura tralucet: factus est enim homo inermis

prorsus, nec cornibus, nec unguis, nec aculeo munitus, sed nudus, & innocuus, & totus quasi ad mansuetudinem, & pacem, & charitatem compositus.

De imagine Dei in homine, hæc etiam habet idem Nyss. Θεῷ ἂν ὅμοι Ⓞ ἔση δια της χρηστότητος, δια της ανεξικακίας, δια κοινωνίας, μισοπωνηρὸς ὧν και κατακρατῶν τῶν παθῶν,—τῶν ενδον αρχε θηρίων τὶ οὖν ἐρεῖς, ἐγὼ θήρια ἔχω εν ἐμαυτῷ; και μυρία και πολλὴν ὄχλον εν σοὶ θηριῶν ἔχεις, και μὴ ὕβριν νομίσσας εἶναι τὸ λεγομενον. Πόσον θηρίον εἰνὶ ὁ θύμος ὅταν ὑλακῆ τῇ καρδίᾳ, &c. [*Quamobrem ut Deo similis fias, liberalitatem amplectere, beneficentiam exerce, innocentiam sectare, scelera fuge, peccati perturbationibus dominare—Impera bestiis omnibus quæ sunt in te. Quid, inquires, egone in me ipse bestias habeo? Tu verò bestias habes, & eas quidem innumerabiles, plurimā in te est bestiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum existimes, dic amabo parvane bestia est iracundia quando latrat in corde tuo? Quid in calido animo latitans dolus, nonne vulpes est? Qui impetu rapitur ad contumeliam nonne scorpius est? Qui præceps ad vindictam ultionemque fertur, nonne vipera est gravissima? Quid avarus, annon lupo rapacissimus, & equo hinniens (ut ait Propheta) luxuriosus? Imò nulla in nobis fera non invenitur: & credis te ferarum esse Dominum & Principem, si illis quæ foris sunt imperes, eas*

autem quæ intus versantur non domes, aut regas? Quorsum tibi ratio quâ Leones vincis, si ab irâ vincaris? Quorsum avibus præes, & visco capis, si ipse tanquam volucris levis atque instabilis huc illuc feraris, aliquando fastu in sublime volitans, aliquando autem voluptate detractus inescaris? At quemadmodum turpe est, illum qui gentibus dominatur domi servum esse, & qui Reipub. tractat gubernacula, vel scorti vilis, vel etiam uxoris imperiosæ nutu, atque arbitrio cogi, tibi non absimilitèr turpe erit in animalia quæ extra te sunt imperium exercere, plurimis autem, & pessimis intus in jecore ægro frementibus ac dominantibus subesse.

Adjiciam denique quod ex Antiquis nonnulli observarunt, DEI non obscurum aut exiguum esse in animâ humanâ characterem, naturam ipsius aded reconditam, & latentem, & plane investigabilem, κατ' εικονα τυπικην τε ἀνωνυμῶν, και ἀγνωρισῶ Θεῶν.

Sed his omnibus (aliisque hujusmodi quæ occurrunt plurimis) probè expensis, O! quam stupenda est, & probrosa humani generis amentia! cujus, scil. pars longè maxima, veluti originis suæ & nativæ dignitatis prorsus oblita, ad vilissima quæque secunda se dejicit, lutoque se turpiter immergit.

Divina *Epecteti* verba & admirabili pietate plena, Ἐἰς ὀλυμπίαν μὲν ἀποδημείτε, ἰν' εἰδῆτε τὸ ἔργον τῶ φαιδίας—

ὄψε δε εἶδ' ἀποδημῆσαι χρεια ἔσιν ταυτα δε θεασασθαι και κατανοῆσαι ουκ ἐπιθυμήσετε, ουκ αἰσθήσεσθε τοίνυν ἕτε τίνες ἐσῆ, ἕτε ἐπι τὶ γεγενῆαι, ἕτε ἐπι τὶ τέτο ἐσιν ἐφ' ὃ την θεαν παρειλήφατε? ⁷ [*Ad Olympiam quidem proficiscimini, ut Phidiæ aliquod opus videatis—Ad ea verò opera intelligenda & spectanda, ubi nullâ peregrinatione opus est non avidè confluetis. Non tandem intelligetis, neque qui sitis, neque cur nati sitis, neque etiam quid illud sit, cujus spectandi vobis copia data est?*] Et rursus, *cap. 16. ejusdem lib.* Ἐι γὰρ νῦν εἰχομεν, αλλο τί εδει ὑμας ποιειν και κοινῆ και ἰδίᾳ ἢ ὑμνειν το θεῖον και ευφημειν και ἐπεξερχεσθαι τας χαριτας; ουκ εδει και σκαπῖοντας, και ἀρῆντας και ἐσθίοντας ἄδειν; μεγας ὁ θεος ὅτι ἡμῖν παρεχεν ὄργανα ταυτα, &c. [*Nam si sani essemus, quid nobis aliud agendum erit, & publicè, & privatim, quam numen celebrandum & laudandum, & grates persolvendæ? Nonne & interfodiendum, & inter arandum, & edendum hymnus hic cantandus erat Deo: Magnus est Deus qui nobis instrumenta præbuerit hæc, &c. Vos velim, Adol. tum originis vestræ celsitudinem & dignitatem, tum naturæ jam collapsæ & vitiatæ indignitatem ac sordes agnoscere; & huic intuendæ & dignoscendæ potissimum inhærere: Ne exinium & honorificum humani generis decus (Conditorem æternum, & invisibilem Deum, scil. cognoscere &*

⁷ Arr. lib. 1.

agnoscere, amare & colere) torpere intra vos, & emori sinatis, quod heu ! plerique faciunt ; sed originis vestræ memores vivite, vosque Cælo asserite, tanquam inde orti, eoque brevi redituri.

PRÆLECTIO DECIMA TERTIA.

DE PROVIDENTIA.

HÆC sunt magna fidei, ac pietatis, atque adeò totius Religionis fulcra, quapropter æquissimum est in hanc operam, tum docentium, tum discentium conspiret cura, hæc benè ut firmentur, imisque figantur præcordiis. *Debile enim fundamentum fallit opus*, inquit Jurisconsulti. Duæ autem sunt illæ columnæ in vivis DEI Templis velut *Jachin & Booz*, quas ponit Author Epistolæ ad Hebræos, *Qui ad DEUM accedit*, inquit, (quo vocabulo affectum omnem, cultumque Sanctum denotat) *credere oportet DEUM esse, & esse remuneratorem eorum qui illum diligenter quærunt.*¹

• *DEUM esse*, non solum æternum illum esse, & a seipso significat, sed & aliis omnibus quæ sunt, illius, quod habent, *Esse fontem ac originem po-*

¹ Heb. xi. 6:

nit; eòque Angelorum, hominumque, & totius Universi sapientissimum ac potentissimum Conditorum: Id enim planè est, *esse DEUM*. Alterum autem illud *remuneratorem esse ipsum sedulo quærentium, Providentiam Regimenque Divinum* asserit, secundum effectum ejus eminentiorem, & humanum genus respicientem. Nam & alia suo ambitu complectitur Providentia, Rerum, *scil.* omnium visibilium ac invisibilium, in cœlo, & in terra sustentationem *αδιαλειπτον*, & gubernationem. Fabri quidem domos, navesque, & reliqua sua opificia ubi absolverunt, suis ut plurimum permittunt fati, seu casibus, nihil ultrò de iis solliciti. At supremus certè hic Architectus, *και πάνσοφος δημιουργος* opus suum nunquam deserit, sed circumdat usque conservando, eique regendo, ac moderando præest, & intimè inest totum complendo. Nec potest enim tantum opus sine aliquo Custode ac Rectore stare, nec alius is esse ab ipso Conditorum, quis enim potest magis diligere, & potentius sustentare, & ordinatius regere, quam is qui fecit. *Nihil DEO præstantius, ab eo igitur mundum regi necesse est.* Cic. *Et Qui providentiam negant, verbis licet DEUM ponant, reipsâ tollunt.*

Si de nihilo res omnes productas credimus, consequens certè est, fateamur eadem illâ, quâ extractæ sunt, manu illas necessario sustentari, ac fulciri

ne in nihilum suum relabantur. Quin & eâdem manu compositos illos syderum motus, & mundi elementaris συγκασίαν, & animantium species, perpetuamque γενεῶν διαδοχην conservari. Nec certè vel intra Cælestium, vel etiam inferiorum sed universalium tantum curam coercenda est Divina Providentia; licet Schola Peripatetica in eam sententiam nimium propendeat, et ipse ejus Magister etiam in libro illo laudatissimo, quem (modo ejus sit) *de Mundo* inscripsit. Sed omnia omninò in toto hoc globo suprema, media, infima, & particularia quidem omnia etiam minutissima, ambitu suo complecti, non solum paginæ sacræ doctrinâ, sed & omnis sanioris Philosophiæ suffragio comprobatum est.

Providentiam itaque asserentes. 1°. Omnium rerum etiam singularium absolutissimam ponimus scientiam, nec tantum præsentium, prout suo quæque ordine in scenam prodeunt, sed uno aspectu omnia τατ' ἔοντα τατ' ἐσόμενα πρὸς ἑοῦλα, coram, & veluti præsentia conspiciari æternam illam mentem. Quod & antiquus ille *Thales* disertè asseruisse fertur, etiam quoad abditissimos illos motus, humanæ, scil. mentis cogitatus; interroganti enim εἰ Θεὸν τις λάθοι κακὸν τι πράσσειν; ἀλλ' ἐδὲ διανοόμενος. [*Si quis malum perpetrans Deum lateat? Ne cogitans quidem, inquit.*] Ὅυδὲν ἀπρονόητον, ἐδὲν ἡμελημενον παραθεῶ πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὄφθαλμος πᾶσι πάρεσι, σκορπίζων ἐκάσῳ τεν σωτηρίαν. [*Nihil non provisum,*

*nihil est neglectum apud Deum; omnia videt per-
vigil oculus, omnibus adest, salutem cuique dans.*²] Divinè etiam *Epictetus* loco supra laudato, *cap. scil. 12. lib. 1. ab initio*³.

Et hoc quidem qui serio defixoque animo recogitaret quam innumera unius provinciæ, vel unius etiam urbis sunt negotia, animorumque proposita politica, forensia, domestica, & tot capitum singula, præ infiniti illius Intellectus horrore obstupesceret. Et hæc ipsa fuit meditatio quæ a Divino Psalmo-grapho *θαυμάσιον* illud expressit epiphonema. ⁴ *Mirabilis est supra me talis scientia.*

2°. Verum non solum omnia novit, ac intuetur, sed & regit, ac moderatur: *ipse quæcunque vult in cælo fecit atque in terra*, inquit Psalmista: *Et Omnia operatur*, inquit Apost. *secundum consilium voluntatis suæ pro arbitrio*, sed etiam cum consilio, omnia absolutè, sed omnia tamen justissimè, sanctissimè, sapientissimè.

Res humanas peculiari quâdam ratione intuetur ac gubernat, illi legem posuit, & præmia proposuit, pænasque apposuit, quo & legem communiret, & hominem ad obsequium flecteret: Et quemadmodum egregio quodam veluti studio primum con-

² Basil.

³ Pag. 56.

⁴ Psal. cxxxix. 6.

didit, prout dictum est ad illud, *Faciamus Hominem*; paritèr & eximiâ quâdam benevolentîâ, ac veluti sollicitudine usque prosequitur, ut meritò ex Antiquis nonnullus, *Hominem* vocaverit τὸ περισπῶ-
 δασον Θεῶ ζῶον. Et aptè rem eloquutus est qui dixit,
 ὁ Θεὸς ἔ φίλιππος, ἔδὲ φίλορnis, ἀλλὰ φιλάνθρωπος. De
 justitiâ autem supremâ Gubernatrice pleraque apud
 Antiquos etiam Poetas.

Ω Ζεῦ παῖτερ, Ζεῦ, σὸν μὲν ἡρανᾶ κρατος.
 Συ δ' ἔργ' ἔπαρρανίων και ανθρώπων ἔρῃς
 Λεωργα κᾶθεμισα. Σοὶ και θηρίων
 Ἵβρις τὲ και δίκη μέλει.⁵

[*O Jupiter supreme tu cælo imperas,
 Tu cuncta facta cælitum atque hominum notas
 Tumida ac nefanda: Sunt ferarum etiam tibi
 Curæ, facinora, jusque.*]

Δίκα τοι δίκαι χροῖνι⁶.
 Ἄλλ' ὅμως υποπσεῖσ' ἄ
 Ἐλαθεν ὅταν ἔχη
 Τιν' ἀσεβῆ βροτῶν.⁶

*Jus serò veniat licet
 Jus est: attamen impio*

⁵ Æschyl.⁶ Eurip.

*Pænas, quas decet, irrogans
Tanquam ex insidiis latet.*

Δοκεις τα Θεῶν σὺ ξυνετα νικῆσαι ποιε
Καὶ την δίκην πᾶ μακρ' αποικισθαι βροτῶν ;
Ἡ δ' ἐγλυς ἐσιν ἔχ ὀρωμενη δ' ὄρα
Ὅν χρεὶ κολαζειν τ' οἶδεν. Αλλ' ηκ ἴσθα σὺ
Ὅπόταν αφνω μολῆσα διολεση κακῆς. ⁷

*Superare mentem posse te credis Deum,
Hominumque abesse a genere justitiam procul ?
Prope adstat, inconspicua conspiciens tamen ;
Quis puniendus novit : at quando malos
Subitò sit invasura, te verò id latet.*

Ροπή δ' ἐπισκοπῃ δίκας
Ταχεια τὸς μεν ἐν φαι,
Τα δ' ἐν μεταιχμίῳ σκότῃ
Μενει, χρονίζοντ' αχη βρῦει,
Τὸς δ' ακραυτ ὅ ἔχει νύξ. ⁸

*Inclinatio justitiæ animadvertit
Celeriter aliquos ipso die puniens ;
Quædam [peccata] in dubiâ crepusculi
Luce tardos dolores germinant
Alios autem æterna coerçet nox.*

⁷ Æschyl.

⁸ Idem Chæph.

Duo autem ferè sunt in hoc apice quæ difficiles habent explicatus. 1°. Cur malis benè sit, bonis malè. Ad quod multa etiam Philosophi DEI causam, eòque rem, ut ipsi dixerunt, non difficilem agentes. Senec. ⁹ *Inter bonos viros ac DEUM est amicitia, imo necessitudo, & similitudo, imo Ille eorum pater, sed duriùs eos educat, cum itaque eos videris laborare, sudare, & arduum ascendere; malos autem lascivire, & voluptatibus fluere, cogitu, filiorum nos modestià delectari, vernularum licentia: illos disciplinà tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de DEO liqueat, bonum virum deliciis non inmutrit, experitur, indurat, & (O! miram in Ethnico vocem) Sibi illum præparat. Et paulò infra in eodem tractatu,—Eos autem quibus indulgere videtur, quibus parcere, molles venturis malis servat. Erratis enim, si quem judicatis exceptum, veniet ad illum diù felicem sua portio. Et qui videtur dimissus esse, dilatus est. Et in hanc sententiam innumera. Sicut & apud Plutarchum περι των βραδείως τιμωριμενων. Hanc rationem DEUS sequitur in bonis viris, quam in discipulis suis præceptores, qui plus laboris ab iis exigunt, in quibus certior spes est. Et egregium illud apud eundem. Si qui mane peccavit vesperi puniatur tardum hoc non dices, at Deo seculum vel*

⁹ De Gubern. Mundi.

etiam plura secula pro die uno. Quam conforme illi *Petri* dicto de eodem argumento. 2 *Pet.* iii. 8.

2°. Alterum autem quod huc spectans, disputaces homines vexat, ab iisque vexatur, est, de humana libertate cum Divinâ Providentiâ conciliandâ. De quo aliâs. Sed ad utrumque, & quicquid usque occurrat perplexi, illud oggererem S. Augustini *De-mus illum aliquod posse facere, & nos non posse intelligere.*

Quam triste esset in Mundo ἀναρχῶν vivere, & optimis certè ac innocentissimis hominum tristissimum. Non tanti esset natum fuisse in mundum κενὸν Θεῶ, καὶ κενὸν προνοίας: Si nullus inesset Rector, tunc certè sine omni fræno aut repagulo insaniret humana nequitia, & deglutirent protinùs tenuiorem quemque potentiores,

— *Pisces ut sæpè minutos
Magna comest, & aves enecat accipiter.*

Objicitur quidem hoc etiam apud Prophetam identidem fieri, *Hab.* 1. sed asseritur statim suprema illa Potestas, quæ in mediis hisce ἀταξίαις habenas usque moderatur, & licet nonnunquam ista permittat, statuta tamen habet ἐπινορηθώσεως tempora, quæ dum expectat Justus, ex fide illâ vivet, *cap.* 2. Egregii certè sunt ista *Aristonis* Iambi.

A. Θαρσει βοηθεῖν πᾶσιν τοῖσιν ἀξίοις

*Εἰωθεὺν ὁ θεός, &c.

[A. *Animæquus esto. Nam solet dignos Deus
Juvare tales, qualis es tu maximè.*

*Quod decet agentes, nisi quid eximium ferent
Oro, quid ultra colere pietatem attinet?*

B. *Utinam quidem id sit, sæpe sed video nimis
Ad sanctitatis regulam qui se exigunt*

*Premi miserius, at quibus cordi est nihil
Privata nisi quod res & utilitas jubent,*

Florere nobis melius. A. In præsens ita

*Fit, nempe, sed prospicere nos longum decet,
Et opperiri dum orbis in sese redit;*

Haud namque vera est quæ tenet sententia

Plerosque prava, fortuitis lapsibus

Hanc fluere vitam. Quod sibi viaticum

Corrupta turba sumit ad malos mores:

Sed & Piorum facta mercedem ferent

Et impiorum scelera supplicium manet.

Fit absque nutu quippe cælesti nihil.]

Quæ de Fato supremo omnia regente nonnunquam decinunt Poetæ, sæpius DEO attribuunt, licet aliquando delirantes ipsum etiam Fato subjiciant, quemadmodum Stoici, sed utrisque sub verbis quidem duriusculis, sanus fortasse erat sensus, qui per intervalla erumpit, cum DEUM pro suo beneplacito æternâ lege omnia disponentem celebrant, & sic

DEUM supremum, & cuncta gubernantem nulli subjectum faciunt. Cui enim? sed ipsum quodammodo sibi ipsi, vel suis decretis, quod tantum (sanè si intelligas) ipsorum σοφώτατον, eoque τὸ ἀμεταβλητὸν significat. Quin & quæ de Fortunâ dicuntur huc etiam redeunt, Vel enim nihil significat vox ista, vel supremam Mentem liberè omnia versantem significat: quod & egregii illi *Menandri* versus clarissimè testatum dant.

Πάσασθε νῦν ἔχουσις, ἔδ' ἐν γὰρ πλείον
 Ἀνθρώπων ὅ νῦν ἐστίν, ἀλλ' ὁ τῆς τύχης,
 Ἐἴτ' ἐστὶ τῆτο πνεῦμα θεῖον, εἴτε νῦν,
 Τῆτ' ἐστὶ παντὰ καὶ κυβερνῶν, καὶ σρέφον
 Καὶ σῶζον, ἢ πρόνοια δ' ἢ θνητῆ, καπνὸς,
 Καὶ φλήναφας, &c.

[*Desinite mentem excolere, nam Mortalium
 Nihil usquam Mens est. Sola Fortuna imperat,
 Sive illa Mens est, seu DEI illa est Spiritus
 Gubernat certè quicquid est, agit, ac rapit,
 Prudentia hominum, nubes, quisquiliæ meræ, &c.*]

Idein autem fortunam iis ac fatum fuisse plurimis constat, cujusmodi est.

Πάντα τύχη καὶ μοῖρα Περικλέες ἀνδρὶ δίδωσιν.

[*Fortuna ac Fatum, Pericles, dant omnia nobis.*]

Et utriusque nominis loco ἀνάγκης seu necessitatis vocabulum usurparunt. Sed omnia supremæ Providentiæ, licet minus commoda nomina fuisse palam est. *Eurip.* in *Alceſtide* ubi de fato seu necessitate pluribus cecinisset, tandem in illud sensum omnem resolvit,

Καὶ γὰρ Ζεὺς ὁ, τι νέυση
Σὺν σοὶ τῷτο τελευτῶ.

*Etenim quicquid Jupiter annuerit sive decreverit
Tecum hoc perficit.*

Et insignia sunt illa *Homeri*, Il. XX.

Ζεὺς δ' ἀρετὴν ἀνδρῶσιν ὀφέλλει τε μινύθει τε
Ὅπως κὲν ἐθέλῃσιν ὁ γὰρ κάρτις ἔσται ἀπαντῶν.

*Jupiter autem virtutem viris augetque minuitque
Prout voluerit, ille enim potentissimus est omnium.*

Et *Odys. Lib IV.*

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλεον Ολύμπι ἔσται ἀνθρώποισιν
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλησεν ἕκαστω.

*Jupiter ipse distribuit felicitatem Olympiis ho-
minibus*

Bonis atque malis prout vult, unicuique.

Sentiamus itaque illum esse patrem, audeamus illi omnia credere, ab illo petere & poscere, ne quam aliam quæramus copiam. Hoc mitis ille pater *Terentianus* voluit, multò magis noster cælestis *Opt. Max.* Ac certè amore ac fiduciâ piâ melius multo geruntur omnia, quam ignobili & servili timore, & in hoc multum, eique & nobismetipsis injurii sumus, quod non omnia in illo suavissima & benignissima cogitemus. Hoc solidum erit Religionis & obedientiæ sacramentum ubi de patre nostro ritè cogitantes ac credentes in illum recumbimus, eique ex amore servire studemus. *Ne sis puer insulsus in domo optimi patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio habens quando te flagellat, quasi non & blandiens, & flagellans hæreditatem paret.*¹⁰ Si providentiam hanc ponimus sapientissimam atque optimam, necesse est per omnia velimus quod ipsa vult, alioquin libitum nostrum ei anteferimus, quod prodigii simile est. Optime *S. August.* de vocabulo in Psalmis frequenti, *Recti corde. Si voluntatem Divinam in quibusdam amplecteris in aliis tuam mallet, curvus es corde, & non vis curvam tuam voluntatem ad illius rectam dirigere, sed illius rectam vis ad tuam curvam incurvare.*

¹⁰ August.

PRÆLECTIO DECIMA QUARTA.

DE CHRISTO SALVATORE.

IN confesso est, pergratum esse, & nomini suo planè consonum Doctrinæ Evangelicæ præconium. O quam est omni symphoniaco modulamine suavius lætum hoc nuntium, inò omnium quæ omnia prodiderunt secula lætissimum! O felices pastores quibus de Cælo delatum est! Vos certè sub nocturno frigore in agris excubantes, etiam Regibus in lectis aureis stertentibus hoc ipso feliciores, quod Supremi Regis, & ab æterno geniti, nova jam, & stupenda, & toti Terrarum Orbi salutifera Nativitas vos primos salutaverit. ¹ *Ecce, inquit Angelus, Evangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, vobis natus est hodie Servator. Et cui statim plenior Angelorum chorus, vobis etiam indicantibus, cæleste illud Genethliacon accinuit,* ² *δέξα Θεῶν ἐν ὑψίστοις, &c. verissimè,*

³ *Jam nova progenies Cælo demittitur alto, &c.*

¹ Luc. ii. 10, 11.

² Ib. v. 14.

³ Virg. Eclog.

Unde etiam & nomen ejus unâ demissum, ⁴ *vocabitur Nomen ejus Jesus, ipse enim liberabit populum suum a peccatis. O dulcissimum Nomen Jesu, inquit Bernardus, Mel in Ore, in aure melos, in corde medicina.* Is est qui nos tam miseros, sed & tam meritò miseros, funditùs tamen perire noluit. Nec solum carnis nostræ naturam, sed & peccati nostri personam induit, personam intelligimus υποθεσει νομικη, reatu nostro in illum transmissio, unde non solum legimus ⁵ *Verbum Carnem factum, sed &* ⁶ *Illum qui peccatum non noverat pro nobis factum peccatum:* & ad Galat. iii. *Maledictum, ut in nos ab Ipso proflueret æterna benedictio & beatitudo.* Agnus ille DEI immaculatus peccatum in se devolutum tulit, & ferendo abstulit, & mortem moriendo devicit. Et quam admiranda est beneficiorum συμπλοκή, non solum carcere & morte nos eximit, sed & Regno donat. Secundum illud Psal. ciii. *Qui redimit à morte me, & benignitate ac misericordiâ coronat.*

Hæc certè perquam grata & læta esse auditu, neminem puto adeo ficulnâ mente & asininis auribus esse, ut neget. At verò hoc est quod de plerisque, nomine tenus, Christianis, istaque cum plausu passim excipientibus non immeritò suspi-

⁴ Matth. i. 21.⁵ Joh. i. 14.⁶ 2 Cor. v. 12.

cemur, iisque absque injuriæ notâ dici posse τὶ ταῦτα
 πρὸς σε; Anpla quidem sunt hæc & magnifica, &
 omnes, quibus annuntiantur, ἀδιακριτῶς spectantia,
 ni abnuant ipsi, & felicitati aditum ambiendi fores
 occludant; quod non solum facit magna hominum
 pars, sed & insuper fallaci spe sibi illudunt, ac si
 satis sit magna hæc potuisse audire, & ex præter-
 volante eorum sonitu se felices somniant. At,
 O Miseri! quo vobis immensas hasce divitias (non
 dicendum quidem, *si non conceditur uti*, sed hoc
 potius) *si quis non noverit uti?*

Verba itaque illa Evangelii animis vestris infixæ
 velim, ⁷ *In mundo erat, & Mundus per Eum factus
 est, & Mundus eum non cognovit, ⁸ ad suos venit,
 & sui eum non receperunt, quotquot autem illum
 receperunt, iis hoc dedit, ut filii DEI appellentur.*

In illo reconditi sunt omnes sapientiæ Thesauri,
 extrâ Illum certè nil nisi vacuum, in illo siquidem
habitat omnis plenitudo; At cui tamen bono de im-
 mensis hisce *Jesu* nostri divitiis aptissimè & am-
 plissimè dicta audire passim, imò vel etiam dicere,
 ubi tanquam de alieno & extraneo disseritur bono,
 corde nondum ad illum intromittendum adaptato.
 Quid quæso pauperem juvaret, & seminudum, &

⁷ Joh. i. 10, 11, 12.

⁸ εἰς τὰ ἴδια. Velut in Domum suam.

cum frigore ac fame colluctantem, Fortunatarum (quas vocant) Insularum, & totius Indorum opulentia, & Novi Orbis cum aurifodinis suis, accuratissima descriptio. Hæc, inquam, si audiret, vel legeret, vel ipsi aliquis etiam linguâ calamove non imperito graphicè depingeret, annon illum sine dubio (ni ad *αυαίσθησις* usque desperet) ex inani hâc divitiarum specie ac imagine conspectâ, tantò acrior inopiæ ac miseriæ suæ sensus convelleret? Quod ad hunc autem de quo loquimur Thesaurum, hinc magis incassùm audientium & contemplantium ingravescit miseria, quod nullus eorum sit qui non spontè sit miser, & *magnas inter opes, inops*. Nec spontè solum, sed & pertinacitè, & ex invictâ insanâque erga miseriam suam indulgentiâ.

Quis, enim, nisi mentis inops oblatum hoc respuat aurum?

Ut breviter & apertè, quod res est, dicamus; Ipsum in intima cordis sui penetralia recipienti *Christus noster est omnia*, non recipienti, *Nihil*. Qui enim dari potest inò vel animo concipi, boni alicujus quantumcumque apti & ampli fruitio, absque illius aliquâ cum egente unione? *Ecce, inquit Psaltes, qui a Te Domine longinqui sunt, peribunt omnes*. Hoc ingens, hoc unicum Generis humani bonum, *DEO uniri*, unicum autem hujus unionis medium est *Jesus*, quocumque accipias sensu, verè dicendus

Unionum Unio; qui, quo aptiùs & arctiùs animas nostras DEO uniret, carni nostræ seipsum unire non dedignatus est.

Magnum itaque (Juvenes) vitæ nostræ negotium est hæc, quam urgemus, Christi receptio, & cum illo Unio *αδιασπαστος* ☉. Fælices ter, & ampliùs quos hæc irrupta tenet copula, quam neque divellunt querimoniam, nec vel supremus solvit eam dies, imò supra omnes dies hoc ipso supremus ille beatus est, quod supremum unioni huic det complementum, nec solum illam non dissolvat, sed & absolutissimè perfectam ac æternam præstet.

Verum ut interminabili illi vitæ coæva, sine fine duret, & in hâc brevi fugacique vitâ initium sumat illa Unio, necesse est. Et quid obstat, quæso, quo minus nobis omnibus, etiam nondum adeptis, statim contingat? Cum benignissimus Jesus non solum ad se accedentem repellat neminem, sed non repellentibus ultrò se offerat, & præ foribus se sistens introitum obnixè petat. O! quin sese *pandant immortales hæc fores, ut Rex ille Gloriæ ingrediatur*,⁹ & in nobis regnet. Imò licet è longinquo & laboriosè quærendus esset, quid moram nectimus, & quæ nos miseræ tenent catenæ, quo minus, ex-

⁹ Ps. xxiv.

cussis omnibus, etiamque nobismetipsis, extra nos egrediamur, & illum, usque dum occurrat, indesinentè quæritemus? De invento autem cum cælesti Sponsâ gestientes, dicamus; *prehendi illum, & nolui dimittere*, & tandem cum eâdem beatam illam vocem adjiciamus, *Dilectus meus mihi, & ego Illi*. Et reciproca quidem semper est hæc proprietas. Nec quisquam verè *Jesum* recipit, quin simul totum illi seipsum tradat. Nec inter omnia quæ sectamur ulla datur huic comparanda synallaxis. Immensum est quod utrinque lucratur, non solum illius receptione, sed & nostri deditio: quamdiu hoc differtur, vilissima sumus mancipia: ubi se Christo quis tradidit, tunc verè liber est, & sui possessor. Quid frustra vagamur? Huc ora, huc mentes convertamus; ut qui ex Patris & sui ipsius gratuitâ donatione noster est, noster etiam sit lætâ nostrûm ac alacri receptione. Ut *S. Bernardus* ait ad illud Prophetæ, *Puer natus est nobis, filius nobis datus est. Utamur, inquit, nostro in utilitatem nostram*. Sic itaque noster sit *κίησει και χεήσει*, & nos pariter illius in æternum; nunquam, *scil.* immemores quam carè nos emerit.

PRÆLECTIO DECIMA QUINTA.

DE REGENERATIONE.

MUNDUM. Platonici passim distinguunt in *αἰσθητὸν καὶ νοητὸν*, alterumque alterius typum statuunt, resque sensibiles & spirituales eodem veluti sigillo impressas. Cui non absimile est, quod inter Judæos Cabbalisticæ doctrinæ Magistri de **DEI Sefirot** & sigillo mundos omnes permeanti disserunt, quibus fortè affinia sunt *Francisci de Verulam* parallela (quæ vocat) signacula, & symbolizantes Schematismi. Et secundum hanc quidem hypothesein, parabolæ illæ & metaphoræ quæ non infrequenter a rebus naturalibus ad illustrandas res divinas desumuntur, non erunt similitudines ad libitum prorsus confictæ; sed in naturâ sæpissime & rebus ipsis non parum habebunt fundamenti: ut ut est, magna illa animarum in vivâ & verâ ad **DEUM** conversione transmutatio per varias, easque insignes admodum tum naturales, tum civiles rerum *ἀλλοιώσεως*, in sacris literis adumbratur, per *liberationem à catenis, & carcere, & servitute*; per *transitum de*

regno in regnum, de tenebris in lucem; per reditum in vitam; per novam creationem; per conjugium, & per adoptionem, & Regenerationem. Atque de eâ, sub hâc ultimâ figurâ (σῶν Θεῶν) pauca dicere statuimus. Ad illa eadem Evangelistæ, quæ supra memoravimus, verba *Joh. i. 12. Quotquot eum receperunt, iis dedit privilegium* (seu potestatem, ἐξουσίαν) *ut filii DEI evaderent.* Unâ cum Servatoris nostri verbis in eodem Evangelio, cap. iii. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu, non potest introire in regnum DEI.*

Hominis quidem, si spectes tum originem, tum naturam non injuriâ dicitur *DEI progenies.* Secundum illud quod Apostolus in suâ ad Athenienses brevi quidem, sed ponderosissimâ concione ex *Arato* adfert, & approbat τῷ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν. [*Nam hujus progenies etiam sumus.*] Et primus nostri generis parens, *Luc. iii. ult. disertè DEI filius nuncupatur:* Non solum quod a DEO creatus, nullo patre homine genitus, sed etiam naturæ humanæ divinâ imagine impressæ respectu.

Atque hunc titulum insignem, velut ab aliâ omni naturâ corporeâ διακριτικόν, & cum Angelicis spiritibus communem habet, qui & hoc nomine gaudent, *Job. i. 6. cap. xxxviii. 7.* Verum quidem est, ut *S. Basilii* verbis utar πάν τὸ ἐργαζόμενον ἔχειν τινα

τῷ τεκίον⊕ τύπον. Sic enim dicerem potius quam εικονα. De solo autem homine dictum est, *faciamus illum ad Imaginem nostram*. Atque idem discrimen non incommodè exprimunt Scholastici, (ut hactenus dictum) reliqua, *scil.* DEI opera similitudinem habere vestigii, solum autem inter omnia visibilia hominem, faciei seu imaginis similitudine insignitum. Quà quidem dignitate ad Angelos proximè accedit, licet illis inferior factus: est tamen hoc paulo tantum ἄβραχὺ τὸ πρὸ ἀγγελῶν ελαττώμενος [*qui paulisper fuit inferior Angelis factus*] Terreno quidem corpore brutis animantibus cognatus est, iisque paulò tantum superior, temperie, *scil.* & structurâ aliquantum lectiori, cæterum ex materiâ prorsùs eâdem, èque ejusdem magnæ Matris gremio desumptâ, udum, *nim.* & molle lutum est.

Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄηρα Θεῶ καὶ μίξιν ἀνετλή
 Ὀυρανίη χθονίῳ, φα⊕ σπήλιγι καλυφθεν. ²

[*Numinis est animus flatus qui cælitus ortus,
 Nexum terrena subiit cum carne jugalem.*]

Pars illa diviniore a Spirituum patris originem traxit, quemadmodum & flammei illi Ministri corporeæ

¹ Heb. ii. 9.

² Naz. De Anima,

massæ non omnino inclusi, de quibus Oraculum, ubi unam supremamque Majestatem Divinam factum est, continuò subnectit

—μικρὴ δὲ Θεῶ μερὶς ἄλλελοι ἡμεῖς.

Et secundum hoc quod in homine præcellit, quodque *αυτανθρωπος*, & verissimè homo dici meretur, nobile est & divinum animal; & quicquid leves nonnulli inflatique homunciones de prosapiâ jactent,

*Si primordia nostra,
Authoremque Deum spectes
Nullus degener extat.*³

Sin tristem ex crimine ruinam, degeneres omnes; de tanto fastigio in ignominiam summam, & profundissimum miseriarum omnium barathrum prolapsi; a libertate, *scil.* illâ, & dignitate maximâ in turpissimam, simul & durissimam incidimus servitutem; ex DEI filiis Satanæ mancipia facti: & si cujusquam filii dici jam volumus, ex Apostolo audiamus *υιοι απειθειας και τέκνα ὀργῆς*,⁴ hæc etenim *αδιασπασως* connexa, *fili contumaciæ, & filii iræ.*

³ Boeth. De Cons. Phil. lib. 3. Met. 6.

⁴ Eph. ii. 2, 3.

Verum cum exitiali hoc lapsu benignitatis Fons adeò egregium sapientiæ suæ opificium funditùs perire noluerit. Ecquis ad imaginem reparandam illo aptior, qui Patris imago est absolutissima? Et ad homines, in filiorum DEI dignitatem, unde exciderunt, reponendos, quis æterno filio congruentior? Nec pensum hoc detrectavit, sed è patris sinu egressus est paterni amoris filius, totius universi hæres & Dominus, quem & celsissimi Patris, & beatorum Spirituum omnium, & nunc etiam, O quanto jure! humani generis *delicias* appellemus. Adam secundus ideo dictus, quod, quæ in primo amissa sunt, per illum redintegrentur. Qui ut homines de integro *fili DEI* fierent, factus est ipse *filius hominis*. Stupenda dignatio! Utque omnes, qui aperto sinu illum amplexantur, in paternos redeant amplexus, nec dicantur *fili iræ*, ipse iram contumaciæ nostræ debitam subiit, & subeundo sustulit ac pacavit, flammisque illas ad nos eripiendos ingressus, emisso pretiosissimi sui sanguinis rivo penitùs restinxit. Atque iidem qui jam *fili iræ* dicendi non sunt, ne sint amplius *fili contumaciæ*, effuso desuper spiritus sui rivo efficacissimè præstat, purissimo, *scil.* illo Spiritu cordibus eorum ab affectu omni impuro, & amore terreno repurgatis, ut ejusdem spiritus ductu in omni alacris obedientiæ studio vitam transigant. Qui autem Spiritu illo DEI sic aguntur ac ducuntur, illos verè *filios DEI* esse, non est ambigendum. Unde & *υιοθεσίας πνεύμα* dicitur, quo

magnâ cum fiducia, *DEUM patrem appellant* ut & inclamant.

Mirabilis autem hæc restitutio, ideo passim *Adoptio* vocatur, tum ut à naturali ac incomparabili Filii unigeniti dignitate illam distinguamus, tum quia nobis nullatenùs ex naturâ contingit, sed ex gratuitâ prorsùs donatione, eâque, mediante filio unigenito, in nos derivatâ. Non est tamen quod inde colligamus honorifici tantum tituli rem esse, & extrinsecæ (ut loquuntur) relationis. Quin imò non solum veram ac internam, sed magnam quidem & ingentem animi humani totiusque denum hominis *ανακαινωσιν* seu *μεταμόρφωσιν* conjunctissimam habet. Ea ipsa enim verba in hoc negotio adhibere Apostolum, *Rom. xii. 2.* invenietis. Imò quo magis innotescat unâ cum filiorum titulo, illos verè paterno seu Divino Spiritu donari, & interiùs imbui, *παλιγενεσίᾳ* hæc de quâ agimus, adeò frequenter in sacrâ paginâ occurrit.

Videtur quidem, si vitæ rationem spectes, vulgus hominum sub Christiano nomine degentium, totum penè in hâc hæresi esse, ut nomen hoc somniet, & præterea nihil. Remissionis sanè gratuitæ, & justitiæ imputatæ, & dignitatis filiorum *DEI*, eique annexæ hæreditatis aternæ doctrinam libentissimè audit, & densum humeris bibit aure vulgus: sed resipiscentiam homini christiano necessariam esse,

& cor novum, vitamque novam, carnis & mundi contemptum, jejunia & preces, hæc dictu dura, perpressu aspera, σκληρὸς λόγος, και τις δύναται αὐτῆ ἀκέειν [*Durus sermo, et quis potest eum audire?*] at qui hæc non audit, ista non attinget.

Multa quidem sunt ab humanâ Divinæ Adoptionis discrimina. 1°. Non est hæc, ut illæ assolent, in ἀτεχνίας subsidium & solamen; habet enim DEUS benedictus Filium unigenitum παντων ἀνταξίου ἀλλων [*cum omnibus cæteris æquiparandus*] eumque unâ cum Patre immortalem; licet autem humilitate admirandâ mortalis factus sit, imo, & mortuus fuerit, revixit tamen, & in æternum vivit; a quo & in nos defluit felicitas, quam certe purâ per illum gratiâ, & munificentia Pater cælestis nobis impertit. Ecquis autem est in quem collata sit, qui non ultrò dicat,

*Haud equidem tali me dignor honore?*⁵

Eo tamen nos immeritos & indignos prorsus dignatus est æternus & immensus amor; & per hoc etiam ab hominum more recedit, qui dignissimos quosque eligere solent. Deus autem eligit indignos quidem omnes, nonnullos etiam indignissimos. 2°. Adop-

⁵ Virg. Æncid. 1.

tio humana unius ferè est, aut certè paucorum; Divina autem numerosissimi agminis myriadum, ut, qui caput familia est, *Jesus primogenitus sit inter multos fratres*. Et 3°. Hæredes sunt omnes, inde & alibi dicitur, *ut multos filios in gloriam adduceret*. Neque ex hâc hæredum multitudine ingenti, imminuitur cuiquam eorum hæreditas. Est enim *hæreditas in luce*, singulisque tota contingit. Nec per mortem Patris in ejus possessionem veniunt filii, sed per suam cujusque mortem. Pater enim immortalis est, & secundum Apostolum, *solus habens Immortalitatem* absolutissimam, *scil.* & primam, & a seipso. Imò ipse est filiorum suorum hæreditas æterna, in cujus aspectum & amplexus beatificos non nisi moriendo transmigrant. 4°. Quod hîc potissimùm observatum velim; Adoptio hæc Divina non est externi tantum honoris, nec etiam opulentiae & hæreditatis collatio; sed quam vera & interior simul ipsius hominis cõmitetur innutatio, in alium prorsus quam prius fuerat; quod & de *Saule* in Regem uncto memorat sacra historia. Hoc autem cum Adoptio humana neutiquam præstare possit, meritò illa quidem eligendi meritum intuetur: Quem enim in filium sibi hominum quisquis adscivit opulentissimus licet ac optimus splendide certè vestire poterit, consiliisque & præceptis optimis instituendum curare, mores autem innatos aut assuetos efficaciter dedocere, animumque ingenuum, & fortem, & ad virtutem *δὲξιόν* ei intus formare om-

ninò non valet. Sed qui præcordia finxit humana, eadem & refingere pro libitu novit: & hoc reapse facit, ubi quenquam in Regalem suam familiam cooptat, regios & divinos spiritus indit. Atque ita sat dignus, si quem dignatur amare, qui, quos non dignos invenit, ipse facit; vivâ verâque suâ imagine exornat, sanctosque efficit, qui ipse sanctus est. Atque hinc est quod hæc Adoptio cælestis non minus aptè & verè, nec minus etiam frequentèr in sacris literis *παλιγγενεσία* dicatur.

Licet autem hanc illo vestitam nomine Doctrinam, Vir Judæus atque etiam inter Judæos Doctor admirandus exceperit, nec illis tamen omnibus; nec vel ipsis Gentium Philosophis insolens prorsus & inaudita fuit: *Rabbi Israel*, lib. *de Animâ*, Proselytos vocat *recens Natos*. Ea etiam quæ de *Abrahami* semine, & quæ apud Prophetas passim de numerosissima Ecclesiæ prole prædicantur, ad spiritualem hanc Generationem, eamque potissimum diebus Messicæ venturam applicant, tum ipsorum Rabbinum, tum Chaldæus Paraphrastes, Illud, *n. Ps. xlv. 16. & Ps. cx. 3.* Ubi spiritualis Ecclesiæ propago *rori matutino*, non tantum puritatis Cælestis, sed & multitudinis analogiâ assimilatur. Tantamque fore narrant ex iis nonnulli Messicæ temporibus proselytarum sobolem ut Circumcisionis ritu prætermisso, ablutione seu baptismate eos initiatura sit, & in gremium suum receptura Ecclesia.

De hâc autem animorum renovatione disertè *Philo Judæus*, ἀγενητος ὁ Θεός, και τὰ συμπαντὰ γενῶν σπειρει μεν τῆτο τὸ γενημα τὸ ἴδιον, &c. De eâdem morali seu mysticâ παλιγγενεσία, & sub hoc ipso quidem nomine disserit *Hierocles*, aliique *Pythagorici*: quin & *Plutarchus* eam memorat, & την τῆ ἀλόγος και ἀτάκτος κολασιν interpretatur. Et Senec. *Nobilissimæ sunt ingeniorum familiæ, elige in quam adscisci velis, hâc enim ratione, nobis ad arbitrium nostrum nasci licet, nec in nomen tantum adoptaberis, sed & in ipsa bona.*

Ad hunc autem, de quo loquimur, titulum annon alludit solennis ille Antiquorum mos, Heroas suos, & virtute præcellenti insignes viros, *Deorum filios* appellandi. Atque quod de Philosophis hanc moralem seu metaphoricam παλιγγενεσίαν agnoscentibus dictum usque adeò verum ut etiam hinc ansam arripuerint figmentis suis olim hæretici, qui totam resurrectionis ultimæ doctrinam & fidem, sensum hunc unicum metaphoricum ei affingendo, evacuarunt.⁶ Quod autem ad arbitrium nostrum nobis contingere hunc nascendi modum dixit Philosophus Romanus, licet certè non sine illo fiat, tamen ne illi in totum nec potissimum referatur, veriùs multò & purius hâc de re nos instituit sancta nostra & Apostolica Doctrina. *Jac. i. 18. βεληθεις*

⁶ 2 Tim. ii. 18.

ἀπεκύησε ἡμᾶς λόλῳ ἀληθείας. [*Voluntariè genuit nos verbo veritatis.*] Sicut etiam verba in Evangelio, ad ea ipsa quæ prælegimus, continuò subsequētia, *Joh. i. 13. ὁ οὐκ ἐκ αἱμάτων, ἔδδ' ἐκ θελήματι* & *σαρκος, [qui non ex sanguine, neque ex libidine carnis, nec ex hominis omnino arbitrio ἔδδ' ἐκ θελήματι* & *ανδρός, ἀλλ' ἐκ θεᾶ ἐγενήθησαν [sed ex Deo geniti sunt]* Et quam aptissimè statim adjicitur alia *γενεσις* mirabilior certè & mysterii plenior, quæ tamen eadem est nostra hujus *παλιγγενεσίας* radix & origo *καὶ ὁ λόγος σαρξ ἐγενετο.* [*Et sermo ille factus est caro.*] In hunc ipsum etenim finem carnem nostram induit DEUS, ut suum nobis inderet Spiritum, quo nos, etsi naturâ jam vitiatâ carnales protinûs facti, in *Vitam Novam*, spiritualem, *scil.* & cælestem renascamur.

Singulari planè modo *της τῆς θεοανθρώπου γενέσεως* Author fuit Sp. Sanctus, beatam Virginem inumbrando, ejusdem tamen spiritus virtuti & efficaciam Divinæ novum suum ortum tota filiorum DEI progenies acceptum refert. Et certè quemadmodum Creatio nonnunquam Generationis sortitur nomen, ut *Deut. xxxii. 18. Rupis quæ te genuit, immemor fuisti.* Et liber, qui à primo vocabulo Hebræis *בראשית* dicitur, Græcis *γενεσις* inscribitur, & in antiquissimo *Lxx.* exemplari *γενεσις κόσμου.* Et *Gen. ii. 4. Hæ sunt, inquit Moses, תולדות Generationes cæli*

& *terræ*. Sic & è converso spiritualis hæc generatio Creatio, & adjecto epitheto *καινή κτίσις* [*nova Creatio*] nuncupatur, & eundem pariter habet Authorem maximum DEI ipsius Spiritum, qui olim erat *תפחתו* aquis incubabat velut avis pullis suis, & ut *S. Basilus* reddit *ἐπώαζεν*. Sic & in conversione animis nostris incubat informibus, & inanibus *ἀκατασκευαστοῖς*, & qui nihil sunt quam *יהוה ובהו*. Atque ex his tenebris, lucem diemque educit, primum certè & pulcherrimum *τῷ πανί* ☉ ornamentum. Quo & Apostolus alludit, *2 Cor. iv. 6*. Est itidem mortuorum Resurrectio Spiritus DEI *ζωοποιῶν* opus peculiare, eique disertè ascribitur ipsius Christi resuscitatio, *1 Pet. iii. 18*. *Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis, ut nos ad Deum adduceret, morte quidem affectus carne vivificatus autem Spiritu*. Atque hîc rursus recipiuntur nomina: Nam & mortuorum Resurrectio *παλιγενεσία* dicitur, *Matth. xix. 28*. illud enim *ἐν τῇ παλιγενεσίᾳ των δικαίων*, verbis sequentibus, non præcedentibus omnino annectendum. Atque sic etiam Judæos consuêsse loqui constat ex *Josepho*, *Τοῖς ὑπὲρ νόμων διαφυλαχθέντων ἀποθανῶσι ἔδωκεν ὁ θεὸς γίνεσθαι τὸ πάλιν καὶ βίον ἀμείνω λάβειν ἐκ περιβοπήσ⁷*. [*Quibus pro lege observatâ mori contigit dedit*

⁶ Lib. i. cont. App.

Deus iterum nasci & vitâ meliore frui ex mutatione.] Similiter & *Philo* εἰς παλιγγενεσίαν ὀρμήσομεν μετα τοῦ θάνατον, &c. Hanc autem, de quâ nobis sermo est, παλιγγενεσίαν spiritualem Resurrectionis nomine in sacris literis sæpius insigniri notissimum.

Est quidem Resurrectionis hujus veluti tuba verbum Evangelicum; & genituræ hujus novæ adeoque ipsius immortalitatis semen immortale. 1 *Pet.* i. 23. *Jac.* i. 18. ἀπεκύησε ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας [*genuit nos verbo veritatis*] Vis autem hujus verbi vivifica & δύναμις πλασικῆ a Sp. Sancto dirivatur, qui supremus est hujusce vitæ fons & scaturigo. Nec magis valent ultimæ humanæ mentis ingenique vires ad hanc sibi instaurandam vitam, audito etiam Evangelii nuntio, quàm se primo producere quisquam possit, aut nascendi sibi author esse, aut ubi denatus est, sese à mortuis revocare.

Ad hanc summam dignitatem admissi sunt humiles, tenues, obscuri, Idiotæ, barbari, servi, peccatores, quos mundus habet pro nihilo, à quibus nihil exigitur, præter sinceram fidem. Non eruditio, non generis nobilitas, non legis Mosaicæ Religio, sed quicumque cujuscunque conditionis sermonem hunc receperunt, his vicissim hoc dignitatis contulit, ut *filii DEI fierent*; i. e. quod Christus fuit per naturam, illi fierent per gratiam. Quid

autem hoc honore sublimius, ut, qui priùs erant *filiù Satanae, hæredes gehennæ*, per solam fidem *filiù DEI fierent, Christi fratres, regnique cælestis co-hæredes?* Romanorum sacer ignis, si quando illum extingui contingeret, non erat nisi ad Solis radios accendendus. Vita certè animarum est sacra divini amoris flamma, ea nunc in hominum, prout nunc nascimur, genere duro heu! nimis verè & miserè extincta, non nisi de vivifico *Solis justitiæ* nobis feliciter exorti lumine & calore haurienda est.

PRÆLECTIO DECIMA SEXTA.

DE REGENERATIONE.

IMMANEM Generis humani corruptelam, ac ingentiam in omnem nequitiam ῥοπην etiam ipsi Gentium Magistri & Theologi, tum Philosophi, scil. tum Poetæ, & novērunt & agnovērunt. Licet quo fonte derivata clades hæc sit, penitus ignoraverint. Σύμφυτον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀμαρτάνειν fatentur omnes. Et ipse Philosophus vester, qui in scholis dominatur, nos ad vitia εὐκαταφόρος¹ [*proclives.*] Et de vitiorum illecebris loquens, hominem ex naturâ, αἰτ, εὐθήρατον εἶναι ὑπὸ τῶν τοικτων. [*a talibus facilè irretiri posse.*] Et Romanus Sapiens, *Ad vitia*, inquit, *non tantum primum iter, sed & præceps.*

Et Comicus,

Δόλερος μὲν αἰεὶ κατὰ πάντα δὴ τρόποι
Πέφυκε ἀνθρώπων

[*Res est plena dolis homo.*]

¹ Arist. Eth. ii.

Satyrista,

— *Dociles imitandis*
*Turpibus & pravis, omnes sumus.*²

Lyricus,

Audax omnia perpeti,
*Genus humana ruit per vetitum nefas.*³

Huic autem malo quantâ potuerunt industriâ, sapientiores quique præceptis institutisque Philosophiæ mederi cónati sunt, sed quam frustrâ. Nec enim artibus suis omnibus & monitis alios meliores præstitère: Inò, plerosque eorum si spectes, nec seipso. Sed *cum nulla esset sapientia in terris* (inquit *Lactant.*) *missus est è cælo Doctor ille, via, veritas, & vita.* Qui, quod alii omnes frustrâ tentarunt, omnipotenti efficit facultate.

Hunc autem ipsum sibi proposuisse scopum Philosophiam hominis refingendi, & ad sapientiæ virtutisque præcepta denuò formandi indubium est. Unde & illam communiter definiunt, *Vitæ regulam, & recte vivendi Artem* seu scientiam. Sic Seneca.

² Juven. Sat. xiv.

³ Hor. Od. iii. lib. 1.

Philosophia lex est bene honestèque vivendi. Eodem certè tendit vera Religio, sed feliciùs multò & fortius, quippe quæ in illum finem, tam principiis altioribus multò, tum purioribus præceptis instructa sit: vimque habeat divinam sibi conspirantem, quâ præcordia humana summâ cum ἐνεργεια ac efficaciâ, & admirandâ simul suavitate penetret ac repurget. Atque hæc est, de quâ loquimur, παλιγγενεσία. Quam rem, & sub eodem etiam nomine Philosophiam agnovisse diximus; effecisse autem penitùs negamus. Hominis autem innovationem interiorem, eamque insignem illam indicare ex ipso nomine palam est. Ejus autem Author & Pater cum prædicetur DEUS, quicquid de virtutis moralis origine ultrò citròque à Philosophis disputetur, sacram hanc & religiosam hominis immutationem θεία μορφα contingere non est ambigendum; quod etiam de virtute *Platonem* statuisset, nec vobis, ut puto, inauditum. DEIQUE illam velut εικονισμὸν & effigiem, imo inspirationis & naturæ cujusdam divinæ particulam esse, tum ille, tum alii disertè affirmarunt. *Nulla sine DEO bona mens est*, inquit *Seneca*. Et celebre est Pythagoricorum dictum τέλϷ ἀνθρώπου ὁμοίωσις θεῷ [*Finis hominis est assimilatio Deo.*] *Trism.* Περὶ νῦ κοινῆ πρὸς τατ. Οὗτος ὁ νῦς ἐν μὲν ἀνθρώποις θεὸς ἐστίν, διὸ καὶ τίνες τῶν ἀνθρώπων θεοὶ εἰσι. *Hæc mens Deus, est in hominibus, atque idcirco nonnulli ex hominum numero*

Dii sunt. Et infra ὅσταις ἂν νοῦ ψύχαις, &c. Quibuscunque igitur animis mens præsidet; suo illos fulgore illustrat, earum moribus malisque resistens, quemadmodum verò Medicus eruditus ægrotantis corpus doloribus afficit, urendo illud atque secundo recuperandæ valetudinis gratiâ; eodem modo mens voluptuosam affligit animam ut radices voluptatis exellat, ab hac enim omnis animæ morbus: morbus animæ gravissimus impietas est.

Quid ergo mirum est, si hæc ipsa in diviniore S. Scripturæ Oraculis clarius & uberius sonent, & humanæ mentis ad puritatem divinam nova confirmatio, velut magnum Religionis negotium & finis passim memoretur.

Veteri Ecclesiæ Judaicæ quid crebrius inculcatur, quam illud, *Sancti estote quoniam Ego sanctus sum*, Christianis autem idem studium demandatum constat, in primâ illâ quæ in Evangelio occurrit Servatoris nostri concione, qui ad hanc in hominibus Imaginem Divinam restaurandam in terris descendit. *Estote, inquit, misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est.* Et secundum *Lucam, Estote perfecti sicut Pater vester perfectus est.* Et *Beati puri corde.* Atque hæc vera animi pulchritudo & nobilitas vera. Degeneres autem, & deformes vitiis evadunt.

Quo magis autem mens ἀπὸ τῆς ὑλῆς βορβορώσας, à carne, quam incolit, sese vendicat & abstrahit, eò purior continuò & diviniòs evadit, patri quippe spiritum tanto similior, & in Θεας φύσεως (ut loquitur S. Petrus) κοινωνίαν [*Divinæ naturæ societatem*] pleniorẽ transit. Hinc est quod τὸ κατὰ σαρκὰ ζῆν [*Secundum carnem vivere*] velut animæ mortem, ac novæ christiani hominis naturæ perfectissimè ἀντίθετον tam fusè acritèrque moneat S. Paulus, Rom. viii. Qui ex DEO genitus est, magno animo ea facillè contemnit, & nihili æstimat, quæ magni prius habuit, cælum ut patriam intuetur; in terrâ ut inquilinus degens, ad suprema totus aspirat, &

— Udam

Spernit humum fugiente pennâ.

Et tamen cum tantâ animi sublimitate profundissimam sociat humilitatem. Peccati autem illecebras omnes,

Etsi illis facies, quæ fuit ante, manet,

& sese fortè, velut easdem quas priùs charas habuit, objicere audent; indignabundus tamen repellet, vos eadem sitis licet, *At ego certè non sum ego*, quod a Juvene quodam jam converso amasiæ suæ olim familiari dictum refert S. Ambrosius.

Miram autem Religionis hoc in negotio efficaciam elegantè explicat *Lactantius*. *Da mihi* (inquit) *virum qui sit iracundus, maledicus, effrænatus, paucissimis DEI verbis tam placidum, quam ovem reddam. Da cupidum, uvarum, tenacem, jam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam propriis plenisque manibus largientem. Da timidum doloris, ac mortis; jam cruces, & ignes, & Phalaridis taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum ganeonem; jam sobrium, castum, continentium videbis.* Tanta divinæ sapientiæ vis est, ut in hominis pectus infusa matrem delictorum stultitiam uno semel impetu expellat, sic totum hominem immutans, & expolito vetere novum reddens, ut non cognoscas eundem esse. De diebus Messiæ prædicitur, *Lupum cum agno recubiturum, & cum hædo pardatum.* Mira est Evangelii vis ad ingenia etiam asperrima emollienda, &

*Nemo adeo ferox est, qui non mitescere possit,
Huic modo doctrinæ patientem accommodet aurem.*

Hanc autem animi μεταμόρφωσιν, seu resipiscen-
tiam dixeris, seu fidem, seu amorem divinum, eo-
dem redit, hæc enim omnia, omnesque demum vir-
tutes Christianæ radice unum idemque sunt; inte-
groque suo choro (quo nomine omnes virtutes
morales adunavit *Aristo Chius*) veram animi ὑγιειαν

conficiunt. Resipiscentiæ annectitur hæc filiatio, 2 *Cor.* vi. 17, 18. Adoptati autem & vocati per amorem insigniuntur, *Rom.* viii. 28. Hic autem, *Jo.* i. 12. per fidem, *Atque hæc est mutatio dextræ Excelsi.* De modo autem operationis hujus divinæ, quæstiunculas excitare & multa anquisitiùs excutere supervacuum sanè, imò importunum est negotium. De abditâ naturalis fœtus efformandi ratione graviter monet *Solomon*, *Eccl.* xi. 5. quo & in cæteris DEI operibus nostrum arguat ἀβλεψίαν: quanto latentior & subtilior est, & ἀνεξιχνίαστος [*impervestigabilis*] planè spiritualis hæc Generatio? Quod & docet Servator noster, adductis in similitudinem liberis venti incognitisque gyris, cujus etiam meminit *Solomon*, *ibid.* Et O! utinam felicem motum sentiamus, licet modum nescientes; hoc probè cum sciamus, quod & scire, & recogitare nostra tanti interest, *Nisi quis renatus fuerit, Regnum DEI non videbit.* Rori etiam assimilatur hæc spiritualis progenies, cujus abditata est & impervestigabilis Generatio. *Habetne pluvia patrem, & quis genuit guttas roris*⁴. *Lucis item filii* dicuntur homines sancti, & *Lux in Domino.*⁵ Ille autem *luminum Pater*, & filius unigenitus *Justitiæ Sol*,⁶ a quo stellæ hæc, DEI filii (ut Angelorum illud etiam

⁴ Job. xxxviii.⁵ 1 Thess. v. 5.⁶ Eph. v. 8.

nomen sine injuriâ iis applicetur) lucem suam mutantur. Lucis autem subtilissima natura, ejusque emanatio ac productio, etiam perspicacissimis rerum naturalium indagatoribus adhuc in tenebris est, necdùm satis dilucidè explicata est. Quicquid autem sit, à primo illo & prolifico æternæ increatæque lucis verbo producta est, *fiat Lux*. Ejusdemque Patris verbo in mente humanâ ignorantiae & errorum tenebris obsessâ exoritur confestim lux Divina & immortalis, quæ hominum vita est, atque ea demum vera est Regeneratio. Quæ quia summa est animæ purificatio, aquæ & Spiritui tribuitur, internus siquidem flaminis hic est baptismus ὁ τῆ πνεύματ φωτισμός. Quemadmodum & antiquis baptismus aquæ propter Spiritus concursum φωτισμός dici consuevit, & solennia hujus mysterii celebrandi tempora, *Dies Luminis*. Atque eâdem plane ratione baptismus Spiritus, *baptismus Ignis* à *Johanne Baptista* nuncupatur; ob ingentem, *scil.* tum illuminandi, tum purgandi efficaciam. Ignis certè cælestis est, oculisque nostris impervius, ejusque subtiles in animos illapsus investigare fas non est. Summa hæc est.

Visum est sapientiæ & bonitati infinitæ egregiam. è luto monetam cudere, & imagine suâ insignire, cum hæc ἐπιγεγραφή, *Terrestris DEI filius*, hoc est quod *Hominem* appellamus. Sed heu! quam citò

in lutum relapsa hæc moneta, & veram illam imaginem, & inscriptionem eximiam turpitèr deletam amisit. Dehinc homo divinum nuper animal & Angelus ἐνσαρκιώθεις, jam solus σαρκικός & verè brutum evasit: nobilis & cælestis hospes *Anima*, jam carni penitèr immersa & quasi carnea facta, ac si lethæ bibisset; aut veluti puer clarâ quidem stirpe ortus, at miseriæ suæ præsentis, & amissæ felicitatis ac libertatis prorsus inscius (in infantiâ tenerrimâ, *scil.* in longinquum abreptus) servile sit mancipium, ad officia & ministeria vilissima detrusum, quæ jam veluti συμφροσάτᾳ obit, eò quod nativæ suæ excellentiæ & dignitatis recognitionem omnem sensumque exuerit, & originis suæ oblita sit: nil nisi terram sapit, τὰ ἐπίγεια φρονέει, & præsentibus inhians bonis, æterna velut ignota prorsus & extra conspectum posita nil pensi habet. Si quibus autem vel ex tenuissimâ nobilitatis innatæ scintillâ intus agitante, vel ex confusâ aliquâ famâ ad ipsorum aures delatâ, motus aliquis stimulusque optandæ libertatis subor-netur; cum tamen ad illam recuperandam nec via pateat ulla, nec vires adsint, in nihilum recidunt vota inania, & infelix anima, spe abreptâ, languet, & catenis suis intorpescit.

Philosophia quidem (ut dictum) hominem ad altiora natum sentiens, illum humo tollere, & cælo asserere, Deoque assimilare conata est; sed frustrâ.

Ad filios hominum redimendos & restituendos filium æternum Dei de cælo descendere necesse erat. Facillimè lapsi sumus, sed immensæ molis dextrâque divinâ dignum opus nostra hæc instauratio magna; pauci quos summus amavit spirituum Pater evexit Christus ad æthera. Ille fons Divini Spiritus in nos defluentis, novæque vitæ ac naturæ melioris, quâ ad Deum assurgimus, quâque superata tellus sydera donat. Et felices certè verèque nobiles animæ quibus sic renasci contigerit, sanctorumque Angelorum choris inseri, & stolis nive candidioribus indui. Sequentur illæ *Agnum* quocumque iêrit, qui ad rivos cristallinos ipsumque vitæ fontem eas deducet.

Et quicumque in beatis illis patriæ cælestis pascuis *Agni* comites futuri sunt, etiamnum in his terris degentes, humilis illius innocentiae & puritatis sequaces sint, necesse est. Ille *Agnus immaculatus, Agnus sanctus, Agnus castus, Agnus DEI*, Idem, dux & pastor est, casti, sancti, ac DEO chari gregis, *formosi p. coris custos formosior*. Lascivos autem hircos, & immundos porcos procul habet, & impuris spiritibus possidendos ac pro libitu in profundum præcipitandos relinquit, nisi si quos ex iis mirâ & divinâ planè metamorphosi fædâ illâ specie exutos liberare, & in agnos convertere statutum sit, quod quidem Spiritus sancti ingressu planè confi-

citur. Unde sancti, divini, DEI que filii dicuntur, terræque amor ac carnis, & affectus impuri omnes penitè a pectoribus illis, velut templis DEO sacratis exulant: αγνε γαρ αγνου ἐστὶν ἐικητήριον. [*Sancti enim sanctum est domicilium.*]

PRÆLECTIO DECIMA SEPTIMA.

DE VERÂ FELICITATE & PCENÂ ÆTERNÂ.

O QUAM insipidæ & rancidæ sunt omnes terrenæ hujus, quam degimus, vitæ deliciae, præ hâc unâ incomparabili & cœlesti prorsus de divinis cogitandi & disserendi voluptate ! Et nos mortales ubi in his versamur, verè panem comedimus Angelorum, cujus dulcedo quibus non sapit, iis certè diviniior sui pars planè obbruit, & originis suæ oblita, sordibus & cæno sepulta jacet. Verùm ne sic quidem adeò se totam exuit, quin aliqua ad huc cognati cœli, & altioris naturæ semina retineat : quatenus caducis hisce, quibus circumdata est, acquiescere & satiari omninò non possit, nec in plenissimo rerum omnium terrenarum apparatu sese tranquillam & felicem sentiat. Et licet fortè quid sibi desit nondum clarè perspiciat, aliquid tamen usque deesse non sine languore & cruciatu persentiscit. Desunt quidem præter unum illud magnum, & ignotum Bonum, multa etiam alia vel iis, quos vocis abusu felicissimos vocamus. Quemcunque enim terrenæ sortis splendorem paulò penitius introspi-

ciamus, aliquid certè mutili & claudi deprehendemus.

————— *Etenim mortalibus ex quo
Tellus cæpta coli, nunquam sincera bonorum
Sors ulli concessa viro, quem corpus honestat
Dedecorant mores, animus quem pulchrior ornat
Corpus destituit, &c.*

Bonum autem hoc quod ultimum & supremum vocamus, si quod aliud, integrum sit & defectus omninò expers necesse est, ideoque quod omni ex parte beatum non est, purè & propriè loquendo, omninò beatum non est. Divitum illa & Magnatum, quam suspiciunt pauperes & mirantur, felicitas, bracteata tantum & splendida miseria est. Quod de vulgo sanctorum, vitam intuente, & temerè ac ineptè judicante ait *Bernardus, cruces nostras vident, unctiones non vident* : hinc invertamus, hominum ambitione vel divitiis elatorum unctiones videmus, cruces non videmus. *Utinam* (inquit quidam) *utinam qui divitias appetunt, cum divitiibus deliberarent, certè vota mutarent.*

Nolo ego humanæ in terris miseriæ vel describendæ, vel lugendæ ulterius immorari, quorsum? Nam fingatur sublunarium bonorum chorus integer, & perfectior, quàm sol unquam vidit, terrenæ felicitatis idea, deglutiret hanc illicò humana mens, & aliquid ultrà tanquam vacua & esuriens

appeteret. Et hoc quidem indicio sese prodit animæ humanæ ingenita nobilitas & dignitas, quod ei satiendæ & beandæ imparia sunt omnia, capaciorque sit & amplior, quam ut visibili hæc machinâ expleri possit. Nam ut S. August. *Fecisti nos, Domine, propter Te, & inquietum est cor nostrum donec ad te redeat.* Illuc sese recipiens animus, ubi multum est terrâ jactatus & alto, placidâ quiete & securitate fruitur; iisque solis, qui ad hanc fidam stationem & καλον λιμενον appellunt, verè contingit (quod ille vere magnum esse pronunciat) *habere fragilitatem hominis, & securitatem DEI.*

Meritò igitur Regius Psaltes, nec victorias suas, nec coronæ suæ regium splendorem jactat, sed hoc uno gloriatur, *Dominus portio pradii mei, & poculi mei, tu sustentas sortem meam,*¹ & continuò idque jure optimo adjicit, *Funes acciderunt mihi in amænis, & elegans est possessio mea.* Et rationi omninò consentaneum est, ut quod aliud perficit & beat, ipsum perfectius & beatius sit. Adeò ut mentem humanam nec fas sit in bonis terrenis (quæ omnia longè infra ipsius dignitatem subsidunt) nec in seipsâ beati. Imò nec Angeli, quantumlibet perfectioris & sublimioris naturæ, vel homines vel seipsos felices præstare possunt, sed tam illi quam nos in mente illâ æternâ (quæ sola sibi sua felicitas

¹ Ps. xvi. 5, 6.

est) felicitatem nostram repositam habemus, nec alibi nos illam reperire possibile est, quam in unione cum primâ illâ sapientiâ & bonitate, unde ortum duximus. Facessat itaque omnis Philosophorum etiam optimè concinnata & ficta felicitas; ficta enim tantum est tam Aristotelica virtutis perfectio, quam sapiens Stoicus. Nec quicquam sunt nisi somnia & figmenta in Utopiam releganda; cum nec inter homines reperitur usquam quod depingunt, & licet daretur, felicitatem tamen non compleret. Eatenus quidem probandi sunt quod ab externis animum ad se revocant; sed in hoc deficiunt quod intrò ad se reversum altius non dirigant, nec ut supra se ascendat, docent. Ab iis quidem nonnunquam excidunt hujusmodi voces, *Nullam posse esse sine DEO bonam mentem*, eamque, ut beata sit, ad divina erigendam: & Arist. Ἄρα ὁ σοφῶτα θεοφιλέστατος καὶ διὰ τῆτο εὐδαίμονεστατος [Nempe sapiens Dei amantissimus & propter hoc felicissimus] sed hæc in transcurso, & obiter tantum dicunt. O! quanto clariùs & pleniùs magnus ille Doctor, cælo demissus ab alto, *Beati puri corde, illi enim videbunt DEUM.*²

Verum quia Sanctorum in terris peregrinantium etiam purissimæ mentes, aliquid usque terrenæ

² Matt. v. 3.

fæcis admistum retinent & puritatem perfectam non attingant. Ideo necdum perfectam habere possunt visionem, & in eâ sitam beatitudinem. Vident tantum δι' ἐνοπίρῃ καὶ ἐν ἀνίγμῳ, [per speculum, & per ænigma³] sed lucis hujus subobscuræ beneficio gressus dirigunt & progrediuntur alacres ac indefessi; aderit optatus ille dies, qui eos in lucem plenam emittat. Dies enim ille, quem homines seculi tanquam extremum reformidant, hi Lucis filii ut æterni natalem àvidi exoptant, & læti, cum venerit amplectuntur. Atque hoc quidem nobis visum est futuri seculi & Immortalitatis validissimum argumentum. Cum nulla reperitur in terris plena & suis numeris absoluta felicitas, certè vel illa nullibi sit, vel nos alibi nobismet simus superstites, necesse est. Et O! tardi nos & segnes, & ὀλιγοπιστοὶ, qui beatæ illius patriæ tam rarò, & tam frigidè recordamur. Idque in terrâ hâc aridâ & siticulosâ, ubi & illi, quibus datur esse tam beatis, guttulas tantum supernæ illius dulcedinis prælibant: sed hinc migrantes, *inebriabuntur (Domine) ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos,*⁴ sic loquitur Divinus Psalter; & mirum certè est hujusce rei eandem prorsus umbram, seu figuram magno illi & antiquo Philosopho *Pythagoræ* in mentem incidisse. Ille enim discipulis suis

³ 1 Cor. xiii. 12.⁴ Ps. xxxvi. 8.

probe vitam instituentibus in vitâ futurâ pollicitus est μεθην ἀίνναον [*Ēbrietatem perpetuam.*]

Sed quicquid de hâc futuri seculi felicitate vel antehac diximus, vel de novo rem tractantes dicemus, balbuties mera est. Nec tamen pueros ullos dedecet de patris sui dignitate & hæreditatis suæ divitiis vel balbutiendo loqui. Dulce & decorum est de patriâ loqui etiam peregrinantibus. Sed ab hoc mihi inpræsentiarum temperabo, & tabulam vertam & oppositæ pœnæ speciem, miseræ, *scil.* futuræ transeuntem tantum umbram vobis exhibebo, quæ quidem licet injucunda sit, certè inutilis tamen, nisi ex incuriâ nostrâ, non erit.

Hoc autem nosse primum oportet, in hâc vitâ sicut nulla est plena felicitas, ita nec dari perfectam miseriam. Habent etiam quos hîc vocamus miserimos multa miseræ suæ intermixta levamenta, futura autem miseria purissima est, & tota homogenea, nec vel minimam boni minimi σύμμετρον habet. Næ enim illi cum rationibus suis insaniunt, qui hic τὸ εἶναι memorant & optatius habendum *miserum esse, quam non esse* contendunt. Quod nec cuiquam hominum, nec sibi ipsis seriò agentibus illos persuadere posse persuasum habeo. Ab æterno autem illo & horrendo carcere exulare omnes delicias, certissimum est. Nulla ibi lux, nec dies, nec somnus, qui noctis beneficium est: & verè nil

nisi loca pallidula, rigida, nudula; nulla convivia, nec commensationes, nec voluptas ulla sensibilis, à quibus omnibus æternùm avelli non exigua miseria est, iis præsertim qui inter istiusmodi lætities dies suos transigere soliti erant, eòque sese aliquatenus felices somniabant; & quo magis angat horum meminisse, recurret usque hæc recogitatio, & hærebit tanquam vermis exedens viscera, se amore insanò gaudiorum fugacium, quæ jam sine omni spe revertendi evolarunt, cælestia & æterna gaudia amisisse: quorum qualem quantamque notitiam miseri isti ad illorum cruciatus incrementum tunc habituri sint; nostrum non est definire. Summum autem illud miseriæ caput rivos illos sulphuris, æternasque iræ divinæ flammæ quis enarrare tentabit, quin potiùs horrescat, non dico referens, sed recogitans, & tremens totus obruatur.

Et ne ulterius coner τὰ ἀλλόγητα λαλεῖσθαι &

Magna modis tenuare parvis.

Ecce jam (*Ch. Jur.*) hæc si creditis, Ecce (inquam) vitam & mortem ob oculos habetis, eligit. Et ne moras nectatis, animo hæc, quæso, revolvite, & colloquium vobiscum dicite intra vos de evanidis rerum exteriorum umbris; quamdiu hæc, O! quam citò transibunt. Etiam dum hæc loquor aut cogito, prætervolant. Adversis premitur quisquam? Dicat

alacri animo, cum sancto illo viro, *Domine hic ure, cæde, modo ibi parcas.* Est aliquis inter vos ingenio tardus, & linguâ infacundus, aut in re tenui, aut corpore claudus, aut deformis? Dicat secum, parum refert, brevi ex hoc domicilio (idque in sedes descriptas piorum, modò & ipse pius sim) migraturus sum; hoc ille ne se animo dejiciat, & tristetur nimis. Si quis autem acutior, aut formosior, aut ditior, idem & ille repetat & recogitet, quam citò omnis ejusmodi *υπεροχὴ* abolenda sit, ne se efferrat aut infletur. Huic uni curæ omnes incumbite, ut opera tenebrarum fugientes, exteriores illas & æternas tenebras effugiatis; Luccinque illam Divinam, quæ de cælo affulsit, læto apertoque pectore excipientes, vos ipsos hoc corporis carcere solutos, plenæ illius & beatæ lucis palatia excipiant.

PRÆLECTIO DECIMA OCTAVA.

DE RELIGIONE CHRISTIANÂ. QUOD VERA SIT AD
FELICITATEM VIA.

FATEOR (*Adol.*) mihi sæpius recogitanti. magnam semper humanæ socordiæ & amentię incidere admirationem. Cum enim providè & prudentè res nostras disponere, vitæque rationem consilio instituere eximium ingenii nostri, quo à brutis animalibus secernimur, munus esse & decus gloriemur; quam pauci tamen sunt qui ex hac parte sese homines præsent, qui scopam sibi figant, & tum demùm quæ agunt omnia eò collinent? Omninò pleaque hominum pars ineptiã plusquam puerili pictos venatur papiliones; aut passim sequitur corvos saxisque lutoque: & qui vitam etiam in seram senectutem protrahunt, hoc tantum ut plurimum lucrantur, ut dici possint *παῖδες πελοχρόνιοι*, æquè, *scil.* ignari, & quorsum vixerint, & quo vadant exituri. Digna itaque est, si quæ alia, quæ vobis humanam (rationalem intelligo) vitam quasi jam tantum ingredientibus, in ipso limine aggeratur quæstio. Quod tenditis? Cui bono? In quem finem victuri estis?

Hinc enim fieri potest ut ad boni illius supremi studium intus vobis accendatur animus, nec in hâc re tanquam in problemate τῷ τύχοντι Logico, vel Philosophico, frigidâ speculatione versetur, sed ut in quæstione de re omnium maximâ, & quam scire nostrâ maximè interest, ubi de summo præmio ac periculo certamen ineundum est. Et hâc quidem spe, de hoc supremi boni seu felicitatis argumento, post varia licet intervalla, aliasque de aliis exegeses, & paræneses interjectas, methodo tamen aliquâ orationisque filo coherentem apud vos multoties verba fecimus. De nomine ejus & notione communi, de appetitu & voto hominum, quo in illam feruntur, universali, deque non minus universali, (naturali, scil.) in eâ investigandâ cæcitate & errore. Unde cum extra viam currant, quo citatiore gradu illam sectantur, eò longiùs ab eâ removentur, & tanquam remiges in cymbâ, aliò spectant aliò deferuntur. Et licet hoc penè supervacuum visum fuerit, cum res ipsa se satis demonstraret & clamet: brevi tamen factâ recensione, & summa rerum fastigia sequuti, felicitatem nostram, nec in terrenis, nec omnino in terris reperiri probatum dedimus. Imò hoc ultrò fatentur omnes tum stulti, tum sapientes, nec solum se invicem infelices pronuntiant, sed & quoad hanc vitam ex utrisque singuli seipsos tales esse reipsâ comperiunt; quin & in sententiam illam tritam, si nihil esset ulterioris prospectûs, omnes omninò homines consensuros putem, *vitam hanc, si scientibus*

*daretur, neminem accepturum.*¹ Huic autem considerationi ἀκόλυστον prorsus & connexum est (quod idcirco proximo loco adjecimus) Animarum Immortalitatem asserere. Pauca denique de seculi illius futuri tum felicitate, tum miseria, quatenus ἀγνωστα illa scire & ἀρήτητα effari tenuitati nostræ concessum est, disseruimus.

His autem qualitercunque tractatis sequitur de Via inquirere quæ, ad hanc Urbem beatam, seu felicitatem in cælis repositam rectâ ducat. Atque sic ab hoc articulo magno, *scil.* vitæ nostræ scopo, spe, & solamine commodissime initium sumi, vel catecheticæ vel cujuscunque demum methodicæ doctrinæ Theologicæ, & ratio comprobatur, & exempla: per hanc enim quæstionem statim in totam veræ Religionis doctrinam deducimur. Et sic etiam incipit vulgata quæ vobis in manibus est Catechesis. *Quæ est unica tua consolatio in vitâ, & in morte?* Alia etiam quæ non ita pridem hujus Academiæ propria erat, *Quæ est unica ad veram felicitatem via?* Hic enim totius Theologiæ proprius, & genuinus finis est, supremo certè omnium fini, gloriæ divinæ, ὑπάλληλος, humani generis salus seu felicitas; per quem idcirco Theologia aptissimè definiri videtur: nec quemquam tam infirmi esse in-

¹ Seneca.

genii suspicabor, ut eâ ratione, illam potius Anthropologiam, quam Theologiam dicendam conclusurus sit. Licet enim de felicitate hominis non solum agat, sed eam (ut dictum) pro scopo & fine habeat, jure tamen optimo multisque nominibus nomen illud sublimius obtinuit. Est ab Authore DEO, quem frustra, nisi ipso semet revelante, etiam sagacissimi hominum invenire tentarent, æquè ac si solem de nocte accensis lucernis quærerent. Ille enim, sicut & hic, non nisi suo ipsius lumine cernitur. Non potest DEUS nisi per DEUM intelligi. Quod & egregiè *Sophocles*,

Ἄλλ' ἔ γαρ ἀν τὰ Θεῶν κρύπτοντ' ὁ Θεὸς
Μάθοις, ἀν ἔδ' εἰ πάντ' ὑπέξέλθοις σκοπῶν.

*Divina nunquam quæ condunt Cælites
Disces, tametsi cuncta vestigaveris.*

Nec solum Authorem DEUM doctrina hæc sancta, sed & eundem pro subjecto habet, etiamque pro ultimo fine, quippe cujus cognitio & cultus totam religionem complectitur; ejusdemque visio totam felicitatem, felicitas autem illa in bonitatis & gratiæ divinæ gloriam ultimò resolvitur.

Theologiam itaque breviter & perspicuè sic definirem. *Doctrina Divina hominem ad veræ felicitatis metam, per veræ Religionis viam dirigens*

& *perducens*. *Doctrinam* voco, nec enim ut habitum in mente, sed ut veritatis cælestis summam intuemur. *Dicinam* appello, omnes dictas involvens rationes: Quod nimirum & a DEO, & de DEO sit, & in DEUM tota terminetur. Hominis autem directricem dicimus, de illo enim solâ quæ nobis in hunc finem è cælo descendit sermo est. Ut quid igitur illæ distinctionum ambages sonoræ quidem, sed a re prorsus alienæ, Theologiam dividentes in Archetypam, & Ectypam, in Theologiam viatorum, & comprehensorum? Illa enim quam Archetypam vocant, quam incommodè Theologia nuncupatur, quæ DEI ipsius *ἀνοσοφία* est. Comprehensorum autem (quam vocant) Theologia, *θεοψία* potius dicenda. Hæc, quam quærimus, est *Lux oriens ex alto, quæ nos viatores invisit in tenebris, & umbrâ mortis degentes, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis*:² Pax illa felicitas vera est, via autem pacis, vera Religio. De qua impræsentiarum pauca, & breviter. Hoc primo recognoscite, hominem non esse animal *ἄνομον*, sed & legis capacem esse, & legi: actu subjectum. Quod quidem nil indeeori, nil duri sonat, imò non solum nulli oneri est; sed & honori maximo illa subjectio. Religionis & legis capacem esse intelligentis & rationalis animi character est & decus, quo brutis præcellit, imaginem-

² Luc. i.

que divinam & commercium cæli signanter indicat, actuque ipso sub religionis & legis illius normâ vivere, vitam humanam apprimè honestat ac ornat, & ab incompositis ferarum moribus distinguit.

Ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσί, καὶ οἰωνοῖς πετεηνῶις
 Ἔσθαι ἀλλήλων, ἐπεὶ ἐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς,
 Ἄνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἢ πολλὸν ἀρίστη
 γίνεται.³

[*Fit fera namque feris, & piscis piscibus esca,
 Alitibusque ales; nullo quia jure tenentur.
 At hominum generi data lex præstantior æqui.*]

Se invicem sine lege, eoque sine culpâ devorant animalia, homines autem, ut ait *Juven. Sat. xv.*

————— *Venerabile soli*
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis, capiendisque artibus apti
Sensum à cælesti demissum traximus arce.

Atque hinc quidem sub lege ac religione aliqua naturali & æternâ nati sumus. Cum enim nos intellectu & mente donaverit Conditor noster in secula benedictus, hâc ipsâ in istum finem aptatâ

³ Hesiod.

facultate: Certè ad æternum illum nostri *esse*, & rerum primum omnium, omnisque boni fontem agnoscendum, amandum, mandatisque ejus omnibus obtemperandum irrefragabili lege tenemur. Atque sic in hâc eâdem lege naturali, legis omnis divinæ positivæ, quam adjicere illi visum est de religione & justitiâ colendâ, obligatio firma & observantia debita fundatur. Quocirca ubi symbolum illud obedientiæ probandæ institutum, mandatum, *scil.* de fructu vetito transgressi sunt primi nostri parentes, eo ipso facto primam illam summamque legem, legumque omnium & Religionis fundamentum fædisimè violarunt.

De restitutione nostrâ per Messiam nostrum, filium DEI creatoris unigenitum, jam dicere non vacat. Hujus tantum ad institutum nostrum meminisse expedit, magnum illum *Redemptorem*, nos quidem a mortis, & peccati catenis liberasse omnibus: religionis autem legisque perpetuæ vincula nullatenùs solvisse; imò multis rationibus per illam ipsam redemptionem ea corroborasse: eorumque Spiritûs sui viribus infusis, alacriorem observantiam partem magnam esse regalis illius filiorum DEI, in quam per illum asserimur, libertatis; per cujus vestigia ad plenam in regno cælesti repositam libertatem progredimur. Hæc est itaque, quam quærimus, ad felicitatem via, vera, *scil.* Religio, ea autem unicè Christiana est.

De cujus & veritate & excellentiâ complures habetis admodum eruditos Scriptores tam antiquos quam recentes. Et O! quam suâ luce claret hæc veritas, quod, *scil.* inter omnes, quas unquam novit Orbis, *Ἐπιστάσεις*, hæc nostrâ quâ gloriamur Christianâ, & quâ in mediis ærumnis beati sumus, nulla sit quod ad historiam certior, quod ad mysteria sublimior, quod ad præcepta purior & perfectior, quod ad ritus denique & cultum gravi simplicitate venerabilior: imò quod hæc sola sit per omnia omni certamine & comparatione major. Reliquum est (*Adol.*) quid putatis me dicturum? Reliquum est, ut *Christiani simus*. Iterum repeto, si felices esse volumus, *Christiani simus*. Dicitis, quam facile votum est, habes quod optas; Ecce! *omnes sumus Christiani*. O Utinam! Nolo ego hanc litem cuiquam movere, sed brevi examine rem poterit unusquisque intra se expedire, in quo testis sit ipse, & Judex. Christiani omnes sumus. Esto. Sed an pauperes Spiritu? An humiles, & mites, & puri corde? An indesinenter oramus? An nostri Servatoris cruci omnes carnis nostræ concupiscentias affiximus, non *ultrâ nobismet ipsis viventes, sed illi qui pro nobis, mortuus est?* Atqui hoc est esse Christianum, teste hoc ipso, quod Christi esse agnoscimus, Evangelio. Et qui ab his studiis prorsus alieni sunt, certè nondum norunt *Viam pacis*. Illos hortor & obtestor, sese excitent, & torporem excutiant, ne vilissimæ huic carni indulgentes æternam

animarum jacturam faciant. Si qui verò ex vobis sint, & credo equidem nonnullos esse, qui toto animi affectu ad has Christi virtutes, & per eas ad Regnum illud ἀσάλευτον [*inconcussum*] aspirant; *Fortes estote in Domino, & succincti lumbis, ac sobrii sperate usque in finem.* Nunquam vos hujus sanctæ militiæ pænitebit, ubi pugna tam brevis, & victoria tam certa, corona autem triumphalis, & pax insequens æterna.

PRÆLECTIO DECIMA NONA.

QUOD SANCTITAS UNICA SIT IN TERRIS FELICITAS.

MAGNUM quidem est quod ascendimus iter, sed & magnum illud gloriæ βραβειον, quod ob oculos habemus, & magnus fortisque Dux noster, qui in altam jamdudum ascendit, vires suppeditat, & si quando nobis labascit animus illum suspiciamus; et secundum divinum illud Ep. *ad Hebræos*, xii. 2. monitum εις Ἰησοῦν ἀφορῶμεν, ab omnibus inferioribus, & intermediis aspectum amoventes, ut in sublimi raptus in illum figatur; quod & illud [ἀφορᾶν,] denotare videtur; tunc quæcunque in viâ difficillima carni nostræ ignavæ & molli sunt, spiritu illo Christi sublevati facilè superabimus. Et licet non sit ad astra mollis è terris via, ipsa tamen ejus asperitas sic accensos & suffultos oblectabit. Inest enim ubi forti animo occurrunt, etiam difficilibus & arduis sua jucunditas.

— *serpens, sitis, ardor arenæ*

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris :

Lætius est quoties magno sibi constat honestum.'

Et certè si quæ de Civitate illâ magnifica dicta sunt, apud nos fidem obtineant, eò alacres progrediemur, nec ulla nos terrebit viæ difficultas. Nihilominus tamen, cum & verum sit & infirmis nostris mentibus ad præsentia & propinqua magis intentis aliquantò accommodatius, silentio certè prætereundum non est, felicitatis in cælo repositæ ipsam etiam pertranseundam in terris viam non solum optatissimi illius finis intuitu, sed & seipsâ, & ob innatam suam dulcedinem omni alii vitæ rationi, quæ vel eligi, vel cogitari potest longissimè anteferendam. Imò ne *μικρολογίᾳ* rem tantam, & tam conspicuam minuamus, sanctitas illa & Religio vera, quæ ad supremam felicitatem recta ducit; ipsa etiam est, quanta in terris datur, unica felicitas. Habet quidem quidquid ad aliud quippiam consequendum aptum natum est, aliquid cum eo symbolici. Hæc autem perfectæ felicitatis via, si quod aliud, medium est suo fini *συμφυέσαστον*, [*connaturale*] imò verò illius pars quædam, & inchoatio, gradu potius ab eâ quàm specie diversa. Adeò ut eadem in sacris literis sortiatur nomina, ut in sententiâ illâ, *Hæc est vita æterna, te ut cognoscant unicum verum DEUM*,² i. e. Unica ad vitam æternam via, cum & eadem cognitio consummata, *scil.* seu plena & fruitiva DEI visio, ipsa sit vita æterna. Nec

² Joa. xvii. 3.

aliter distinguit hæc duo Divinus Apostolus, *Nunc*, inquit, *videmus per speculum in ænigmate, tunc autem coram videbimus, seu* (ut ille loquitur) *facie ad faciem. Nunc ex parte cognosco, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.*³ Vocatur vita illa Cœlestis, *hæreditas in Luce*,⁴ & vocantur ejus hæredes etiamnum in terrâ peregrinantes *filiæ Lucis*,⁵ & disertè *Lux in Domino*. *Fuistis* (inquit Apost.) *tenebræ sed jam estis lux in Domino.*⁶ Immaculati illic erunt, & sancti penitèns, nec non & hîc quadantèns sancti, & dicuntur, & sunt. Atque hinc est quod sancti & pii actu & verè, licet nondum plenè & perfectè beati in Scripturis passim pronuncientur. *Beatus Vir qui DEUM timet.*⁷ Et, *Beati immaculati in via.*⁸

Huic autem veritati suffragantur & ipsi Philosophi, quorum quidem in hâc parte non est in totum improbanda sententia : Nam & illi felicitatem, qualis in hâc vitâ contingere potest, in virtute vel solâ, vel præcipuè sitam esse, unanimi ferè consensu statuerunt : quod autem perfectam & in vitâ perfectâ dixerint, optare potius fuit, quam rem, prout in se est, definire ; verius & melius imperfectam & in vitâ imperfectâ dixissent, quod illis sine dubio

³ 1 Cor. xiii. 12.⁴ Col. i. 12.⁵ 1 Thess. v. 5.⁶ Eph. v. 8.⁷ Psal. cxii.⁸ Psal. cxix.

non displicuisset, si eam alibi, & in vitâ aliâ, longè aliâ, & vere vitâ, & verè perfectâ, perficiendam novissent. In hoc autem iis libenter assentimur, Hujusce vitæ (quatenus illam capit) unicam felicitatem esse *Virtutem*, vel ut nos potius loquimur, *Pietatem*, quæ quidem Virtutum omnium & sapientiæ summa est absolutissima.

Et rem ipsam si paululum expendamus, sapientissimi Regis de hâc ipsâ sapientiâ effatum verissimum comperiemus. *Vias ejus, vias esse jucunditatis, & omnes ejus semitas, pacem.*

Ecquid enim est aliud quod exigat Religio, quam ut sobriè, justè, & piè vitam in hoc seculo transigamus? His autem quid, quæso, tranquillius, quid jucundius dici potest? Vacat semper Temperantia, Luxuria occupatissima est. Hæc & corpus infirmit, & animam inquinat. Illa, utriusque puritas est, & sanctitas, & ἐπιείκεια firmissima. Est & inter *Epicuri* ratas sententias ἀνεὺ ἀρετῆς ἔκ εὐαι ἡδέως ζῆν [*Vitam sine virtute suavem non esse.*] Captant miseros homines vitia tanquam furiaë, virtutes autem Christianæ tanquam Angeli pectus, cujus incolæ sunt, cælesti pace & lætitiâ replent uberrimè; habent intra se quasi præsens gehennæ pignus voluptatum & carnis suæ mancipia; adeo ut & in præsentem verè in illos applicetur Apocalypticum illud, *Non habe-*

*bunt requiem qui bestiam adorant. Jugis pax cum humili, (inquit devotissimus Scriptor) superbus autem & avarus nunquam quiescunt.*⁹

De charitate si loquamur quæ justitiæ radix est, O quam perpetuâ suavitate animam perfundit ! Invidia (quod aiunt) *festos dies non agit* ; ea certè nec bonis suis fruitur dum torquetur alienis : Caritas autem non solum suis, sed & alienis tanquam suis fruitur ; imò suis tum maximè fruitur, cum, aliena illa reddit impertiendo ; hæc est ἀρετὴ θεοείκελος. Nec quicquam in homine divinius, quam *omnibus benè velle, & quam plurimis possit benefacere*. Pietas autem precibus DEUM colens assiduis, & laudibus celebrans hominem supra hominem elevat, & choris inserit Angelorum. Et contemplatio, quæ quidem animæ humanæ genuina maximè & purissima voluptas & ipsius felicitatis vertex est, nullibi tam sublimis & dives quam in Religione verâ reperietur. Ubi habet in quâ spaciatur rerum divinarum doctrinam certissimam & clarissimam, mysteria profundissima, & spes altissimas, quibus qui animam suam familiarem præstat, vitam certè agit in terris cælestem.

⁹ Thom. à Kemp.

Possent hæc in immensum dilatari, & alia multa adjici, unicum hoc accipite ἀνταρκείαν illam suavem animique pacificam, quam quærit Philosophia, Religionem solam invenire ex supremæ, scil. πρόνοιας fiduciâ pullulantem. Quid enim est quod illum angat, qui paternæ illi sapientiæ, & bonitati infinitæ se totum committit, & in eam sua omnia securissimè devolvit.

Si quis objiciat (quod & initio ultrò concessum est) At pios videmus durius sæpè tractari, & legimus etiam *multas esse justis calamitates*,¹⁰ sed annon, & quod continuò sequitur, legis? *Sed ex iis omnibus illum eruit Dominus.*¹¹ Atque hoc abunde præponderare vecors est qui negabit. Sed nec sunt impii a funestis vitæ casibus prorsus immunes, quibus incidentibus illi certè nil habent quo se suffulciant, nullum qui liberet & extrahat.

Vir autem verè Christianus purâ fretus conscientia, & favori divino innixus, generoso amore invictâque fide omnia sustinet & superat, levia sunt illi omnia, & spernit quæ patitur, dum quæ sperat, attendit; & quid est quod timeat in morte vel in

¹⁰ Psal. cxxxiv. 19.

¹¹ Ibid.

vitâ, cujus vita cum Christo in DEO recondita est,
de illo certè sine hyperbole dicatur.

*Si fractus illabatur Orbis
Impavidum ferient ruinæ.*¹²

¹² Hor.

PRÆLECTIO VIGESIMA.

DE FELICITATE NOSTRA, QUOD IN DEO SITA SIT,
QUI SOLUS EJUS CONSEQUENDÆ VIAM NOBIS
MONSTRARE POSSIT, QUAM & IN SACRA SCRIP-
TURA PATEFECIT CUJUS DIVINA AUTHORITAS
ASTRUITUR.

MAGNA quidem sunt, & magni habenda duo illa
verba ἐστὶν ἄρα τὴς ἀρχῆς, καὶ ἐστὶν ἄρα τὸ τέλος. Ne-
cesse est dari aliquod unum rerum principium,
quodque pari necessitate optimum maximum agnos-
cendum est. Et necesse est dari aliquem rerum
finem, quem in iis producendis & regendis propo-
situm habeat, qui & *Esse* iis dedit. Is autem finis
optimi agentis, cum optimus necessariò sit, certe
alius esse non potest à seipso. Idemque quod ad-
hibet Author Epistolæ ad Hebræos de juramento
Divino ratiocinium, hîc paritèr obtinet, *Cum ma-
jorem non haberet, per quem juraret juravit per
seipsum*. Sic cum majorem & meliorem non habe-
ret quem proponeret finem, seipsum nobis pro-
ponit. *Omnia condidit propter se, ipsum etiam im-
probum in diem mali*, Prov. xvi. 4. Et perfectissi-
mam illam figuram, circulum illum incomparabilem
nobis graphice depingit Apostolus, Rom. xi. ult.

Ex eo, per eum, & in ipsum sunt omnia, illi sit gloria in secula, Amen.

Homo autem visibilium omnium decus ac vertex, egregiâ arte & peculiari ratione in originem suam revolvitur, eundemque habet Conditorum suum tum esse sui, tum benè esse principium & finem; sic gloriam suam cum felicitate nostrâ mirâ sapientiâ & bonitate complicuit, ut alteram ritè velle aut intendere nequeamus, quin continuò sequatur altera; & felicitas nostra ultimò tandem in æternam ipsius gloriam refunditur. Reliqua DEI gloriæ inserviunt, sed ille λογικῶς sciens & volens sese & sua omnia DEO in holocaustum offert, cognitum amat, & amato fruitur. Et hunc summum eundemque cum immenso Conditore vitæ suæ scopum habere propositum hominis sapientia est & felicitas.

Sed ut gradatim procedat rei hujusce contemplatio; statuendum primo, esse proprium aliquem humani generis finem, eumque idoneum, & tali naturâ dignum, & votis omnibus plenissimè accommodatum; ne opificii hujus magni & mirabilis pars præcipua enormis planè sit, & insigni laboreτ ἀναγκασία.

Nec ulla gravior, & homine dignior theoria quam quæ de fine suo bonoque proprio & perfecto instituitur. Necessè est ut in vitâ nostrâ multum possit

casus, ubi casu vivimus ; proponendus itaque scopus est, si sapimus, imò ut sapiamus, & huc omnia referenda, velut ad aliquod sidus dirigendus est cursus. Sed mirum quantum sapientissimos quosque inter Gentes fatigaverit, & in quot quamque dissidentes eos dispescuerit sententias finis hujus indagatio. Sed de hoc aliàs fusius.

Nunc breviter, necesse est bonum sit τελειον, και αυταρκές, και δυσωφάριετον, imò αναφάριετον, και των περι ψυχής, και ἕ των ἔκτ [perfectum, & sufficiens, & ablatu difficile, imò, quod auferri omninò non potest, & animam spectans & non externa.] Unde merito ἀνδραποδώδεις και θηριώδεις ἡδοναὶ [Manicipales & ferinæ voluptates,] levis atque evanidus honor, & quæ his tantum famulantur & ministerium præstant, divitiæ, apud saniores omnes in hoc negotio protinus exsibilantur, qui & magno consensu in virtute vel solâ, vel præcipuè positam esse felicitatem agnoverunt ; sed an sola sufficiat, vacillare & parum sibi constare videtur vester Aristoteles, eumque sequuti Peripatetici. Fortiùs & virilius Stoici, plenissimam ejus omnibus adminiculis nudatæ ἀυτάρκειαν adfirmarunt. Et ne in virtute laudibus efferendâ, DEI prorsùs obliti videantur, non solum eam θεου τὶ dixerunt, quod & Arist. sed sapientem omnia facere μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὸν Θεόν [cum relatione ad DEUM] statuerunt. Et Platonicis commune

axioma est τέλϛ ἀνθρώπου ὁμοίωσις Θεῷ κατα τὸ δυνατόν
 [finis hominis assimilatio DEO quantum fieri potest.] Et Plat. in Lib. ii. de Leg. & de Repub. in Phædone, Cognitionem veritatis summum hominis bonum esse affirmat, quæ cum in hâc vitâ perfectè non contingat, hîc vix aut ne vix quidem beatum dicendum esse quemquam, sed spem esse vitâ functis, modo purgati exeamus. Sed duo sunt potissimùm, quæ circa hanc quæstionem omnibus Philosophorum scholis ac libris, O! quanto clariùs ac pleniùs edocet Religio nostra, & fides pretiosissima :

1. Hoc ipsum de felicitate nostrâ non in nobis ipsis, sed in DEO terminandâ. *Beatus qui Deum timet.*¹ *Et mundi corde Deum videbunt.*² *Secutio Dei appetitus beatitatis, consecutio beatitas,* Aug.

2. Hanc nostram in DEO felicitatem non solum intra brevis hujus ævi cancellos non concludi, nec cum illo finiri, sed & in illo vix inchoari, quin illo peracto, tum demum perfici & perennem fieri. Eatenus itaque felix est terrestris hæc vita, quatenus cælestem imitatur, ejusque evadit veluti quæ-

¹ Psal. cxii.² Matth. v. 8.

dam prælibatio, ubi purâ, *scil.* ac sincerâ pietate, ac divinæ voluntatis obsequio, gloriæque divinæ studio tota occupatur, donec eò nos perducatur, ubi & siti-entes saturabimur & satiati sitiemus.

Constat enim hominem in hac vitâ tantò fieri perfectiorem & beatiorem, quanto ad vitæ illius perfectissimæ & beatissimæ exemplar animum habet totum ejusque affectus omnes plenius efformatos. Atque hæc est magna hominis Christiani ambitio, hoc ejus studium, quod nunquam cessat nocturnâ versare manu, versare diurnâ. Nec illum prætermittit diem sine aliqua ἐκτυπώσεως lineâ ductâ. Tantò autem in divinis contemplantis & cognoscendis uberiores facit profectus, quantò mente purior est.

Quâ autem ratione ad beatam hanc metam pertingamus, DEO, nim. ut conformes simus, ejusque honori ac gloriæ commodissimè inserviamus, ipsoque adeo tandem perenni in vitâ fruamur, & beatissimâ ejus visione æternùm satiemur, Ecquis nos certò edocebit, & viam dux fidus commonstrabit? Certè is ipse, & præter ipsum non est alius. Quis ipse sit, quatenus id scire nostrâ interest, solus ipse indicat, & quâ demum ratione coli se velit. *Non potest DEUS, nisi de DEO intelligi.* Nec homo in integritate sui ortus, imò, nec Angeli Deo seip-

sum obnubilante illius naturam aut voluntatem nosse aut scrutari poterint. Verissimum quidem est, secundum quod & in sacris hisce libris proditum habemus, *Enarrare celos gloriam DEI*, sed mysteria DEI reconditiora, ejusque voluntatem, cultusque & observantiæ quam exigit modum non omninò enarrant. Eoque Psalmus qui ab illâ cælorum voce ac prædicatione incipit, subjicit continuo & aliam de DEO lucem eamque sole ipso longe clariorem, & volumen seu librum ipso sphærarum circulo perfectiorem. Et doctrina certè ad DEUM perducens ab ipso exoriatur, atque emanet necesse est, nec enim ullis artibus effici potest, ut fluxu ductive continuo aquæ suâ scaturigine altius ascendant. Erat itaque in hunc quem dixi finem, aliqua de DEO ab ipso DEO revelatio humano generi emissa, omninò necessaria & se revelavit his Deus ab initio; quod & in præstigiis suis per oracula quædam divulgandis imitatus est mendaciorum pater. Modis quidem in seipso patefaciendo, & mediis, gradibusque diversis pro supremo suo beneplacito liberimè variatis usa est divina sapientia secundum illud *Ep. ad Hebræ.* πολυμέρως και πολυτρόπως. Sed scripto tandem consignari voluit Doctrinam illam sacram, quò certior, & purior, ac inviolatior per secula flueret. Æquè certè fuisset ipsi facile, si de potentiâ loquamur absolutâ, illam sine scripto illibatam conservasse; sed media ut plurimum adhibere consiliis

suis accommodata ipsi visum est; pertingensque a fine usque ad finem fortitè disponit omnia, & suavitè, & modulo etiam nostro conformia.

Libros autem hosce quos hoc nomine amplectimur, ipsissima esse doctrinæ illius sacræ & cælestis κειμήλια, aptissimâ fortè methodo astrueret, qui ipsam historiam sacram doctrinamque veram esse, eòque testante seipsâ, divinam esse comprobaret.

Religionis enim nostræ stabilitâ semel veritate æquissimum sanè postulatum est, nec ulli hominum sectæ omnino denegandum, ut Ecclesiæ Christianæ fides in hâc parte adhibeatur indicanti, *scil.* quibusdam libris doctrinæ illius & Religionis summa primò & ἀυθεντικῶς contineantur.

Certè historiæ sacræ concessâ veritate eo ipso constat de doctrinæ divinitate, tot tantisque memoratis in historiâ ad doctrinam asserendam miraculis factis, quædam pro canone a *Moyse* Dei servo & legis Judaicæ Ministro; & pro novo a Christo Jesu filii Dei unigenito, & legis Evangelicæ Magistro, nec non & ab ipsius servis, Apostolis, & Evangelicis viris, quorum omninò fidem elevare impudentiæ esset & pervicaciæ tantæ, ut ab ea etiam acerrimi olim Christiani nominis hostes temperarint.

Sed hæc quidem habent magna duo sacræ Scripturæ divinitatis suæ argumenta, *Characterem ipsarum internum, & testimonium illud externum.* Characterem illum internum, quo quidem sunt, quæ potissimùm confirmant :

1. Ipsius doctrinæ incomparabilis sublimitas, & puritas, nam & mysteria tam alta, & præcepta tam sancta frustrà alibi quæras.

2. Stili inimitabilis, & divina planè Majestas mirâ cum simplicitate temperata. Nec vox hominem sonat, sed tota quanta quanta est, grandius quiddam ore mortali. Nec prætereunda est divina illa, quâ pollent hæ literæ, efficacia, ad hominum mentes non solum movendas, sed in aliud prorsus *θεεργῶ μεταμορφώσει* inmutandas, secundum illud Lactant. *Da mihi ferum, crudelem, iracundum paucissimis DEI verbis, mitem ut agnum reddam, &c.* Ut supra. Testimonium autem illud externum tantum certè habet ponderis, quantum ipsi in suo genere competere potest. Testis locum, Ecclesiæ successivæ Catholicæ quis deneget? Judicis autem & Arbitri quis arroget? Frigidum esset planè facultatem *χρητικὴν*. Ecclesiæ ascribere, quâ de libris sibi cum primum oblatis & velut è latebris quibusdam erutis pronunciare illicò posset, utrum divinæ essent, nec ne. Testis tantum est Ecclesia de his quos

agnoscimus, eos a primis Religionis Christianæ seculis tanquam sacros & θεοπνευστὸς receptos, ipsique, quæ nunc in terris degit, Ecclesiæ sic per manus traditos esse, quod certè testimonium quicumque elevare auderet, næ ille homo esset plumbei cordis, ferrei oris.

De interno illo Sp. Sancti testimonio, non est quod tanto strepitu litigetur; per illud enim, ut opinor, nil aliud intelligunt, qui de eo loquuntur, quam fidem divinam in hominum cordibus Sp. Sancti operatione ingeneratam, quâ libros hosce & doctrinam iis comprehensam proni amplectuntur; quæ quidem fides affectum animi pium & alacre totius hominis obsequium, vel ipso suo conceptu involvit, vel continuò saltem connexum habet. *Et qui credit, habet ille quidem hoc testimonium in seipso, 1 Joh. v. 10.* licet aliis impertire aut transferre non valeat. Hujusmodi autem testimonii interni necessitatem asserere, nil aliud est, quam si quis dicat, quantacunque sit divinitatis Scripturarum in sese & aliunde evidentia, fides tamen hujusce rei divina divinitùs infundenda est. Quod qui inficiari velit, sanè se illius fidei omnino expertem proderet. *Eodem certe Spiritu & credenda, & intelligenda S. Scriptura, quo tradita est.*³ Et unus efficacissimus

³ Thom. à Kempis.

Magister est, *Qui cathedram habens in cælo, corda docet in terris.* * Idem, *scil.* Sp. Sanctus & fidem indit, & intelligentiam rerum divinarum, eamque indies adauget. Magnum itaque hoc donum precibus indefessis petendum, quod patrem benignissimum petentibus daturum asserit filius, qui *ipsa veritas est.* Dixit *Aristoteles* τὸ θεόπνευστον ταῖς θυσίαις ζητητέον [*divina inspiratio sacrificiis petenda.*] Consimiliter verum est τὴν τῶν θεοπνεύστων πίσιν καὶ σύνεσιν εὐχαῖς ζητητέον [*fidem & cognitionem rerum divinitus inspiratarum precibus petendam esse.* Propterea se dicit *Varro* prius de humanis, deinde de divinis rebus scripsisse, quod prius extiterint civitates deinde ab iis hæc instituta sint. Vera autem Religio, non a terrenâ aliquâ civitate instituta est, sed planè cælestem ipsa instituit civitatem; eam verò inspirat & docet verus DEUS, dator vitæ æternæ veris cultoribus suis. S. *Aug.* de Civ. DEI, lib. vi. c. 3.

Mirum certè est quam diversimodè excepta sit olim, & etiamnum inter homines quotidie excipiatur hæc eadem doctrina, & cui eadem ubique adsint, tum, quibus astruatur argumenta, tum, quibus prematur, difficultates ac præjudicia. Divinum Apostolum in Areopago concionantem irriserunt plurimi,

* St. August.

alii dixerunt, *Audiemus te de his aliàs, quidam tamen illi sese adjunxerunt & crediderunt.*⁵ Et ne fides hæc ei a nonnullis adhibita, vel sagacitati & acriori illorum ingenio; vel ex alterâ parte ἐνηθεία ac debili ignavæque simplicitati imputetur, ex binis credentibus in sacrâ historiâ nominatis, Philosophus alter erat, altera mulier. Certè licet in hoc negotio locum habeat suum proculdubio libertas humana; necesse tamen videtur θεῖαν τινα μοῖραν vel ἐέργειαν potius elucentem fateri.

Religionis basis, *fides*, rectus de DEO sensus ὁρθαὶ ὑπολήψεις. Epict. ἀρχὴ ζωῆς πίσις, τέλ. ☉ δὲ ἀγαπή [*vitæ initium fides, finis vero amor.*] S. Ignat. Et Apostolus, *qui ad DEUM accedit credat oportet, & DEUM esse, & Remuneratorem esse ipsum sedulò quæritantium*, Posuisse homini legem, nec non & stimulos præmii ac pœnæ addidisse, utpote ne hominis quidem integri ingenuæ obedientiæ incongruum est.

Omnis autem vera ac viva fides amorem ingenerat, & lux illa cælestis vehiculum est caloris; & quemadmodum vera fides, hâc ratione ad praxin & observantiam tendit, sic omnis vera observantia fidei innititur & ab eâ emanat, ab amore, *scil.* & fide

⁵ Act. xvii. 32. 34.

primo amorem impetante, dein e per amorem operante. Omnis mysteriorum speculatio vana est & nihili, nisi in affectus ipsamque adeo vitæ totius rationem influat. Luminaria cæli in sublimi quidem posita sunt, sed ut splendeant, periodosque suas decurrant in usum terræ. *Gen. i. 17.*

1. Credendum DEUM esse, hoc omnis sacri hujus codicis pagina majusculis inscriptum habet. Cum omnia quæ a DEO & de DEO inibi tradita extant, hoc quidem testentur & pro indubitato sumant. Alium tamen primæ hujusce veritatis testem universaliorem extra se agnoscunt ipsi sacri hi libri, eoque omnes vel maximè incredulos, vel etiam doctrinæ hujus cælestis prorsus ignaros redarguendos remittunt. *Rom. i. 20.*

Apertissimum cum sit apud homines divinâ fide nondum imbutos, verbi scripti suffragium parum aut nihil valiturum, certè si quis cum illis agens sic disputaret, DEUS est, quia hoc testantur sacræ Scripturæ; his autem testantibus fides omnino adhibenda, quia sunt verbum DEI: tali certè ratiocinio, utpote manifestissime circulari duplicique τῷ ἐξ ἀρχῆς αἰτήματι laborante, nil aliud efficeret quam Atheis & incredulis hominibus deridendum sese propinare. Alia prorsus illos ad fidem attracturo incunda est argumentandi ratio. Qui autem libros hosce pro verâ suâ dignitate & ἀυθεντίᾳ di-

vinâ semel receperit, ille de omni fidei dogmate & toto Religionis systemate hinc lucem hauriat ac pocula sacra; summoque Authori gratulabundus exclamet, *Apud Te Domine est fons vitæ, & in lumine tuo lumen videbimus.*⁶ Et quicumque non solum nomine tenus Theologus, sed verè Θεολόγος & φιλόθεος evadere gestit, hoc apprimè secum statuat, volumen hoc sacrum continuo versare, indefessis fervidisque precibus lectioni instanter intertextis; quibus certè omissis, aquam cribro hauriet, licet non solum his libris, sed & omni insuper linguarum & Interpretum commentariorumque subsidio sit instructissimus. Diversa quidem diversi in his libris legendis sectantur, velut eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Alii nil nisi criticas observatiunculas captantes, scrupos tantum & conchas legunt. Alii altiora quæque scrutantur mysteria, de præceptis monitisque perspicuis parum solliciti, & hi abysso se immergunt. Veræ autem hujus sapientiæ genuini sunt discipuli, qui cordi suo his fontibus repurgando, vitæque suæ toti ad doctrinæ hujus cælestis typum componendæ assiduè incumbunt; nec scire hæc avent tantum, ut sciant, vel ut ipsi etiam sciantur; sed ut sanentur, & dirigantur, & per justitiæ se-

⁶ Ps. xxxvi. 9.

mitas ad propositam illam & exoptabilem felicitatem perducantur.

Summa est, felicitatem nostram in ipso *esse* nostri principio DEO benedicto unicè sitam esse, unionis autem cum ipso unicum esse medium, Religionem veram, quæ quidem nil aliud sit, quam rectus de DEO sensus, & verus DEI cultus, præceptorumque ejus omnium continens, atque indefessa observantia secundum normam, *scil.* purissimam ac perfectissimam divinis hisce (quos eo nomine amplectimur) libris consignatam: fixum itaque animis nostris inhæreat illud Psalmi: *Beati immaculati & integri in viâ, in lege Domini ambulantes. Proposuisti, Domine, mandata tua, O! utinam semitæ meæ ad illa protinus observanda comparentur.* Ps. cxix.

PRÆLECTIO VIGESIMA PRIMA.

DE ATTRIBUTIS DEI.

INTER omnia certè quæ humanis mentibus insident axiomata, nullum notius & certius quam *DEUM esse*. De quo jam ita pridem disseruimus. Inter omnia autem, quæ persequitur humanus intellectus, rerum abditissimarum arcana, nil est infinitis parasangis tam arduum & ἀνεξερεύνητον [*inscrutabile*] quam *Quid sit DEUS* intelligere. Notum illud in scholis S. *Augustini* de tempore dictum, quanto de illo verius, qui tempore antiquior est, & aeternitatem incolit,

—— *Qui tempus ab ævo*
Ire jubet ——¹

*Posuit tenebras latibulum suum, & intra eas tenebras, lucem habitat inaccessam,*² nostræque certè aciei magis illis ipsis tenebris caliginosam. Ω τὸ

¹ Boeth. Cons. Phil. lib. iii. metr. 9.

² Ps. xviii. 11.

Σειον σκότος. Et acutissimè *Naz.* ἂν τὸ σκότος τέμνη τις ἀνασφραπίεται. Quando itaque de illo loquendum opportunè semper monitum illud succurrat, λαλει μεν ἐν φόβῳ, Quid enim est quod illo dignum proferamus. Homo siquidem ubi de DEO sermonem habet, cæcus de luce loquitur. Hoc certè de luce illà verissimè etiam cæci dicamus, & subinde ingeminemus. O! quando illucescet exoptatus ille dies, qui animam densis hisce carnis teguminibus & veluti squamis exutam, ad primam illam lucem æternamque apertiùs conspiciendam transmittet? Quæstioni quid DEUS sit, aptissima forte est responsio, altissimum silentium: vel si quid effari liberet, hujusmodi meritò esset, quod ad silentium quidem proximè accederet, *DEUS est*; quod omni sermone & conceptu nostro infinitum majus & melius.

Triplicem quidem memorant Theologi modum quo Deum homines aliquatenùs cognoscant ipsi, aliisque pariter cognoscendum exhibeant, *Negationis*; scil. viam & *Causationis*, & *Eminentiae*: quæ tamen omnes adeò remotam & tenuem τῆ ἀοράτου adumbrationem se præbere, vel ipsa suis etiam nominibus indicant, ut reliquæ duæ ad primam meritò reduci possint; & omnis hæc nostra cognitio Negativa dicatur. Certè Essentiæ divinæ explicationem ab attributis, quæ vocamus, distinctam instituere velle, adeò importuna subtilitas est, ut sub

accuratoris cognitionis specie tanto crassiorem prodat inscitiam. Adeoque de imperscrutabili illâ Majestate nil tale audendum, ut nec nostram nec rei cujusquam in naturâ vel minimæ ac contemptissimæ essentiam nos habere perspectam, perspicacissimi fortè sit ingenii liberrimè fateri. Licet autem attributa illa, seu excellentias divinas sub communicabilium & incommunicabilium nomine distinguant scholæ, idque non omninò incommodè; sic tamen temperanda est illa distinctio, ut meminerimus semper, ea quæ communia dicantur, non solum modo prorsùs semoto, & ἀκοινωήτως de DEO intelligenda, sed in illo, reipsâ aliud omninò esse, immensum aliud ab omni ejusmodi nominis in homine Angelisve virtute, vel dicendum potiùs, ubi de hâc disparitate sermo est, *virtutum umbrâ*. Nec solum enim omnia in ipso æterno & infinito æterna sunt & infinita, sed modo planè ineffabili is ipse sunt. Ille bonus sine qualitate, magnus sine quantitate, &c. Ille sic bonus ut solus dicatur bonus. S. *Matth.* xix. 17. Solus sapiens, Θεῶν μόνῳ σοφῶν, [*soli sapienti Deo*] inquit Apost. Et apud eundem μόνῳ ἔχων ἀθανασίαν [*solus habens immortalitatem*] (i. e.) ἐξ ὀικείας φύσεως, οὐκ ἐξ ἐτέρου βελήσεως [*ex sua naturâ, non ex alterius consilio seu voluntate.*] DEO si conjungimur, sumus, vivimus, sapimus; DEO si comparamur, nec sapimus omninò, nec vivimus, imò nec sumus. Greg. Mag. *Mor.* Reliqua omnia quæ sunt ab ipso, è nihilo educta sunt ex

beneplacito liberrimo per potentiam infinitam; adeò ut meritò contingentia dicantur omnia, ille solus Ens necessarium. Imò solus Ens, τὸ ὄντως ὄν; vel ut habet *Plotinus*, τὸ ὑπερέντως ὄν. Ὅυδὲ τις εστ' ἕτερος χάρις μεγαλε βασιλῆ. *Sept. ὁ ὄν.* Hoc quidem significat nomen illud celsissimum *Jehovah*, illum esse, & a seipso esse. Sed quid illud *esse* sit, vel quæ ejus essentia nec exprimit quidem, nec si exprimeret, possemus nos omninò concipere. Imò non solum illud *esse* nomine illo patefactum non est, sed & reconditam veloque obtectum esse indicatur. *Sum qui sum*, vel *sum id quod sum*.³ Quasi diceret, ipse novi quid sim, vos autem nec scitis nec scire valetis, & si edicerem non caperetis. Sed ubique tum verbo suo, tum re & operibus suis, quod scire nostrâ interest, sanctum se, & veracem, & benignitatis misericordiæque esse inexhaustæ palam fecit.

Spiritum cum appellamus, purissimam & plane incorpoream naturam dicere volumus, vox tamen ista linguâ Hebræâ, Græcâ, & reliquis omnibus, primo suo & naturali significatu, nil aliud indicat præter *auram* seu *ventum*, atque corpus id esse quantumvis tenuissimum nemo ignorat; adeò nos de infinitâ illâ *puritate* loquentes omnis sermo des-

³ Exod. iii. 14.

tituit, imò & cogitantes, omnis etiam acerrimi intellectus hebescit subtilitas.

Æternum illum esse peræquè necessarium est agnoscamus ac omninò esse, modo DEUM dicentes ens primum & quod a seipso sit, intelligamus. Cum hoc itidem primi æternique entis conceptu conjunctissima est omnimoda atque infinita perfectio & ἀμετάβλητος sui que semper similis constantia. De quibus fusiùs libri Theologici quorum uberrimam admodum habetis copiam.

Consimili planè necessitate si ens primum est, unicum esse asserendum; ineffabilem autem in hac unitate *Tryada*, mysterium in sacris literis solis, apertiùs autem in novo canone patefactum, audaciùs scrutentur alii, si volent, nos humili fide amplectentes miremur usque & adoremus.

Reliqua quæ enumerari solent attributa sub hoc ternario perfectissimo comprehendi posse, (putà) *potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Sanctitatem, quippe, justitiam, misericordiam, benignitatem immensam, &c.* communis ille *bonitatis* titulus aptissimè complectitur.

Quin potius pratis hisce amœnis quotidie in ambulantes, novas semper carpamus & indies revirescentes delicias. Ubi illud ingeminat Psaltes, *Mag-*

*nus est Dominus, & magnopere laudandus, & magnitudinis ejus non est finis.*⁴ *Volebat dicere, inquit S. Augustinus, quam magnus sit, sed hoc qui fieri potest? Et si tota die magnum diceret parum esset, finiret enim aliquando, quia finiretur dies, magnitudo autem illius ante dies & ultra dies.* Egregie Syn. hymno. quarto.

Ἦμῶν σε μάκαρ,

Καὶ δια φωνῶς.

Ἦμῶν σε μάκαρ,

Καὶ δια σιγῶς.

Ὅσα γὰρ φωνῶς,

Τόσα καὶ σιγῶς,

Αἰεὶ νοεῖς.

Πάτερ ἄγνωστος,

Πάτερ ἀρρήτος.

Cano te beate,

Et voce.

Cano te beate,

Etiam silentio.

Quantum enim vocem,

Tantum & silentium,

Percipis intellectus.

Pater qui cognosci non potes,

Pater ineffabilis.

⁴ Psal. cxlv. 3.

PRÆLECTIO VIGESIMA SECUNDA.

DE VITÂ PIË INSTITUENDÂ.

JAM aliquoties aliquot de rebus summè necessariis apud vos sermones habui, verùm quæ hactenus dixi, præludia tantum erant & aditus ad ea quæ animo proposueram : sed in extremâ jam anni exeuntis laciniâ ista velle proseguere importunum & irritum prorsùs foret ; quocirca ab illo conatu in totum abstinebo, & pro hâc vice pancula quædam monita congeram, quæ non tantum ferialibus hisce, qui jam instant, mensibus utiliùs collocandis, sed & toti vitæ vestræ rectiùs & feliciùs instituendæ inseruire possint.

Et primum, de quo monebo, erit ut *Somnolentiam fugiatis*, quæ matutinas horas tum studiis tum pietati maximè commodas devorat, & tam corporis, quam animi vires hebetat ac enervat. Memini clarum illum Clarevallensem Abbatem,¹ si

¹ S. Bernard.

quando fratres stertentes, & profundiori somno immersos inveniret, illos *seculariter dormire* dicere solitum. Et licet nos regulas illas severiores, quibus illi se subjecerunt, non admittimus, at certè concedemus alium esse modum mensuramque somni, & refectionum omnium corporalium studioso ac pio Juveni, quàm pro communi vulgarium hominum licentiâ.

Alterum itaque quod ut priori affine & conjunctum vobis commendo, hoc erit, *Temperantia in cibo & potu*: sobrium enim cibum sobriumque sensum sequitur somnus sobrius, ventris autem repleti densum vaporum agmen spiritus totos obruere, & diù obsessos tenere necesse est. Idcirco non sine ratione Græci eodem vocabulo indifferentè *sobrium esse*, & *vigilare* significant. Et *Petrus* Apostolus quo rem clariùs exprimeret duobus quidem verbis utitur, sed res ipsas ut arctissimè connexas imò tanquam unum quid hortatur, *νέψατε, γρηγορήσατε*. Et eâdem epistolâ, *cap. iv. 7.* aliud vocabulum pro sobrietate adhibens pro vigilare *νήφου* ponit, *σωζομένησατε και νέψατε*. Et utrumque quidem sic ad animum transfertur, ut corporis etiam & sensuum sobrietatem ac vigilantiam includat, utpote spirituali apprime inservientem, imò prorsus necessariam. Sicut utraque assiduis precibus & pietati subministrat & necessaria est, *Sobrii estote, & vigilate εις τὰς προσευχὰς ad orationem.*

Certè ubi levissimum & expeditissimum redditur corpus, tamen hoc quod corrumpitur aggravat animum, quanto magis ubi ipsum immodico cibi potusve onere & consequenter somno aggravatur. Nec sese poterit animus erigere, & liberiori contemplationis orationisque alâ uti, ubi tam gravi sarcinâ deprimitur, imò nec in studiis & eruditione humanâ progressum facere egregium, sed tardè movebitur, & impeditus hærebit, veluti currus in viâ lutosâ. Meritò hanc, quam urgemus, virtutem *σωφροσύνην* vocarunt Græci, tanquam magnam mentis conservatricem, ut in Ethicis suis observat Philosophus vester. Ingenii certè sui acerrimus hostis est qui genio fovet & indulget. *παχὴν γαστήρ λεπτὴν ἐστὶν ψυχὴν* [*crassus venter animum non parit subtilem.*] Nec per hæc solum ut crapulam, & luxum longè abigatis, suaderem; sperarem potius supervacuum vobis esse tale monitum: sed ad hunc usque victoriæ gradum in hoc certamine libenter vos ducerem, ut in quotidiano vestro & simplicissimo victu intra appetitus vestri fines aliquot passibus semper sistatis. Sciatis quidem (ut dixit *Cato*) *ventrem non habere aures*, habet tamen os, cui injicendum est frænum, & nos non illum, sed sessorem ejus eo fine aloquimur, Governatorem Animum, qui corpus sensusque omnes regere debet & pro arbitrio cohibere. Optimè Bernardus. *Sic prudens & DEO dicatus animus habere se debet in*

*corpore suo, sicut Paterfamilias in domo sua. Non habeat, sicut Solomon dicit, mulicrem litigiosam carnem suam, nec ullum appetitum carnis ut servum rebellem, sed ad obedientiam & patientiam assuefactum. Habeat sensus suos non duces, sed rationi & religioni servientes & sequaces; habeat omnem omninò domum vel familiam suam sic ordinatam, & disciplinæ subditam, ut dicat huic, vade, & vadat, & alii, veni, & veniat, & servo corpori, facito hoc, & sine murmure fiat quod jubetur. Et paulò certè durius tractandum est corpus, ne animo malè pareat. Qui enim (inquit Solomon) servum suum delicatè enutrit, habebit eum tandem filium certè contumacem.*² Hoc est quo aspirare vos velim, ut carnem, omnesque ejus concupiscentias debelletis, bellum enim gerunt illæ lethale adversus animas vestras, & tum maximè respuendæ sunt, ubi maximè blandiuntur. O quam infelix est & indecora rerum inversio, ubi caro imperat, & subjugatur anima! Caro vilis, crassa, terrea, mox vermibus roddenda.

Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἀήμα θεῶ, &c.

Aliud adhuc est in quo vobis cavendum moneo, *Linguæ intemperies.* Linguæ multa mala, sed om-

² Prov. xxix. 21.

nium compendiosissimum remedium silentii studium.

Improba garrulitas, studiumque immane loquendi.

Perfectus est qui in linguâ non peccat,³ sed proculdubiò, qui parcius loquitur, rariùs peccat. At in multitudine verborum (ut monet Sapiens) non deest peccatum.⁴ Multa & simul opportuna loqui vix eidem contingit. Χαρις τὸτ' εἶπεν πόλλα καὶ τὰ καιρίζ. Ut autem vitetur magna loquacitas amanda est & familiaris reddenda solitudo, ut secum quisque multum loquatur, cum aliis parum. Charitas certè habenda est erga omnes, sed familiaritas non expedit.⁵ Et res admodum inanis est vulgaris & indiscreta τῶν τυχοῦτων conversatio. Et ubi ex confabulatione & liberioribus colloquiis solatium nobismet pollicemur, sæpe tristiores recedimus; vel certè ea audivimus & loquuti sumus, unde meritò, reflexum si foret examen, tristitia enasci posset. Si autem linguam, & sensus omnes, & vitæ scaturigines, corda nostra, in tuto esse velimus, frequentes simus in oratione, manè vesperè, & meridie, & sæpius per totam diem, & constantè coram DEO ambulemus, illumque omnia nostra dicta & facta, latentesque animi motus observare meminerimus;

³ Jac. iii. 2.

⁴ Prov. x. 19.

⁵ Tho. à Kempis.

hoc magnum pietatis compendium, nam qui oculi illius puri & πανόπτης perpetuò memor est, nunquam pleno animi consensu & deliberato proposito peccare audebit. Angelicam certè reddet in terris vitam hic conspectus: illorum enim proprium est, secundum Servatoris nostri dictum, *patris cælestis faciem semper intueri*. Hoc se liberavit *Josephus* ab imperiosis fœminæ & Dominæ illecebris, & tanquam aquâ injectâ ignitum illud telum restinguit, *faciamne*, inquit, *malum hoc, & in DEUM peccabo*; ⁶ poterat hominum oculos latere, sed ille invisibilem omnia videntem reverebatur. Quidam ex antiquis simili impudicitâ sollicitatus evasit; ab uno cubiculo ad aliud à muliere tentante deductus secretiorem usque locum sæpius postulavit: illa tandem, ubi ad intimum domûs penetrabile pervenissent, hîc certè, inquit, nemo nos deprehendet, nullus oculus videre poterit. Ille autem, nullus ne oculus? Annon DEI? Quo dicto & peccatum ipse aufugit, & fœminam peccatricem ad resipiscentiam, DEO inspirante, commovit. *Sed*

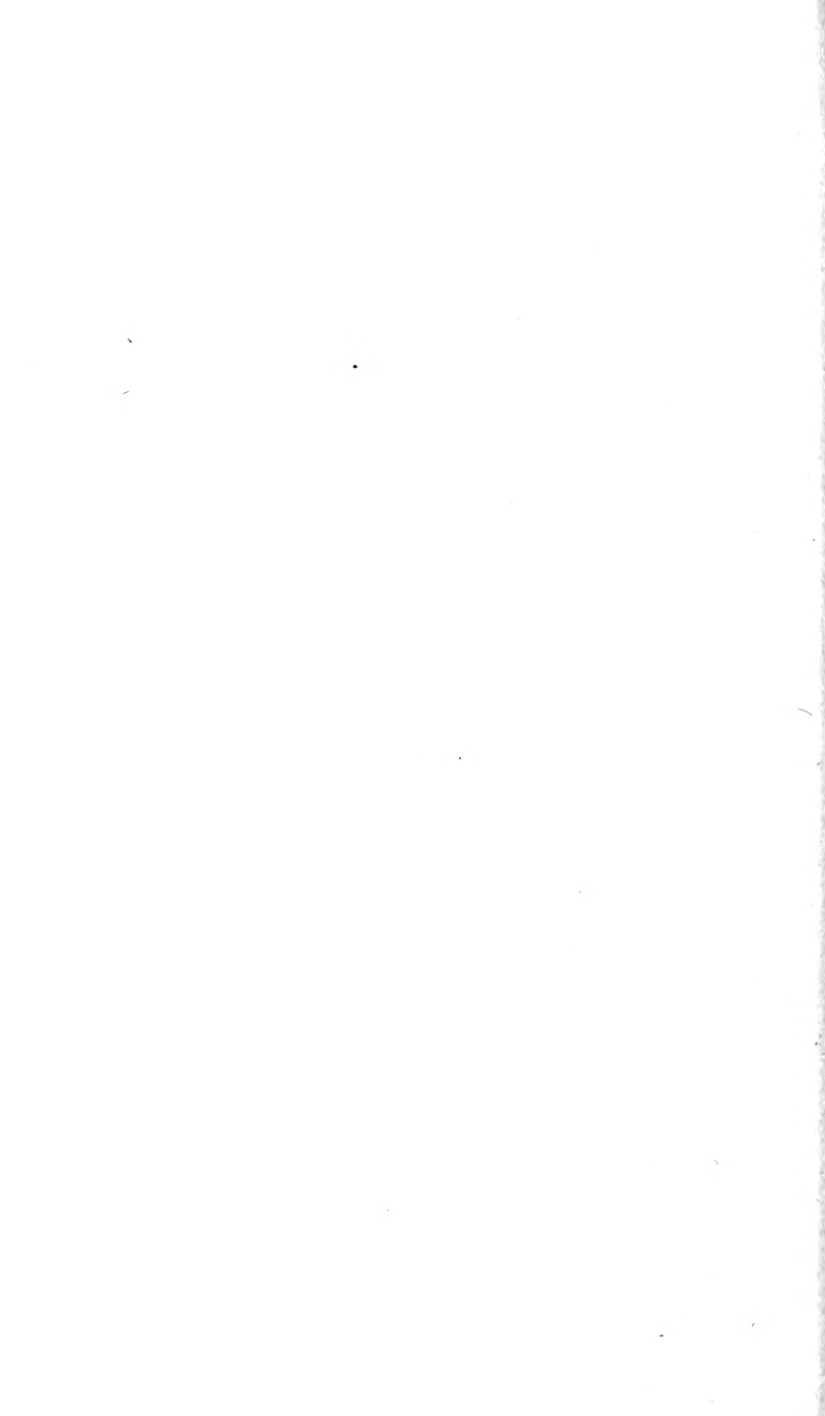
OREMUS.

TE decet hymnus, Deus, in Zione, & laus tua decora est & iucunda, ab omnibus manuum tuarum

⁶ Gen. xxxix.

operibus tibi debita, sed sanctis tuis & cælestibus animis egregiè congrua. Eleva, Domine, mentes nostras ne repant in terris, & cæno se immergant, sed sursum raptæ gustent delicias domus tuæ, domus illius altissimæ, quam qui habitant perpetuas laudes tuas canunt, nec quicquam tibi laudibus illi adjiciunt, sed ipsi beatitudine summâ perfruuntur, Te sine celo, infinita bonitas, intuendo, & pulchritudinem tuam increatam admirando, & laudando per omnia secula; da nobis vestigiis sanctitatis insistere, & pro modulo nostro etiam in terris nomen tuum efferre, usque dum & nos in cætum illum superiorem transferamur.

Recordare benignitatis tuæ ac fæderis tui erga Ecclesiam tuam in terris militantem, & in medio tot hostium periclitantem, pericula tamen ejus omnia credimus esse sine periculo; premi potest & aquis immergi, sed submergi prorsus & perire non potest. Effunde benedictionem tuam in hanc gentem nostram, in Urbem & Academiam hanc nostram: à te pendemus, Pater, sine cujus manu non essemus, & sine cujus favore felices esse non possumus. Letifica corda nostra, tu qui solus es lætitia solida, & pura, & permanens, & deduc nos per semitas justitiæ & gratiæ ad requiem & lucem gloriæ propter Filium tuum Redemptorem nostrum Jesum Christum. Amen.

PRÆLECTIO VIGESIMA TERTIA.

DE PURITATE VITÆ.

IN omni sacro cultu, O quanti foret dicti illius summi nostri Doctoris meminisse, quod quidem nemo ignorat, & tamen ignorant ferè omnes, *Deum*, quem colimus, *spiritum esse, eoque spiritu & veritate colendum!*¹ Spiritus ille est, spiritus purissimus, & spirituum pater; veritas est, prima veritas, & veritatis omnis fons limpidissimus; ἡμεῖς δὲ πολλοὶ καρδίᾳ πλανώμενοι, spiritus quidem sumus, sed spiritus carni immersi, imò quasi in carnem conversi; & veri extincto lumine errorum tenebris cooperiti; quodque adhuc veritati inimicum magis, ficta in iis & fucata omnia; εἰδὲν ὑγιῆς, [*simplicis & sinceri nihil*] Spiritus itaque illius veritatis supremæ cultores nos quam incongrui σάρκικοι καὶ ψευδαί. Accumulemus licet preces & jejunia, manibus certè impuris, quibus ea offerimus, inquinata sacrificia nostra omnia Deo quam ingrata & gravia, quòque

¹ Joh. iv. 24.

multiplicentur uberiùs, eò quasi sub adaucto onere
 conqueritur magis Deus noster purus & sanctus.
 Quemadmodum de populo olim suo per Prophetam.
*Ferias (inquit) vestras odit anima mea, laboriosa
 mihi sunt, & defessus sum ferendo, propterea ex-
 pendentibus vobis manus vestras occulto à vobis
 oculos meos, & quasi nauseabundus aversor, sed si
 vos laetatis, & purgetis tunc venite & disceptemus.*²
 Quasi diceret, tunc colloquamur, & res nostras, si
 quid litis sit, amicè disceptando componamus, ut
 querelæ in amplexus transeant, & delicta omnia
 oblivione gratuitâ in perfectam innocentiam; &
*Licet fuerint peccata vestra velut dibapha, tanquam
 nix exalbescent, etsi reatu supra coccum rubeatis
 lanam candore superabitis, lavate vosmet & ego
 insuper lavabo, & sordes vestras expurgatissimè
 abluam.*

Quo vero nos utili huic planeque necessario pur-
 gandi cordis operumque negotio, & instructiores &
 intentiores simus, sacræ illi sententiæ paululum im-
 moremur, *Psalm.* scil. cxix. v. 9. *Ecquo purgabit
 Juvenis semitam suam?* Respondetur, *Observando
 illam secundum verbum tuum.* In quæstione oc-
 currunt varia.

² Isai. i.

1°. Rem esse ἐμολογμενως pulcherrimam longè & optatissimam viæ, seu vitæ puritatem, quæ ut ab ipsâ scaturigine incipiat omniinò necesse est, à corde, scil. unde, ut loquitur *Solomon*, *prodeunt & emanant egressus vitæ*. Beatos illos pronunciat psalmi initium, *qui integri, seu puri viâ sunt, qui ambulant in lege Domini*. Ps. lxxiii. 1. *Deus benignus est Israeli, puris animo*. Et Redemptor noster, Matth. v. *Beati puri corde, illi enim Deum videbunt*. Nec alia est genuina animæ pulchritudo quam hæc ipsa puritas, & sanctitas, hæc magni sui conditoris vera imago; aurea hæc corona quæ homini miserrimè labenti capiti delapsa est, adeo ut lugentes, heu! quam merito dicamus, *væ nobis quia peccavimus*. Et hoc unum est quo totius Religionis omnia mysteria, præcepta omnia universim committuntur, ut humani generis alicui saltem parti restituatur hæc corona, & imago refingatur, cujus quidem supremum complementum, æternumque firmiter speratæ illius, quò aspiramus, felicitatis & gloriæ magnam certè partem constituet. Tunc dilecto nostro capiti plenius conformes, & similes nos fore confidimus. Atque etiam in viâ tantò ei similiores sumus, *pulchro illi præ filiis hominum candido & rubicundo*, quo divino charitatis ardore, unà cum castitatis candore commisto, animas habemus altiùs & locupletius perfusas. Elegit nos in sanctitatem misericordiarum Pater, ad nos purgandos sanguinem suum semel in terris effudit, &

spiritum suum indies è cælis effundit Dei Filius in secula benedictus.

Rem autem ipsam in se spectando, quis est qui sordes, & squalorem, etiam naturâ stimulante, non aversetur, nitoremque corporis & puritatem malit, anima autem quanto nobilior tantò ejus pulchritudo & puritas optatior : similiter in itinere quovis faciendo quis non planam nitidamque semitam, lutulentæ & confragosæ anteferat. Vitæ autem via (quod in aliis non contingit) talis planè erit, qualem ipse volueris & feceris. Συν Θεῷ, scil. & aspirante illius gratiâ purgat vir pius viam suam ; impuri autem & suilli ingenii homines, quibus cæno volutari in deliciis est, ubique fieri sordidi sui voti compotes paratissimum est : Vos autem spero illud dedecoris brutissimi dedignantibus huic ipsi quæstioni præ aliâ omni studiosissimè insistetis, quâ ratione etiam juvenes, & pueri viam suam purgare, & a cœnosis vulgi semitis deflectentes pratis inambulare amœnioribus possint.

2. Obs. Puritatem non esse obvium quid & casu non quærentibus contingens, sed egregiæ & artis & industriæ negotium. Hinc insuper discatis & juvenum seu ³ puerorum viam hâc curâ plurimum egere :

³ Vocab. Hebræ. puerum significat.

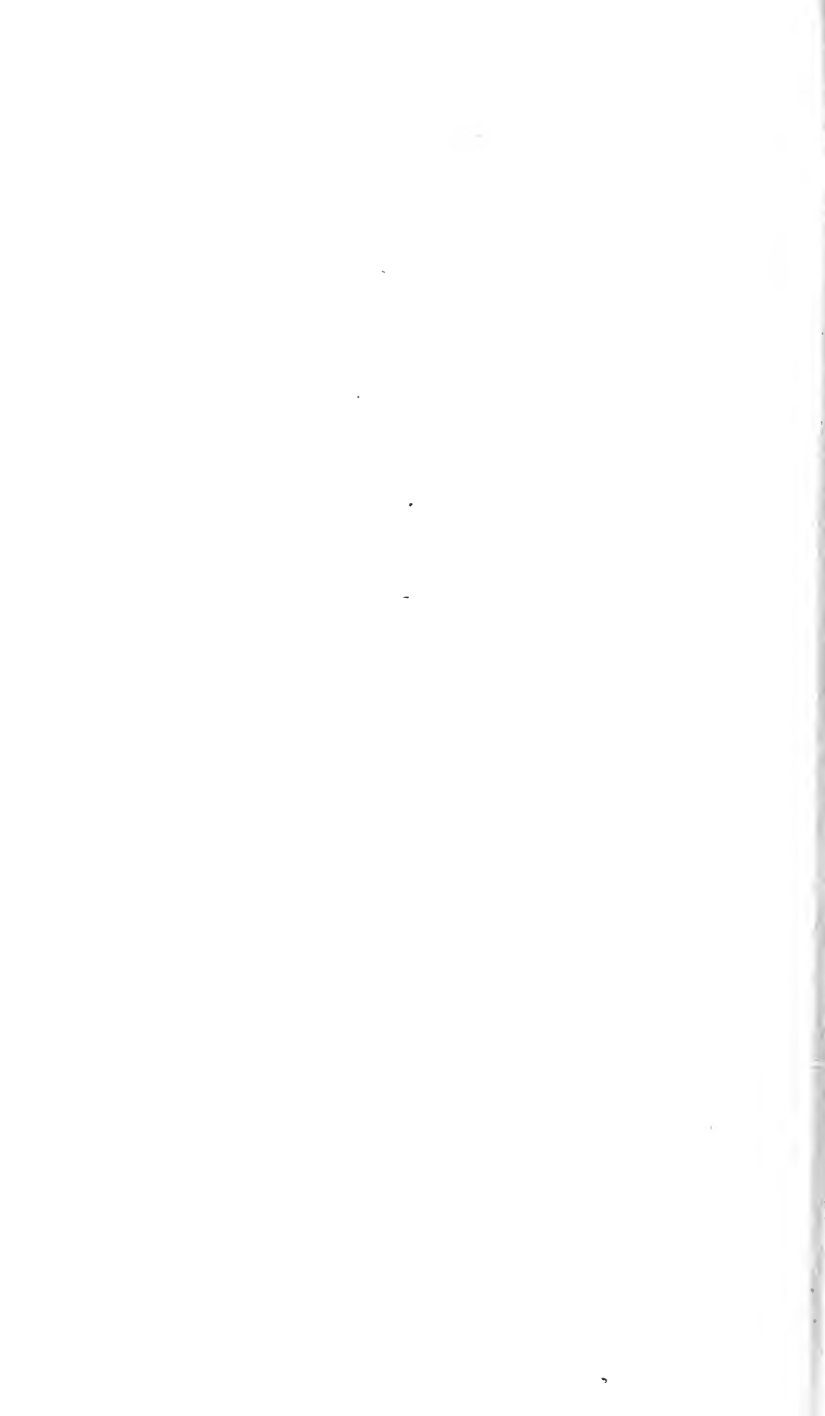
Est quidem aliquâ ratione juvenilis institutio expeditior nonnihil, & facilior, quod viis turpibus & pravis nondum assueti sint, nec habitudine obfirmati; sunt tamen & alia quæ illius ætatis puritatem incontaminatam difficiliorem reddant, & præcipuè quidem ipsa ejus ad externa & ambientia quælibet, potissimum autem ad deteriora imbibenda facilitas, exempla & incitamenta vitiorum & abundantius eos circumdant, & promptius lubentiusque arripiuntur.

Verum ut ut sese habeat, vel corrumpendæ, vel corrigendæ & purgandæ juventutis & pueritiæ facilitas vel difficultas; hoc certè ex quæstione, prudenter sine dubio propositâ constat, intra rerum & possibilium & idonearum fines hanc rem consistere: nec adeo effrænam esse juventutem, adeove ineptam vel ipsam pueritiam, quin aptis artibus ad virtutem & pietatem veram flecti & formari possint. Sit juvenus ἀχάλινο, ἀδάμαστο [*effrænata, indomita*] & insano quodam impetu in vetita ruens; sunt verba & voces quibus hunc lenire furorem possis, imò, quibus ipsa seipsam domare possit & componere, *observando se, viamque suam secundum verbum tuum*: illud, *scil.* verbum unicum verba habet illa omnia & voces ad affectus purgandos, motusque animi sedandos non aptas solum, sed & vi quâdam divinâ mirificè efficaces. Et quod de Spartâ olim ejusque Disciplinâ, de lege Divinâ & verâ Religione multo

verius dicatur illam egregiè *Δαμασίμβροτον* [*mortalium domatricem*] esse. Atque hæc ad respon-
sionem nos rectà ducunt, *Quomodo purgabit, &c. Observando illam secundum verbum tuum.*

Non est itaque hoc præstandum secundum Philosophiam nostram; sed secundum verbum tuum, O Lux, & veritas, & puritas æterna! Habet quidem etiam Ethnicorum philosophia moralis monita quædam & præcepta non contemnenda; sed illud certè quatenus verbo huic legique Divinæ sunt consentanea, insciis licet ipsis Philosophiæ magistris; sola autem perfecta & per omnia amplectenda Ethica, est doctrina Christiana. Hoc est quod antiqui Ecclesiæ doctores in Religionis nostræ debitum honorem asserunt & probant. Qui autem ætates suas in Philosophiæ studio conterunt, nec alium quemque, nec seipsos, si natura paulum obstet, facere possunt meliores, & sapientia eorum, ut plurimum efficiat, abscondit potius vitia quam excindit; pauca verò Dei præcepta sic totum hominem immutant, & abolito vetere novum reddunt, ut non cognoscas eundem esse. Et secundum illius normam quicumque vestrum ad hanc mentis & semitæ puritatem aspiratis, vosmet & omnia vestra quam potestis ordinatissimè exigite. Nec durum hoc dictum putetis: nihil enim in se habet injucundi puritatis studium, nisi cuiquam grave sit Deo assimilari.

Cogitate jam, juvenes, imò & qui sine injuria pueros vos dici patiemini, Cogitate, inquam, quæ sit vera omnique studiorum ardore digna sapientia, quâ & senioribus, si vultis, præluceatis; æmuli sitis duplicis in hisce verbis conjunctionis, & a posteriori certè dependet prior, uniatur cum verbo divino sollicita viæ vestræ observatio, eâque ratione (quod rarum est) cum juventute & pueritiâ ipsâ puritatem componetis, sit omne præceptum & verbum divinum pabulo vestro, oculisque ipsis, & vitâ vobis charior.

PRÆLECTIO VIGESIMA QUARTA.

ANTE SACRAM SYNAXIN.

PRUDENTIS monitum est, *Tecum habita*, quod licet paucissimi faciant, mirum tamen est, nec eò plerosque posse adduci, ut sese nonnunquam saltem invisant, sed secundum sapientis Hebræi dictum, *Oculi stulti sunt in extremis terræ*. Mentis humanæ proprium & egregium munus in se reflecti, & nos male sani hoc supremi Conditoris donum, & naturæ nostræ decus neglectui habentes, belluinâ incogitantia vitam transigimus. Felicem certè se reputaret, qui non solùm ipse ad interiora conversus, animam suam scrutaretur sedulò, eamque seipsâ indiès meliorem purioremque reddere conaretur, sed & alios, quibuscum versatur, ad laudabilem hanc industriam monitis opportunis, acribusque hortamentis excitaret. Atque hoc quidem, licet nunquam intempestivum, aptius tamen multò erit, arreptâ hâc occasione, apud vos attentare, cum non ignoretis magnum esse Canonem Apostolicum omnes spectantem ad celebranda divina mysteria vo-

catos, *Ut sese unusquisque exploret, & sic de pane illo comedat, & poculo bibat.*¹

Nolo equidem fusiorem mysterii explicationem aggredi; hoc tantum moneo duplicem esse διάκρισιν ad salutarem illius usum, & κοινωνίαν omninò necessariam: Primam quidem animarum nostrarum, & corporis Dominici alteram. Quas quidem & sub eodem vocabulo arctissimè connectit divinus Apostolus. Exploratio quidem nostri τῷ δοκιμάζειν verbo insignitur, sed statim ipsum nosmet dijudicandi vocabulum subjungit, *εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν* [*Etenim si nosipsos dijudicavimus*] cum continuò illud alterum interseruisset sub eâdem voce τὸ διακρίνειν τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ [*discernere, seu, dijudicare corpus Domini.*] Atque hoc est quod hujusce tantæ dignationis indignos reddit quam plurimos, quod cæleste hoc convivium accedentes, nec ipsum, nec seipsos ritè dijudicent. Sed ut nosmet dijudicemus, prævium illud nostri examen instituamus necesse est. Et certè ut animos vestros ad hoc interius sui examen applicetis, multò libentius suaderem, & O utinam persuaderem! quam aride memoriæ vestræ in recitationibus specimini exigendo inhærere.

¹ 1 Cor. xi. 28.

Expendite itaque vobiscum, & seriò cogitate quantæ dementiæ, quanti furoris cum celsissimâ Dei Majestate nugantèr agere, infinitæque sapientiæ vecordium & stultorum offerre sacrificia? Siccine audebimus vermiculi Omnipotentem Regem παραζηλῶν [*ad æmulationem provocare*] quasi illo validiores, & in illius potentiam quasi adversâ fronte ultrò incursare, cujus vel levissimus tactus nos in pulverem comminuat? An nescimus eundem Deum nostrum, qui humili pietate colentibus lux est vivifica & salutaris, nihilominus impiis & profanis omnibus, impuro corde manibusque illotis sacra temerantibus *ignem esse consumentem*? Eosque ipsos in Ecclesiâ suâ potissimùm, & in officiis divinis versatos, qui illum tanquam puram lucem non agnoverunt, tanquam flammam ardentem ineluctantèr sensuros? Lætentur coram Deo & exultent Sancti ejus, hoc etenim non solum permittit ipse sed & jubet, meminerint tamen etiam sanctissimi, imò quò sanctiores tantò altius animis infixum hoc sentient, adeò ut illius oblivisci omninò non possint, lætitiæ illi sanctæ & spirituali timorem etiam sanctum & tremorem attemperandum, ὄμμα μέγα τρομεῶμεν. Magnus est Deus noster & sanctus, quem & Angeli verentur. Illi appropinquent Sancti ejus, sed humiles & tremuli; ignavi autem & sordibus immersi, affectibusque impuris securè & placidè indulgentes, nec omninò appropinquare audeant: si

cui tamen etiam inquinatissimo ardens colluvionis suæ odium & sanctitatis desiderium oboriatur; ecce fons apertus est vivus & purus, cunctisque sordibus abluendis, ac languentibus & sitientibus animabus reficiendis aptissimus. Et vos ultrò hortatur & vocat, animosque addit vivus ille & perennis puritatis & gratiæ fons, *Venite omnes qui sititis, &c. Omnes, inquit, à patre mihi donati ad me venient, & venientem ego nequaquam repellam, aut ejiciam.*²

Interrogate itaque vosmetipsos, & quid velitis, & quales sitis ad mensam illam sacratissimam accedentes? Quo tendis, dicite, quid quæris anima mea? Supinissimæ enim socordiæ est & stultitiæ, rem tantam & tam seriam nullo fine, nulli bono, adeòque nec omninò seriò, sed velut non agentem agere; quod tamen magnis hominum catervis ad cœtus sacros, & ad hanc etiam synaxin confluentibus adhæret. Et quid mirum nihil eos invenire, qui prorsus nihil quærunt, & portum nullum petenti nullum spirare ventum secundum; moris assueti torrenti sese tradunt, nec cursum aliquò dirigunt sed fluctuant, & quo ferantur nesciunt, vel si quo conscientiæ stimulo cogantur, cæcus est qui-

² Joh. vi. 37.

dam motus & inconditus & ultra sacrorum extimam superficiem nihil cogitans. Vos autem (quæ Angeli vox fuerit) *qui Jesum quæritis*, ne metuatis, illum certè invenietis, & in illo omnia: *complacuit enim patri ut in eo inhabitaret plenitudo omnis*;³ adeo ut nil in eo vacui sit, & extra eum vacua omnia, & inania, Illum toto pectore amplectamur, illi innitamur unicè.

Extinguat in nobis mors ipsius, quam hoc mysterio commemoramus, terrenos affectus omnes; illiusque virtutem Divinam nos in sanctam ipsius similitudinem conformantem sentiamus, & versus patriam cælestem, velut ab ipso renovatis viribus, & firmatis acceleratisque gressibus illum usque sequentes contendamus.

Omnes autem ex æquo hæc cura spectat, ut cordis purgandi, & vitæ ad normam Evangelicam instituendæ seriam ineant rationem. Magnus etenim & genuinus hic omnis sacri cultus & rituum omnium scopus est, licet pleraque hominum pars cum cortice hæreant, nec in reliquis solum vitæ negotiis, sed & in ipsa Religione non nisi umbras amplectantur. Preces habemus publicas, & conciones

³ Col. i. 19.

frequentes, & sacramenta solennia; si quis autem inter hæc omnia Christianæ fidei veros vivosque characteres, & in tanta comitantium turbâ Magistri illius summi in vitæ tramite veros sectatores quæritet,

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Quod de celebri illâ urbe quidam, *se in ipsâ Româ, Romæ nihil invenisse*, dixit, quam nimis verè in tantâ apud nos Religione, nihil ferè Religionis, nisi eam verba putemus ut lucum ligna. Sin autem in magnâ peccatoris puritate, & humilitate non fictâ, & fraterna charitate, nobilique carnis & seculi contemptu consistat, *πεποτε ἡμᾶς κα τέλιπεν*. Vos autem, Adolescentes, si vultis seriò rem agere, non nihil & temporis & curæ impendatis necesse est, nec enim tanta bona vel casu, vel in transcurso obvenire somniandæ. Si renovanda est sequentis vitæ ratio, anteacta certè examini subjicienda est, magnâ enim ex parte consilium futuri ex præterito evenit. Felix & sapiens qui frequentèr imò quotidie sua facta & dicta revolvit, tantò is certè facilius & felicius hoc idem præstabit, ubi aliquantò solennius faciendum est. Qui itaque quam suave sit hoc opus, & quantum habet utile dulci permistum experti sunt, quotiescunque repetendum est, alacri animo excipient; reliquis autem semel necessariò

inchoandum est, necessariò, inquam, modò iram effugere futuram, pacemque & salutem consequi necessarium dici permiserint. Operosum fortè & torpori nostro injucundum videbitur negotium Resipiscentia, & durum dictum, pœnitere; sed perire, durius: homini autem peccatori non datur tertium: edixit ipsa veritas, alieni exitii exemplum narrantibus, & vos, inquit, *nisi resipiscatis omnes itidem peribitis.*⁴ In idipsum quidem venit ille Redemptor ut miseros perditosque funestâ illâ pereundi necessitate eximeret; suavem autem illam & felicem resipiscendi necessitatem nullatenùs abstulit, imò ut cum gratiâ & salute conjunctissimam intulit & imposuit, eumque connexum non solum eâdem cum Præcursore suo sententiâ, sed & iisdem planè verbis ipse prædicavit. *Resipiscite, appropinquavit enim regnum cælorum;*⁵ sicut & aliàs se eo quidem fine venisse asserit, *ut vocaret non justos, sed peccatores;*⁶ eos autem quo vocet subjicit, peccatores vocat, verum non ad peccandi licentiam, sed à peccato *ad resipiscentiam;* Et sanguis ipsius in cruce effusus, balsamum illud toto *Gilead*, totâque *Arabiâ*, omnibusque totius orbis myrotheciis pretiosius, non nisi contritis cordibus sanandis destinatus est.

⁴ Luc. xiii. 3.⁵ Matt. iv. 17.⁶ Matt. ix. 13.

Sed heu ! magna & misera tum peccati, quo involvimur, tum impœnitentiæ, quâ ei immoramur, causa est densa illa, quæ mentes nostras possidet, Dei ignoratio. O æternam illam & infinitam puritatem ! Si scirent homines, si vel tantillum scirent quam nos ei ingratos & inimicos reddat immundities omnis, sanctitas autem quam similes & amabiles, hoc unum certè toto animi nixu, hoc studiis diurnis nocturnisque contentissimè prosequerentur, ut secundum Divinum Apostoli monitum, *sese ab omni carnis & spiritus inquinamento repurgantes, in timore Dei sanctimoniam perficerent.*⁷

⁷ 2 Cor. vii. 1.

ORATIO PARÆNETICA.

AD STUDIOSAM JUVENTUTEM A FERIIS
REVERSAM.

HUC nos tandem reduxit, nonnullos autem jam primum adduxit, eadem illa manus Suprema, quæ magni hujus τῆ πάλῃ Ἐ habenas moderatur, quæ ventos tumidos, & mare temperat, quæ gentibus & regnis bellum pacemque pro libito dispertit. Magnus ille rerum pater & Dominus grandiora illa dum gubernat, pusillum certè hunc gregem non despicit, nos modo illum suspiciamus, & ut benignus beneficisque intersit humiles supplicemus: imò intra nos, & in pectoribus nostris habitare non dedignabitur, ni illi nos male sani & bona ignorantes nostra, introeunti aditum præcludamus. Celsissimus est, & tamen cor humile pro gratissimo in terris domicilio eligit: superbos autem & inflatos, qui sic infra se positos intuentur, ille vicissim velut è longinquo aspicit & despicit. Sanctissimus est, & pectora nisi terrenorum affectuum inquinamentis repurgata non incolit. Utque illa sacra sint, & illius verè

sacræ Majestatis capacia, lustrentur necesse est. *An ignoratis*, inquit Divinus Apostolus, *vos, etiam corpora vestra, Spiritus Sancti templa esse,*¹ & illa ideo sancta & pura conservanda: mens autem intus habitans sanctior adhuc sit, utpote templi illius & numinis Sacerdos, sacrificium & suffitus suaves, affectus pios, & obedientiam alacrem, precesque & laudes divinas jugi ac indefessâ pietate offerens.

De studiis vestris & eruditione exoticâ nolo multis vobiscum agere. Perexiguum est fateor quod sciunt, qui inter literatos, tum studiosissimi omnium, tum ingeniosissimi sunt. Cum tamen linguarum & scientiarum quantulacunque peritia nostræ hujusce familiæ, & curriculi hujusce vestri negotium sit, agamus, quæso, ut monent Hebræi, *Opus diei in die suo,*

*Tempus nam tacitum subruit, horaque
Semper præteritâ deterior subit.*

Philosophiam prosequimini non garrulam & sterilem, sed solidam & veram; non in verbis & rixis infinitis fluctuantem, sed in res ipsas penetrantem, acriter enim monuit, qui dixit *φιλοσοφία Ελλήνων*

¹ 1 Cor. vi. 19.

λόγων ψόφος. [*Græcorum Philosophia verborum strepitus.*]

Qui autem philosophamini, memineritis interea vos non adeo severas colere musas, quin simul & disertos esse liceat, imo expediat. Ad hoc itaque vosmet pari passu exerceatis velim, tum ut rerum scientes ac periti sitis, tum ut de rebus sic cognitis sensa animi commode expromere, verbisque & sententiis aptis exprimere possitis, sine quo scientia omnis sepultæ inertiae paulum distabit.

Et hujus quidem συζυγίας non solum Rationem magistram, sed & ipsum *Aristotelem* authorem habetis, cujus (ut ferunt) mos in docendo hic fuit, ut in scholâ deambulando manè Philosophiam doceret, ac rationes eas quas ἀκροαματικῶς ætas illa vocare consuevit, idque agebat usque ad horam unctionis & gymnasticæ exercendæ μέχρι τῆ ἀλαμματος; a prandio vero disciplinas tractabat amœniores, Juvenesque ad thesin rhetoricè declamare jubebat.

Sed ut ad mea revertar, nam ut verum fatear, reliqua omnia ἀλλότρια habeo, quicquid de cæteris agatis, sanctæ ac Christianæ Philosophiæ primas date, quæ vera prima est & κεφαλὴν ἔχουσα, quippe quæ illum, in quo latent reconditi omnes sapientiæ

thesauri, ὡς κεφαλὴν κρατεῖ: quod de Christianorum quorundam spuriorum circa inanes quasdam superstitiones & observatiunculas Philosophantium doctrinâ negat Apostolus. Hanc colite, inquam, sacram sapientiam cœlitùs demissam, ἐν ταύτῃ ἐστὶ, cujus & mysteria altissima, & præcepta purissima simul ac placidissima. Et in hoc quidem studio non obeerit tibi ingenium obtusius, modò adsit propensi animi ὄρεμῆ, & desiderium ardens. Hic sicubi aliàs judicium est, εἰαν ἦς φιλομαθῆς, ἔση πολυμαθῆς [*si avidè didiceris, multa disces.*²] Humanam enim Philosophiam quidam pertinaci licet industriâ, ut fastidiosam tamen dominam frustrâ ambiunt, Divina autem etiam fatuos ultrò invitat.

Atque hoc quidem tardioribus, & in scientiis humanis etiam per improbissimum laborem minus proficientibus levamento & solamini non exiguo esse poterit, doctrinam hanc cœlestem licet altissimam, infimis tamen & humillimis non solum non imperviam esse, sed & illos lubentissimè admittere, & amicissimè amplecti, doctisque & elatis anteferre, & non rarò in altiores suæ cognitionis gradus provehere, secundum illud Psaltis, *Lex DEI pura oculos illustrans, & sapientiam præstans etiam im-*

² Isocrat. ad Dem.

*peritis.*³ Vos itaque quos reliquis in studiis ἀελλόποδες nonnulli longis intervallis à tergo relinquunt, recolligite animos, & ad illud quicquid est dedecoris eluendum, & quicquid est tristitiæ discutiendum, huc confugite: non poteris fortè ad par cum aliis eloquentiæ aut philosophiæ fastigium asurgere, sed quid obstat, quæso, quin æquè ac quisquam alius, pius sis & modestus, humilis & mansuetus, sanctus ac purus corde, & sic verè beatus post paucos dies plenâ illâ DEI visione, inter Angelos & Sanctos DEI æternùm victurus.

In hâc autem sapientiâ si felices progressus facere avetis, omnibus certè carnis seculique illecebris bellum indicendum est, quæ animos enervant, & vires frangunt, & ad doctrinam hanc quam maximè puram & immaculatam imbibendam ἀμέσως planè, & ineptos efficiunt. Et quanti stuporis est, bona, si modo bona dicenda, tam evanida tamen & fugacia, tam avidè capitare, τὰ ἄνω και κάτω φερόμενα, και περιτρεπέμενα, και πρὶν ληφθῆναι ἀπίοντα. Meritò exclamat vir in pietate egregie doctus, *O qui omnem vanam sollicitudinem amputaret, & salutaria duntaxat ac divina cogitaret quantam quietem & pacem possideret!* Et pax certè est quam poscimus & quæ-

³ Ps. xv.

rimus omnes, viam autem paucissimi, & patet tamen. Sed quid mirum est, cæcos & sine duce palantes à viâ licet apertissima aberrare. Habemus autem nos & felicissimum & fortissimum Ducem, illum sequamur unicè, quem qui sequitur non ambulabit in tenebris.

OREMUS.

DEUS invisibilis omnia videns, *Lux æterna*, cui omnes tenebræ lux sunt, & cui conjuncta omnis alia lux nil est quam tenebræ. At mentis nostræ acies obtusa lucis tuæ inaccessæ plenos & apertos radios ferre non potest; nec tamen sine aliquâ Cælestis hujus emissionem gressus nostros dirigere, & versus illam plenam lucis patriam progredi poterimus. Placeat itaque tibi, Pater Luminum, veritatem & lucem tuam emittere, ut nos ad montem sanctitatis tuæ rectà deducant. Tu bonus es, & boni fons, da nobis intellectum ut servemus mandata tua. Satis est & verè nimium quod anteactæ vitæ nostræ umbras insequendo perdidimus; reduc animas nostras in semitas vitæ, & illarum mirabilis dulcedo terrenas omnes voluptates tam longè superans fortitèr & suavitèr nos teneat, ne ullis seculi aut peccati blanditiis illecti recedamus. Dele, precamur, ex animis nostris impuras omnes imagines, ut pulcherrima tua, & sanctissima Imago nobis

*intus renoretur, & te contemplando crescat in nobis
quotidie divina illa similitudo; cujus tandem per-
fectio in plenâ illâ, quam speramus, visione nos in
æternum beatos efficiet. Donec autem aspiraverit
exoptatissimus ille dies, & aufugerint tenebræ, ad-
sit nobis Spiritus tuus, ejusque divinam gratiam
præsentem & efficacem sentiamus, quæ nos conti-
nentèr regat & sustineat, ut conatus nostri omnes
tum in hoc cœtu, tum per reliquam vitam beatis-
simi nominis tui honori inserviant, per Dominum
nostrum Jesum Christum. Amen.*

REVERENDISSIMI D. D.

ROBERTI LEIGHTON,

ARCHIEP. GLASGUENSIS,

P A R Æ N E S E S,

AD

GRADUS MAGISTRALIS IN ARTIBUS CANDIDATOS,

IN

*COMITIIS ACADEMICIS EDINBURGENSIS
HABITÆ.*

PARÆNESIS PRIMA.

DE plerisque humanæ vitæ negotiis, iis etiam quæ habentur summa, & summo cum studio ac strepitu geruntur, si, quod intimè sentio, liberè eloqui fas sit, hoc ferè est quod dixerim, *Magno conatu magnas nugas*: sin autem hoc quasi jam paulò importunius, & velut in solennitatis hujus vestræ contumeliam dictum gravatim accipiatis, eò tamen faciliùs ignoscetis, quod unà cum philosophicâ hâc vestrâ, Magnatum itidem & Principum concilia ac πανηγύρεις celeberrimas, & cum laureâ hâc vestrâ illorum etiam aureas coronas in unum fasciculum cogam, & καπνῆ σκιᾶς ἐκ ἄν πριάμην [*nihili quidem emerem.*] Maximorum etiam Ducum & Regum quantâlibet cum magnificentiâ & φαντασίᾳ ornentur triumphales, aut inaugurales, aut nuptiales pompæ; tamen (tanquam hoc ipso veri totius eorum falsæ, & pictæ, & bracteatae fælicitatis Icones sunt) dum spectantur aufugiunt, easque a tergo & perquam brevibus intervallis eorundem funebres insequuntur, quæ quidem mortis sunt in triumphatores ipsos triumphales: transeunt scenæ, transeunt & actores;

& transeunt quidem grandiora illa mundi inanis spectacula. Nos, ut vineta cædamus nostra, propiori hoc intuitu contemplemur, & meminerimus hanc, quam vocatis lauream, quàm brevi sequunturæ sint cupressus, & quam multi, qui has ipsas, quas nunc agimus partes, suâ horâ egerunt, jamdudum peregerint & exierint, & longæ traditi sint oblivioni, & quam denso agmine subsequens jam jamque succrescens ætas etiam nos in eandem lethem quasi protrudat, ipsa etiam nos impellendo eodem simul paritèrque festinans. Somnia sunt hæc quæ videmus, & quæ agimus, & quæ sumus, quod qui non sentiunt, ideò est quia dormiunt adhuc, nec est nisi animi experrecti hoc dignoscere, & hæc noctis ἐμπαίγματα [*ludibria*] videre & spernere. Hisce quidem interea & hujusmodi pro more formulis morem gerere nil vetat, fiat modo tanquam aliud agentibus, aliòque altiùs prospicientibus. Ecquid quæso est cui anhelis votis & studiis toto quadriennio aspirastis? Ecce pileum, & titulum, & præterea nihil. Sed hoc fortassis ægrè ferentes, tacitâ licet & intus repressâ epanorthosi εὐφήμειν jubebitis; quin & ipse lubens parebo, vel ultrò corrigam. Non sunt levia hæc munuscula sudoris vestri & studiorum merces præcipua & scopus, sed insignia tantum, & τεκμήρια honoraria eruditionis illius & scientiæ, quâ, exantlatis annorum horum laboribus, imbutæ sunt animæ vestræ. Sed & hoc

quantumcunque est eruditionis, quo proveci estis, seriò reputetis velim, quam exiguum sit & penè nihil, imo si cum eo quod nescimus conferatur, nihilo ipso immensum minus : hoc certè sciorum est, & inanis indoctæquo mentis indicium, scientiæ opinionè inflari ; magni ex adverso prosectus & doctrinæ signum est, indoctum sese & ignarum per-sentiscere. Οὐτὸ σοφώτατος ὅστις ἔγνωκεν ὅτι ἔδειν ἄξιον ἐστὶ πρὸς σοφίαν¹ [*Ille sapientissimus est, qui scit se ad sapientiam consequendam ineptum.*] Ut ut sit, scientias & artes has, quas colitis, quod ad vitæ commoda & emolumenta inertes sæpius, & inutiles, & steriles prorsus comperimus ; & liberaliùs ferè agitur aliis cum artibus illiteratis & illiberalibus, imò & illicitis, quam cum his quas liberales vocamus.

Qui pelago credit, magno se fœnore tollit :
Qui pugnas & castra petit, præcingitur auro :
Vilis adulator picto jacet ebrius ostro ;
Et qui sollicitat nuptas, ad præmia peccat.
Sola pruinosis horret facundia pannis,
Atque inopi linguâ desertas invocat Artes.

Cum tamen nonnunquam feliciùs cedat, vos ut opinor (Ingenui Juvenes) de sorte vestrà spes alitis

¹ Plat. Apol. Socr.

meliores; nec repugno equidem, hoc tantum salubri monito lubens illas temperare, baculo arundineo ne innitami, nec ulli incertæ, & fragili, fallacique spei sese committat animus, cui pax sua, & vera magnitudo, ac εὐθυμία in pretio est. Hoc enim pacto solum ferè humanum genus verè εὐτοτυμωφεύμενον evadit, futuris quippe semper inhiantes multa nobismet & magna incassum pollicemur, quibus, ita ut fit, plerumque excidentibus stolidam voluptatem dolore consimili luere necesse est. Sic quidem plerisque hominum miseram hanc ætatem falsa gaudia & veri cruciatus, spesque ac metus æquè inanes totam pertexunt, hæc inter dubii vivimus & morimur.

Sed pauci (heu pauci!) nonnulli tamen, quibus sanior mens est, cælestibus intenti bonis, vilia hæc & caduca excelso animo calcare, & proterere gestiunt, totisque viribus ac studiis in hoc unum conituntur, ut partem sui diviniorem à terrâ & carne sevocantes, puritate, & pietate, & familiari rerum divinarum contemplatione, sanctissimo ac supremo Deo, Spirituum Patri, assimilare & unire possint. Atque hoc unum est certè, cujus nobilissimâ ambitione animas vestras accensas velim, & quamcunque denum studiorum vitæque rationem amplectami, huic uni studio indesinentèr incumbatis hortor & obsecro: fugite, si quid me auditis, procul fugite

eristicam & rixosam Theologiam, quæ sterilis λογο-
μυχία, & mataeologia potius dicenda.

Ulteriora captant usque & sese incassum torquent
ferè omnes, nec est inter hæc requies nostra, ubi
seu instabilibus & fluctuantibus aquis vanitatis di-
ludio cooperta sunt omnia; anima autem circum-
volitans, & ubi pedem figat frustra explorans, mi-
serrimè & dies suos, & operam, & seipsam perdit.

— *Quæsitis diù terris ubi sistere possit,
In mare lassatis volucris vaga decidit alis.*

O! quanto potiora spinetis istis sunt amœna illa
Evangelicæ doctrinæ prata, quibus utile dulci per-
mistum est, unde pacis æternæ viam, & divitem spi-
ritus pauperiem, & pulchram cordis puritatem, &
ineffabilem charitatis, humilitatis, & mansuetudinis
dulcedinem addiscatis. Quibus quidem instructæ
& ornatae mentes vestrae, etiam inter vitæ hujusce
terrenæ strepitus & tumultus jucundissimâ fruuntur
tranquillitate, eritisque vos, quod hodierno vestro
nomine O quanto sublimius & feliciter est! (ut ap-
tissimo *Tertulliani* verbo utar) *æternitatis Candi-*
dati. Et supremus ille dies, quem seculi hujus
mancipia reformidant, vobis vero felix faustusque
futurus est; vos, *scil.* è tenebroso carcere in lucem
plenissimam emissurus.

OREMUS.

CELISSIME DEUS qui totam hanc machinam, omnesque ejus incolas visibiles & invisibiles solus candidisti & gubernas, cujus unius nomen mirabile est, & immensis laudibus effèrendum, omnique & laude & admiratione majus. *Laudent te cælum & terra, & omnia elementa; Laudent te tenebræ & lux, omnesque dierum, & annorum, & rerum omnium rices; Laudent te Angeli, & Archangeli, totaque beata curia cælestis, cujus hæc ipsa beatitudo est, quod incessantèr laudibus illis celebrandis occupetur. Fatemur, Domine, nosmetipsos omnium quidem indignissimos qui te laudemus, sed & omnium tamen devinctissimos, imò & quo indigniores, hoc ipso tanto devinctiores, Et ab hoc munere qualescunque simus, nec nobismet temperare possumus, imò nec debemus. Benedicant tibi animæ nostræ, & interiora nostra omnia nomini sanctitatis tuæ, qui peccata nostra omnia condonas, & morbis nostris omnibus mederis, qui reducis à focèâ animas nostras, & benignitate, & misericordiâ coronas. Scrutaris tu, Domine, & pernoctisti intimos cordis recessus, preces illas, quas cordis voces & vota esse perspicis, noli utersari, hoc autem unicè petunt, ni & nos usque jullant, corda nostra, accèntur à terrenis, & perituris om-*

nibus, & si quid est cui pertinaciùs adhærescant, manu tuâ omnipotenti avellantur, ut tibi-ipsi conubio stabili jungantur in æternum, nec est ultra quod petamus. Hoc tantum Ecclesiæ tuæ nomine adjiciamus, ut alarum tuarum umbrâ protegatur, & rore cælesti ubique terrarum irrigetur, quo spiritus & intermundani odii æstus refrigeretur, & intestina ipsius, quibus multo gravius aduritur, dissidia restinguantur. Benedic Genti, huic Urbi, nostræque Academiæ, in quâ veluti in horto tibi sacro commorari digneris, Per Jesum Christum Dominum Nostrum. Amen.

PARÆNESIS SECUNDA.

VULTISNE verum liberè & breviter eloquar? Totus mundus histrioniam exercet, hanc autem fabellam vestram quod spectat, prope jam est, ut dicatis, *actum est, plaudite*. Si quis autem fastuosè leviculum hunc ἔρανον solvere detrectaverit, certè contemptum illum facillimè contemptu reciproco excipiendo reponetis, hoc tantum dicentes, *sua qui mirantur, in illos virus habe*, Nos hæc novimus esse nihil: quippe vos hoc probè nosse, non mihi permitto ut diffidam.

Perimportunum certè foret urgentibus etiam umbris vespertinis, vos & Auditores jam satis superque lassos, & audiendo prope enectos protractiore usque sermone distinere; paucis itaque unum monebo, ne solenne illud animorum juvenilium ἔμπαιγμα vobis illudat de novâ hæc, quam ingredimini, vitæ periodo magna quæque & jucunda somniandi. Circumspicite si lubet, & omnes vivendi rationes vobis à fronte positas exploratore oculo illustrate. Si negotia vitæ πρακτικώτερα, quæ vocant, amplectimini, quid aliud quam rubetum insilitis, ubi nec spes quiescendi

datur ulla, nec facilis regressus? Sin studiorum novam aliquam ordiri telam magis arrideat, heu quanto sudore quantillum scientiæ, & quam sæpe post ingentes exantlatos labores in fundo adhuc & nondum extracta ἐκ τῆ βυθῆ ἢ ἀλήθεια!

Credimus quidem homini primitus condito inspiratam animam origine suâ dignam, puram prorsus lucidamque fuisse: sed heu sobolis humanæ pater quam fuit subito, & quantum mutatus ab illo! Lethisero, *scil.* mendaci insubidè auscultantem hoc momento cita mors invasit, quâ & lucem seu veritatem, & puritatem, & seipsum, & nos unâ perdidit.

Ex illo autem quid ferè inter homines doctos etiam ut haberi volunt, & sapientes reperias, præter Andabatarum pugnas, quibus de veritate furiosè in tenebris altercantibus ipsa veritas è manibus elabitur, cujus loco umbras quasdam, falsasque ejus species utrinque amplectuntur, & quod aiunt, *nubem pro Junone.*

Quam cæca autem est & vesanæ ἀυθαδείας, (cum vel contemptissimas naturæ minutias totam nostram Philosophicam subtilitatem ad incitas redigere vel coacti fateamur); velle tamen nos rerum divinarum adyta abditissima rimari, & decreta divina aliaque mysteria longè altissima nostro modulo audactèr

metiri; quo ruit humanæ mentis pervicacia, dum occultum nihil, dum nil sibi linquit inausum.

Vos autem (*In. Ad.*) hortor, & moneo, præcipuè qui studiis Theologicis nomen daturi estis, disputacis & eristicæ doctrinæ contagiosam pruriginem procul fugiatis, quæ, si qua alia, vere ψευδώνυμος γνώσις dicenda. Et ne vobis hâc ex parte vulgaris illa acuminis & eruditionis opinio imponat, fidentè assero, mediocris admodum ingenii esse argutiolas istas, quæ in scholis dominantur, intelligere & callere, ingenii autem verè magni esse eas prorsus negligere, & spernere, & in purioris multò ac pacatioris veritatis luce, longè supra turbidam illam & nebulosam polemicorum regionem versari. At errores redarguere, & Sophistarum tela retundere, ad veritatis tutelam necessariam dicitis. Esto. Disputandum sed paucis, nuda etenim veritas seipsam validissimè tutatur, & probè intellectâ genuinâ suâ luce tenebras omnes dispellit. Καὶ τὰ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τῆ φωτὸς φανερεῖται [*sed omnia illa dum à luce arguuntur manifesta fiunt*]¹ inquit Apostolus. *Rectum est index sui & obliqui*, inquit Philosophus vester. A *Clemente Alexandrino* verè & gravitèr observatum, "Ὅτι οἱ παλαιότατοι τῶν φιλοσοφῶν εἰδὲ ἐπὶ τὸ ἀμοιβεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο ἀλλ' οἱ τῶν

¹ Eph. v. 13.

παρ ἔλλησι νεώτεροι ὑπὸ φιλοψυχίας κενῆς καὶ ἀτελεῖς ἐλεγ-
κτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς εἰς τὴν ἀχρηστὸν ἐξάγονται φλυαρίαν.
[*Quod antiqui Philosophi non ad contendendum fe-
rebantur neq. dubitandum. Recentiores autem
Græcorum Philosophi, inani laudis cupiditate com-
moti, refellendo simul & contendendo ad nugas de-
ducuntur inutiles.*]

Una lis est seu controversia, bellum unum nobi-
lissimum & homine Christiano dignissimum adversus
hostes non longè quærendos, in visceribus nostris
ingenitos, hos πολεμῶ ἀσπονδῶ ad necem usque per-
sequi æquissimum. O! Pueri, Juvenes, senes, in
hâc militiâ strenuè pugnemus omnes; moriantur
ante nos vitia, ne nos pigros, & veterno obsitos, &
luto inhaerentes mors opprimat, sic enim verissimè
& miserrimè mors erit; quæ sanctis, & in Christo
victricibus, eique conformatis animis vita potius
dicenda est, ab erroribus *scil.* à vitiis, à malis omni-
bus, ipsâque demum morte plena & æterna libe-
ratio.

OREMUS.

*ÆTERNE DEUS, quem adorant throni, &
potestates, Seraphim & Cherubim, Te confitemur
dignissimum qui lauderis; nosmet ipsos autem om-
nium indignissimos, qui te laudemus. Quí fieri
potest ut te laudent, purissimam & sanctissimam*

Majestatem, corpora inquinata, & impuræ animæ & qui toti nihil sunt quam mera collucies? Et tamen qui fieri potest, ut te non laudent sapientissimum & benignissimum suum Conditorem ac Patrem corpora, quæ adeo mirificè efformasti, & animæ quas inspirasti, & qui toti quicquid sunt, quicquid possident, quicquid sperant, gratuito favori tuo unicè debent? Benedicant itaque tibi Animæ nostræ, & omnia interiora nostra nomini tuo sanctissimo, imo dicant omnia ossa nostra quis similis tibi Domine? quis similis tibi? Absit, Pater optime, corda nostra incolat quicquam, quod tibi displiceat: sint velut templa tibi dicata ab omni Idolo & effigie, ab omni impuro amore & affectu terreno repurgatissima. Habitat & regnet intra nos Rex & Redemptor noster dulcissimus, tososque nos spiritu suo possideat, ac per omnia gubernet. Regnum suum pacificum & salutiferum per orbem totum habitabilem de solis ortu ad occasum usque protendat.

Agnoscant Gentes Regem suum, & in illo Insulæ lætentur. Interque eas hæc, quam incolimus cum vicinis, Insula; utque in illo verè beatæ sint, sceptro ejus aureo sanctisque Evangelii legibus se indies plenius & observantiùs subjiciant. Benedic huic Genti, & Urbi, & Academiæ huic nostræ, spiritus tui rore indesinentè irrigetur, & fructus tibi gratos ubertim producat, per Jesum Christum Dominum nostrum. Amen.

PARÆNESIS TERTIA.

PERTRANSIIT jam ferè & in occasum ruit exoptatus hic vobis per totum quadriennium dies. Ecquid autem protulit quo sinum impleat, quicumque est inter vos messorum felicissimus? Nolo equidem, et si mihi paulò liberius παρρησιάζονται fortasse veniam daretis, nolo tamen studia vestra præterita, eorumque hodierna specimina & insignia nimium elevandi ipse mihi licentiam indulgere. Hoc certè, nec vobis (ut puto) diffitentibus, dixerim, pleraque omnia hæc quibus tam impensè insudamus & inhiamus, ipsamque adeò Philosophiam vestram, magnum illud in Philosophia παράδοξον asserere, & reapse probatum dare, *dari*, scil. *in rerum naturâ Vacuum*. Et O quantum vacuum! Cum & ipsi homines nos pars sumus non exigua. Hic autem licet pauxillum solennior dies, inanium tamen aliquot qui prætervolarent dierum clausula tantum est & coronis, ipse paritè cum illis inanis intermoriens. Sed O! quam candidus illucescet optatissimus ille **DIES**, in quem per omnes ævi hujusce evanidi dies, puræ & charæ DEO mentes votis indesinentèr aspirant, donec aspiraverit ipse, & aufugerint umbræ.

Et hucusque quidem quod assequuti estis, nihil magni esse, vestrum cordatiores ultrò fassuros credo. Sed ex hinc fortè quasi de integro vitam adorsi grandiora molimini, & viris digna; jam vivere & sapere incipitis. Spes & vota disponitis in artes, in opes, in honores, & bellè quidem. Unum tamen ingeniosis hisce consiliis & cogitatis interspersum velim: Quid si mors superveniat invadumque hoc votum & in longinquum sese protendens artificium obliquo oculo videns interrumpat, & velut arnearum telas levi flatu disjiciat? Nec est hoc adeò insolens & prodigii instar, quin potius mortalium fermè omnium assuetissimum fatum. *Victuros agimus semper, nec vicimus unquam.* Nec solus *Archimedes*, sed magna hominum pars, figuris suis in arenâ descriptis ex improviseo immoritur. O Miseri homunciones! qui sese quasi ad metalla damnantes, hoc studiosissimè curare videntur ne unquam in libertatem exeant. Hinc nova veteribus substituuntur negotia, & quod vere Romanus sapiens, *Spes spem excipit, ambitionem ambitio, & miseriarum non quæritur finis, sed schema tantum mutatur.* Candidati laborare desivimus, suffragatores incipimus: accusandi de posuimus molestiam, judicandi nansciscimur, & qui in alienarum mercenariâ procuratione consenuit, suis tandem opibus detinetur. Dicunt nonnulli, à quinquagesimo in otium secedam, vel sexagesimus annus ab officiis me demittet. Insane! Non pudet te istas vitæ re-

liquias, & fæcem tibi reservare? Sed & quem tandem longioris illius vitæ prædium accipis? Et quam stulta mortalitatis oblivio, inde velle vitam incipere quo pauci perducunt.

Vobis opto (Ingenui Adoleſc) saniora consilia: introrsus secedant animæ vestræ, & secum habitent, excussisque omnibus, quæ circumstant & circumstrepunt, tricis; expendite seriò longum quidem non esse quod decurrendum est reliquæ vitæ stadium nisi hoc uno (quo certe in querelam longum est) quod malis sit omnigenis miseriisque refertissimum, & quam nihil habeat in se amabile præter unicum Cælestis sapientiæ studium, τὰ δὲ ἀλλὰ τὴν ☉. Circumspicite & videte numquid est quod affectum attrahat, quin potiùs omnia quæ indignabundum avertant? In domo lites, in agris latrones, clamor in rostris, scelus in castris, fucus in templis, dolor aut dolendus error ubique. Inter divites & Magnates fictæ & leves amicitia, & inimicitia graves, invidia, fraudes, mendacia, & curæ laqueata circum tecta volantes.

Quanta autem mortalium pars cum apertis & canoris miseriis colluctatur, quocumque te vertas, quid ferè audias præter threnos & luctus? Quot pauperum, vel quotidiani victus indigentia laborantium, vel sub gravi Potentiorum tyrannide spiritum ægrè trahentium querelas? Quot languentium &

morbidorum gemitus? Quot propinquos & caros morte abreptos lugentium planctus, qui & ipsi mox pariter ab aliis lugendi? Quàm innumera denique multiplicium miseriarum ἀμοιβάδην sibi respondentium antiphona? Talis autem vita, quid mirum si & sapienti viro hujuscemodi voces dolorum pondere nonnunquam exprimat,

Μήτηρ ἐμὴ τί μ' ἔτικτες ἔπει πολύμοχθον ἔτικτες,
Τίπτειμὲ τῷδε βίῳ δῶκας ἀκανθοφόρῳ.

*Mater mea, cur me peperisti, cum ærumnis plenum
pepereris,
Cur me in vitam hanc edidisti spinosam.*

At Philosophi jam vos estis, & inter hæc tristia Philosophiæ & scientiarum forte, quas hausistis, interiori opulentiâ vosmet solamini. O scientiarum! Dic, quibus in terris? Sciamus, oro, ubinam habitent, ut eò turmatim confluamus. Novi quidem ubi sit inanum verborum strepitus, & rixantium opinionum collisio, ubi sub scientiæ titulo barbata sit & togata ignorantia, novi: Ubi autem vera scientia planè nescio. In tenebris palpamus, & veritatem unam quæritantes innumeris implicamur erroribus. Sed quicquid sit de rerum naturalium cognitione, quod ad cælestia & divina, benignitatis immensæ divitias donumque amplectamur læti, & gratulemur quod oriens ex alto nos inviserit; Et

cum nulla (inquit Lact.) in terris esset sapientia è cælo misit Doctorem. Illum sequamur Ducem, quem qui sequitur non ambulabit in tenebris.

OREMUS.

INFINITE, æternæ, cælorum & terræ, corporumque & spirituum Conditor & Rex, qui immotus ipse omnia mores, & pro beneplacito mutas, ipse prorsus immutabilis, qui cuncta manu sustines, & nutu gubernas, maxima, minima; nec maxima tibi oneri sunt nec minima despectui. En gentes coram te, ut gutta situlæ, & tanquam in lance pulvisculus; & Insulæ hæ nostræ cum reliquis omnibus, res in conspectu tuo minutissima. Et tamen his cætibus & negotiis nostris perquàm exiguis interesse non dedignaris. Adorent te animæ nostræ, & ad throni tui scabellum humillimè procumbant, gratiam continenter expetentes, & gloriam continenter offerentes. Nil tibi adjiciunt laudes nostræ, sed nos ipsos beant & attollunt, & Angelorum choris inserunt, illas tamen benignâ accipis manu tanquam prima sacrificia, & grati odoris thymiamata. Celebremus te, Domine, qui magnus es, & magnopere laudandus. Celebrent te omnes Gentes ab exortu solis usque ad occasum. Accende divini amoris tui flammis corda nostra, ut tota tibi in holocausta ascendant, & nihil nostri remaneat nobis.

O! beatum transmigrationem, ubi cæca carnis fiducia in vicam & puram tibi que soli innitentem fidem conversa est, ubi seculi, & nostri amor in pulchritudinis tuæ infinitæ amorem est mutatus; ubi voluntas nostra in tuam transiit, & absorpta est tota. Fiat, Benigne Pater, fiat, hæc enim tui solius dextræ mutatio est, quam sentiente animâ nostrâ, velut in templis tibi sacratis laudes intra nos tuæ in perpetuum resonabunt.

Favoris tui lumine vigeat, Domine, & lætetur tota Ecclesia tua. Academiæ huic nostræ, & Urbi, & genti propitius sis. Densas, oramus, nebulas discutias, ventos & procellas compescas, nam & ubi maximè vociferantur ipsi & fremunt, vocem tamen tuam obtemperantèr agnoscunt, Tu DEUS solus pacis es, qui pacem loquendo creas, utque Justitia & pax in mutuos occurrant amplexus efficis, a te uno pendemus, & tibi soli quantum possumus, laudem gloriamque reddimus, per Jesum Christum. Amen.

PARÆNESIS QUARTA.

PUNCTUM est quod vivimus, & puncto minus. Cum tamen punctum non sit Mathematicum (ut loquuntur) aut indivisibile prorsus nobis in minutas partes dividendum; amplum aliquod videtur, & eminentiam spatii magni speciem induit, imò secundum notionem Aristotelicam in infinitum divisibile videtur. Præter vulgares illas & inanes humanæ vitæ partitiones, sive per quatuor ætatis gradus, sive per decadas, quæ minutiores adhuc annorum & mensium supputationes involvunt; magna est insuper, & cuique ferè sua terminorum ætatis suæ distribuenda varietas, diversis ex negotiis, & studiis, & casibus, & vitæ toties mutatâ ratione resultans. Nec dubito quin vos (*Stud. Ad.*) hunc ipsum temporis articulum tanquam novæ periodi vitæ seu ætatis initium intueamini; & per me quidem licebit, modò hoc simul seriò cogitetis, quam evanidum, quam nihil sit totum hoc, quicquid ævi est, quod degimus. Et in quascunque particulas distinguamus, certè si miseras, & luctuosas vitæ calamitates spectemus, etiam pueri ætas nimis longa videri po-

terit: sed si spatium ipsum vel annosissimi senis, O! quam brevis est, & fugax vita.

Et magna quidem hominum pars ubi sese jam rerum humanarum capaces sentiunt, & virilem aliquam vitæ rationem meditantur, sub ipsis vitæ initiis intempestivâ morte abripiuntur. Et hîc certè gravis est & Juventutis, imò & Senectutis morbus, quod desideria & proposita sua homines in longinquum mittant, & negotiorum studiorumque telas in multos annos ordiantur; perrarò interea atque leviter admodum recogitantes, quam inepta res sit & fallax à crastino pendere, & quam citò aufugiat habitus hic noster, nosque in terram nostram recidamus, *quo eodem die* (ut monet Regius Vates) *pereunt, & summorum Magnatum & Principum etiam sapientissimæ cogitationes.* Hoc idcirco moneo (*Ch. Ad.*) ne talis illusio mentes vestras insideat, nec enim vulgus tantùm hominum eâ laborat, sed plerique etiam qui non solum docti, sed & sapientes haberi volunt, & habentur. Non quod vos prohibeam, imò rationibus omnibus suaderem potiùs, ut instituta & studia vitæ, tum providè & prudentè, DEO duce, eligatis, tum ubi eligeritis, iis prosequendis & perficiendis sedulò incumbatis. Hoc tantum vobis dico, cavendum ne multas & magnas in hoc seculo spes longâque serie complexas nectatis, quas omnes nocturnis somniis vaniores brevi comperietis, instru-

mento aliquo, vel agendi facultate, vel eventu optato, vel ipso vitæ vestræ filo illas & vos destituente. Et utcunque protrahatur ætas, & successus votis continenter respondeant, obrepet tamen, nostis, & memineritis velim, obrepet, inquam, & O quam cito! fatalis ille & finalis dies, quo relinquenda erunt omnia, tam quæ perferimus, & adepti sumus, quam quæ inchoata tantum, vel etiam spe solâ & consiliis concepta sunt.

Atque hæc ipsa quæ cohibendis animis vestris dicta sunt, ne longè nimis prospiciatis, suadent simul, ut multò longiùs prospiciatis; non longè in terrenis, quæ longa quidem non sunt, sed longiùs multò, *i. e.* ultra terrena & peritura omnia, ad ea quæ cælestia sunt & æterna. Ad quæ qui oculos non elevant, cæci sunt, ut loquitur *Petrus* Apostolus.

Sed de vobis (*Ch. Juv.*) spero meliora; Non est, ut opinor, quod multis urgeam industriam vestram, & assiduum in studiis humanis & philosophicis progressum: in quibus, si quid de solenni curriculo Academiico, temporum horum injuria & infelicitas surripuit, id certè lectione sedulâ quamprimùm subsequiturâ reparandum erit: sed etiamsi nil tale contigisset adversi, credo vos non ignorare studiorum illorum in scholis nostris tantum jacta

esse fundamenta, quibus plures anni & indefatigata industria plenioris eruditionis ædificium superstruant, quod Divini spiritus accessu DEO in templum consecretur. Atque hoc est quod præ omni alio studio vobis in pretio & votis esse velim, ut *sancti sitis*, quoniam *DEUS noster sanctus est*: Ut ex hisce Gymnasiis egressos vos, O! non inveniant ii quibuscum versamini, vanæ & leviculæ scientiæ opinione inflatos, & pertinaces, & dicaces, & importunos ubique disputatores; sed intueantur omnes tanquam typos, & exemplaria pietatis, puritatis, temperantiæ & modestiæ, & omnimodæ virtutis præcipuè humilitatis quæ præclara est & insignis Christi virtus, quam apprimè suis à se discendum commendat: Nolo autem vel suspicari quenquam vestrum aut impudicum, aut gulosum, aut vinosum, aut ullâ ratione profanum, impiumve futurum. Hortor vos, & obsecro (*Ch. Juv.*) in hoc unum animos vestros intendite, ut corda vestra ab ignobili & impuro omni terræ carnisque amore repurgetis, DEO unicè vivatis in terris, & tum certè hinc migrantes, unâ cum DEO æternùm vivetis in Cælis.

Felix sit vobis hic titulus opto, sed Patrem luminum oro, ut solidiori & celsiori multò præ humano honore vos dignetur, ut filii DEI vocemini, & ut tanto nomini patrique condecentèr vos geratis.

OREMUS.

ÆTERNE Rex, cujus solium firmum manet & immobile ab omni ævo, & in omne ævum permanens est, cum nondum montes producti essent, cum necdum formasses terram & orbem, imò ab æterno in æternum tu DEUS es. Quæcunque sunt visibilia, & invisibilia omnia hoc quod sint & vivant, a te uno mutuantur, & tibi omnia ut supremo Regi & Patri à summis usque ad infima famulantur; multa quidem inscio & cæco, certo tamen & constanti obsequio, alia autem videntia & volentia, reliqua etiam invita & renitentia. Magnus es, Domine, magnus & summoperè laudandus, & magnitudinis tuæ nulli sunt fines, multùm distant cæli à terris, sed multò longiùs celsitudo tua ab omni termino & conceptu nostro. Imprimas (oramus) cordibus nostris, Benignissime Pater, profundam tui nominis reverentiam, & vilitatis nostræ, nostrique nihili humillimum sensum, & nos tibi gratos faciat gratia tua in dilecto JESU, obliterated per sanguinem crucis, peccatis nostris omnibus, & spiritu ejus in nos cælitùs effuso. Irradia, Alme DEUS, hunc cætum nostrum tui favoris lumine, & hoc, quod (te benignè disponente & approbante) jam occurrit agendum, comitetur, quæ-

*sumus, efficac tua benedictio, & insequatur nominis
tui Gloria, per Jesum Christum Dominum nos-
trum. Amen.*

PARÆNESIS QUINTA.

VERA quidem est, & jamdudum inter homines trita de prætereuntium omnium & pereuntium rerum vanitate querela; sed non minùs verum est ipsius humani cordis vanitatem omnem aliam, quæ in rebus est, superare. Quo certè inter omnia quæ nos circumdant levissima, nihil levius & fugacius inveniri potest, hùc illùc volitat, bonumque illud verissimè unum & verum, & verè suum deserens, umbras boni, & pictas imagines ineptiâ plusquam puerili sectatur.

Errat in terris homo, sperat, optat, quærit, explorat, cupit, ardet, alget, nil videt, rectùm queritur malorum omnium plena. Et tamen is ipse est qui malis omnia replevit & sese maximè, & inter hos malorum intrâ & extrâ se reciprocantium fluctus jactatus, irrequietam & incompositam vitam transigit, usquequo dum ineluctabili Lethi voragine absorbeatur. Hæc autem quam probrosa est humani generis ἀβελτερία, nullam plerosque certam secum & fixam inire rationem, sed pronorum animantium more, sine consilio, sine scopo vivere & mori.

Quam rari enim sunt, qui sæpiùs multumque secum animo revolvant, unde venerint? Quo tendant? Quorsum vivant? Qui sese explorent quotidie, & in se descendant, & ad Patrem, patriamque suam Cælestem frequentissimo animi aspectu ascendant, qui stent super temporalia, & speculentur æterna; hi autem soli hominum vivunt, & sapiunt.

Atque huc est (*Ch. Juv.*) quo lubentissimè animas vestras excitarem, imò utinam igneis cælestis sapientiæ quadrigis eò rapiantur. Vilia miretur vulgus, spem suam & vitam disponat in opes, in honores, in artes, vestros animos altior longè accendat ambitio. Nec istis tamen vobis in totum interdico, sed moderamen suadeo. Hæc enim nec magna sunt, nec firma, mirum tamen quam facillè hisce infletur humana vanitas. O quam tumidum nihil est, hoc quod vocamus hominem! quia enim pauci dignoscere possunt vera bona, quæ solida sunt & intus pulchriora; hinc est quod tam avidè quæ levia & sulsa, & nulla sunt aucupentur, & hisce aliquatenus potiti atque ornati animos attollant.

Rem enim ipsam, si percitemus; divitiis, aut titulis, aut famâ gloriari quam deliræ mentis est, cum hæc quidem non pars ulla nostri sint, nec securè nostra. Qui autem scientiæ opinione cristas erigit, ille & rerum, & potissimum sui ignarus est,

qui non norît quam verè ipsum humanæ scientiæ cacumen inscitia potiùs dicenda est. O! quantum est quod nescimus, & quam minima naturæ maximam nobis exprobrant ignorantiam. De divinis autem quis est qui non fateatur ὡς ἔδεν ἀνθρώποισι τῶν θεῶν σαφές; [*Nihil rerum divinarum hominibus apertum.*] Quia enim apertam rerum divinarum lucem ferre non posset mentis nostræ terrenis hisce gurgustiolis inclusæ acies obtusa, patefecit tantum de sese sapientia prima, quantum gressus nostros versus plenæ lucis ὑπέτερα δώματα dirigendos sufficiat. Cui quidem studio & curæ, quisquis hisce fidem adhibet, sine dubio primas dabit, ut illam, *scil.* præfulgentem in tenebris divinæ lucis facem constanti tramite sequatur. Non equidem studia philosophica homini ingenuo contemnenda judico, nec linguarum peritiam, & ipsam Grammaticam, in quibus certè omnibus expeditior & felicior docenda ratio optanda foret; sed hoc est quod instantissimè suadere, & persuadere velim, ut cum qualicunque eruditione vel ingenii culturâ, puram religionem, & divinum amorem, animi modestiam, morumque suavitatem insolubili nexu conjungatis. Nec enim ignoratis, quam inanis & humilis res sit omnis, etiam altissima scientia humana, si cum animæ hujus nostræ tum duratione, tum dignitate conferatur; illa etenim quantum sit, usu suo & prospectu toto intra breve hujus caducæ vitæ spatiolum concluditur. Anima autem hæc quæ disserit, & discit,

& docet, post paucos dies, hisce omnibus æternùm valedictura, & aliò migratura est. O! quam nihil sunt omnes artes & scientiæ, omnis eloquentia, & Philosophia præ hâc unâ solitudine, ut fatalis ille exitus fælix faustusque sit, & egrediamur Immortalitatis Candidati, ad quam tamen non itur, nisi per viam lacteam Sanctitatis.

OREMUS.

IMMENSE & æterne DEUS, qui & densam inhabitas caliginem, & lucem inaccessam, quem nemo mortalium vidit, aut videre poterit: Hæc tamen omnia opera tua signantèr edicunt & clamant sapientiam, & potentiam, & bonitatem infinitam. Et hæc cum contemplamur, quid est quod cupiant animæ nostræ, nisi ut te ament, te colant, tibi seruiant, laudesque tuas in æternum celebrent, cujus celsissimum nomen omni laude, omni admiratione majus. Cujus solium circumstant tot beatorum Spirituum myriades indesinentèr adorantes, & clamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus DEUS omnipotens, qui erat, qui est, & qui futurus est. Queritent alii quicquid volent, & quicquid poterunt, inceniant & amplectantur; hoc unum apud nos fixum ratumque maneat, nobis adhærere DEO bonum est: Fremant maria, concutiatur terra, sursùm deorsùm ferantur omnia, mens DEO

adhærens tuta manebit, & tranquilla, in seculum non commovebitur. O beatam Animam! cujus tu requies & lætitia, & omnia solus es; erit velut Arbor ad rivos aquarum, non timebit cum venerit ætas, nec in anno siccitatis sollicita erit. Hoc est quod petimus, & oramus, Pater, solvant catenas nostras manus tuæ, ab omnibus mundi carnisque illecebris efficacitèr liberentur animæ nostræ, eâdemque tuâ manu benignissimâ, & potentissimâ tibi uni in perpetuum uniantur, mediante Unigenito tuo, qui pax & unio nostra est. Adsis, Alme DEUS, huic cætui nostro, ut hoc quicquid est operis quod debito tuæ voluntati obsequio suscipimus, gratiæ tuæ auxilio perficiatur, & nominis tui gloriæ inserviat, per Jesum Christum Dominum nostrum. Amen.

PARÆNESIS SEXTA.

INTER solennes vitæ technas esse non ignoro, res suas quam fieri potest impensè venditare, & si quid iis insit pretii nullatenus id levare, sed intendere potiùs, & quam plurimum ut valeant, studiis omnibus conniti; inò quæ vacua sunt penitùs ac inania tumidis inflare verbis, & ementità magnitudine efferre, atque alitèr se gerere agrestis quidem habetur ἐνθήσεια: Sed vos moris mei non inscii, frigori huic meo (*Ingenui Juv.*) facilè, ut opinor, ignoscetis; si qui. inquam, sunt qui hæc nostra contemnant, liberrimum iis esto, nam & nos ipsi contempsimus ista priores; sed & unà cum istis (liberè ut loquamur) mundana omnia; πάντα μίξ χρόνις. O! vitam spatio brevem, miseris longam, opertam tenebris, laqueis obsessam, inter falsa gaudia & veros cruciatus, spesque ac metus paritèr vanos, totam fluctuantem, & tamen perditè atque insanè à plerisque adamatam, & mori nolumus, & vivere nescimus; præsentia levitèr ac febriculosè fastidientes, & futuris avidè atque impotenter inhiantes, mox ubi aderunt, eàdem nauseà excipiendis. Inter fugacis

enim hujus vitæ bona nihil æquè adeptis, ac optantibus gratum.

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostrî nosmet pœnitet, & quæ nuper sibi quis putavit prima, ea in experiundo repudiat. Ægri certè animi est ista jactatio, & à centro suo & requie suâ unicâ perpetuâque divulsi indicium. Nec longè quæritandum est vobis (*Adol.*) morbi hujus exemplum, quivis vestrum in sese descendat (quod quidem perpauçî hominum & rarò faciunt) intus inveniet: levi certè indagine sentietis, alia ut mittamus, quam fervidis hunc diem votis animus vester exoptaverit, cujus tamen voluptatem omnem, vel unâ cum ipso in occasum jam præcipiti intermorituram, vel parum admodum superstitem fore moneo. Cui continuò (ita ut fit) succedentes habebitis, vel graves illas vitæ denuò instituendæ curas, vel quod tantò graviùs est, atque infeliciùs, quodque a vobis omnibus (*Adol.*) longissime absit oro, vitæ corrumpendæ & perdendæ illecebras, quæ quidem homines rerum imperitos & incautos, latronum quorundam more amplectuntur, ut strangulent. Vos itaque, si sub ipso liberioris vitæ limine blandientes occurrant fallaces illæ & lethales sensuum voluptates, præmonitos velim, quam sit libero ingenuoque homine, potissimum autem Christiano, indignum sese adeò vile præstare mancipium, & in turpissimam transire servitutem;

quam probrosum sit, ac miserum δῆλον γινεσθαι παρὰ φρονῆντος δεσπότου, & quanto felicior sit ac generosior voluptas, istas omnes sprevisse, & præpuris ac perennibus contemplationis amorisque divini delictis protinùs conculcasse.

Honorum autem fastigia, opumque acervi, magna illa fori theatrique humani Idola, quæ velut æstro perciti aut βακχευόμενοι colunt mortales ὡς εἰδὲν εἰσὶ θεῶν, quod ille olim de *Herculis* statuâ quam nil sacri, imo quam nil solidi, verique boni in se habeant, quis est qui diutissimè ea expertus, ipsâ tandem rei veritate victus, tristis licet, ac invitus fateri non cogatur? Scenicus tantum est apparatus hic totus & fulgor, qui vulgares oculos perstringit, & verissimè splendida tantum servitus, & cerussata, miseria. Patheticè *S Bern.* *O! ambitio ambientium Cruæ, quomodo omnes torquens omnibus places.* O quàm facile æternæ illius & infinitæ pulchritudinis vel tenuissimus aspectus, quotidianas hasce omnes in terris formas ex animo delet, ac in contemptum tædiumque vertit.

Si quis autem perspectis probè & contemptis hisce umbris, solam uberio rem rerum agnitionem, & doctrinæ rivis sectari statuit, illi quidem sanio rem esse mentem non est diffitendum, non nescit tamen, ipse si sapit, vel saltem sciat, ut sapiat, quam & hic πολλὰ ἐστὶ κενὰ καὶ περιέργα [*multa sunt*

inania & supervacua] & quam sæpe chartis & studiis pertinacissimè moranti, ac penè morienti in fumum abeat tota illa industria, & pereat longè labor irritus anni. Quodque maximè lugendum in ipsâ etiam scientiarum artiumque omnium dominâ, Theologiâ, cum & sacræ hujus vineæ, partem adeò amplum spinæ ac tribuli occupaverint. Quot lites ac rixæ, quot tricæ & argutiæ, quæ spinosi fortè acuminis nonnihil habeant, at sterilitatem certe & noxam, quam maxime? Ævi sui sophistas olim gravitè increpans Philosophus, *Quæ (inquit) Philosophia fuit, facta Philologia est.* Nos certè graviolem substituamus querelam, quæ Theologia fuit, factam esse mateologiam; & Theologorum heu! quam multi DEO Uni, eique DEO pacis famulantes, quam levibus tamen de causis *χιζονται, και κόσμον όλον τέμνεσιν άθεσμως.* Et vereor admodum ne ab institutione scholasticâ & Academicâ, malum hoc magnâ ex parte originem trahat. Hoc enim negotium sic tractant plerique, ac si finem discendi putent disputare, sicut militiæ pugnare: hinc scholam ingressis altercandi fit initium, finis nullus; nisi cum vitâ: Mors indit silentium, & sic tandem

*Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.* ¹

¹ Virg. l. Georg.

Vos autem (*In. Adol.*) si quid mea possint & vota & monita, maturiùs vosmet his eripietis flammis, ut puro ac cælesti spiritus divini igne accensæ mentes vestræ, & sanctitate luceant, & fervidissimâ ardeant charitate.

OREMUS.

TE decet hymnus & laus, Immense DEUS. Hoc unâ voce clamant omnes beati spiritus in excelsis, & omnes sancti in terris: Dignus es tu, Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & potentiam, quia tu condidisti omnia, & propter beneplacitum tuum sunt. Hic quotquot adsumus, unitis cordibus & votis, sacrificium gratitudinis, & amoris, & laudis quam possumus maximè tibi offerimus. O quàm tibi debemus nosmet, & nostra omnia! In te enim vivimus, movemur, & sumus. Per te, à peccatis nostris redempti sumus, dato Filio amoris tui in pretium & sacrificium propter animas nostras, castigatio pacis nostræ in illum indicit, & livore ejus sanati sumus. Et hoc reputantes agnoscimus, nos non amplius esse nostri juris, empti cum simus pretio & tanto pretio, ut te, Pater, & illum glorificemus in spiritu & in corpore nostro, quæ tanto jure tua sunt; tibi nosmet per totam vitam, quod reliquum est asseramus, & immundam ignobilemque peccati, & mundi, & carnis servitutem in perpe-

tuum dedignemur, ut in omnibus tanquam Filios Dei, & cælestis regni hæredes nos geramus; ut ulteriores quotidie progressus versus beatam possessionem faciamus.

Benedicat Ecclesiæ tuæ, ac Genti nostræ & huic nostræ Academiæ: tua sit oramus, te Patronum & Patrem poscimus, & supremum Doctorem, qui cathedram habes in cælis, & corda doces in terris. Crescat sub institutione suâ hæc Juventus, ut sit non solum literata, sed præcipue proba, & pia, & verè Christiana, & nominis tui honori integrè dicata, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

PARÆNESIS SEPTIMA.

NIL magni certè sunt, nec magni vel à nobis ipsis æstimantur Academici hæc nostri pulveris quinta, nec multò tandem pluris, fortassè etiam aliquanto minoris habemus obstrepera illa, & quæ grandius quid sonant mortalium negotia, quæque in amplioribus mundi theatris celebrantur spectacula, quæ quidem (verbo ut dicam) pleraque omnia hisce nostris exteriùs tumidiora sunt, introrsus paritèr vana; & puerorum in arenâ lusitantium casulasque suas vertiginosâ levitate struentium ac destruentium occupatissimis ineptiis leviora.

Ὡς ὅτε τις ψάμαθον συνάγη παῖς ἄλχι θαλάσσης,

Ὅς' ἔπει ἐν πόησεν ἀθύρματα νηπιέτοισιν

Ἄψ ἄυθις συνέχευσε ποσὶ καὶ χερσὶν ἀθύρων.

Nisi quis supervacuos hominum sudores, trepidosque ac inconditos huc illuc fluctuantium discursus magno cum viro, & hæc omnia experto aculeatius dixerit μυιδίων ἐπισημένων διαδρομὰς, μυρμίκων ταλαιπωρίας καὶ ἀχθοφορίας καὶ σιγιλλάρια νευροσπασέμενα. Qui autem frementibus hisce omnibus inferius re-

rum humanarum turbinibus in contemplationem divinam æternique spem velut in sublimem veræ sapientiæ arce[m] sese receperit,

*Otia solus aget, sicut cœlestia semper
Inconcussa suo volvantur sydera lapsu.*¹

Et quid mirum perfacile illi esses omnes misellæ hujus vitæ terribiles visu formas, firmo atque intrepido intueri vultu, qui & ipsius mortis φρικωδέσάτην illam, quam vocamus, εικονα prospectu frequenti & quotidianis colloquiis sibi familiarem, eoque non solum informidabilem, sed & formosam placidamque prorsùs ac amabilem reddiderit. Quique illo pacto quotidie moritur, idem proculdubio celsiori etiam adhuc ratione moritur priusquam moriatur, animum scil. etiamnum in corpore degentem, quoad ejus fieri potest, à terrestrium sarcinâ, adeoque à circumstantibus terrenis omnibus abstrahendo; & ad cœlestia ac divina totum transferendo. Atque hoc ipso quidem sensu sapientissimè olim dicta est Philosophia μελέτη θανάτου, quod & Orator Romanus admodum, ut mihi videtur, tum facundè tum Philosophicè explicat. *Quid aliud (inquit) agimus cum a voluptate, id est à corpore, cum à re familiari quæ ministra est & famula corporis, cum à Repub.*

¹ Lucan. lib. ii.

cum à negotio omni severamus animum, quid tum agimus (inquam) nisi illud ad seipsum advocamus, & secum esse cogimus? Secernere autem à corpore animum necquicquam aliud est quam emori discere. Hoc itaque commentemur, si me auditis, disjungamusque nos à corporibus, id est, consuescamus mori, hoc & dum in terra sumus, erit illi cælesti vitæ simile, & cum illuc, ex his vinculis emissi feremur, minus tardabitur cursus animorum, quo cum venerimus, cum denique vivemus, hæc enim vita mors est, quam lamentari possem si liberet; quam certè meritò πολυπαθήσατον ζῆν dixit *Dionys. Areop.* vel quisquis libri ejus nomine inscripti author est.

Atque hujusmodi certè mortis intuitum studiumque; nec vestris (*In. Juv.*) jam licet vernantibus animis vel incongruum vel ineptum fore arbitror, imo nec vos ipsos arbitrari libentè confiderem, nec mihi vos omnino succensere, ac si funestum illud nomen hodiernæ lætitiæ importunè immiscuerim, & candidiori huic diei veluti atram nubem obduxerim, laureisque vestris visus sim cupressus invisæ racemum inseruisse. Nec enim cordati hominis gaudia sua velle amentiae debere, & stolidi rerum suarum oblivione lætari.

Verè ευχαίρειν solius sapientis est, vere autem sapere solius Christiani, qui vitam patitur, inortem autem sperat; illius quidem procellas forti animo

pertransiens, sed hanc, veluti portum felicissimum, & verè καλὴς λίμνης votis fervidissimis exoptans. Cui humilis mens est simulque sublimis, nec ab alienis, *scil.* externisque bonis pendens, nec suis intumescens, nullisque rerum vicibus vel depressa vel elata.

Is sapiens est, cui res quæque sapiunt, prout sunt, quem nec cum hominum semper puerorum vulgo inanes terrent larvæ, nec picta crepitacula demulcent. Cui magnus est animus, caducis & perituris omnibus immensùm major, qui profectum suum vitâ æstimat, & tantum scire se judicat, quantum non cupit, quantum non timet. Unum est quod cupiat, placidum supremi Regis vultum, quod tîneat unum, illi ne displiceat, & hujusmodi certè animum necesse est incolat jugis hilaritas, & lætitia alta, atque de alto veniens. Atque hic est, qui illam εὐθυμίαν καὶ γαλήνην, quam jactant Philosophi, & Theologi prædicant, (quod paucorum certè est) vere possidet. Et licet nec Philosophum se libentè nec Theologum dici patiatur, reipsa tamen Θεόσοφος est, & εἶναι τινὲ μοίρα καὶ διδαχῆ in purioris ac pacioris veritatis lucem evector est, ubi longè supra turbidam illam, & nebulosam polemicorum regionem in sudissimâ vitam transigit serenitate.

Hæc si quis è vobis didicerit omnium certè artium supremam imbibit, & in pulcherrimam libertatem,

etiam *Pileum* nostrum autevergens, exivit. Reliqui autem licet *Magistri* mox dicendi, stolidum tamen manent ac servum pecus, servitii que jugo pressum tolerabit iniquas interius leges. & disciplinâ omni etiam severissimâ O quantum duriores! Neminem vestrum adeo immani *zōzōzōz* cæcum, & tum rerum omnium tum sui ipsius maximè ignarum credo, ut emenso hoc solenni studio insignem se jam philosophum somniet, ac multâ scientiæ opinione tumeat, licet (ut verè fatear) ventosa admodum sit quæ in Scholis dominatur philosophia, & inder magis quam instruat. Ego, quod oro, sanè etiam sperabo, vos potius ingenti ac salubri veræ eruditionis siti accensos, quàm turgidis vanæ ac *zōzōzōz* phlyctænis scatentes è Lycæo hoc nostro egressuros. Et quod omnium caput est (*Cand. Juv.*) cælestis sapientiæ amore ardentissimo percussi exeat: oro, de reliquo quicquid fiat, hoc unum vobis in votis sit, unum in studiis. Christiani ut sitis, id est, humiles, & mansueti, puri ac sancti, & auspiciatissimi Ducis Agni per omnia sequaces, quem qui sequitur non ambulabit in tenebris, inò per lucem divinæ Gratæ matutinam, ad meridianam æternùmque inocciduum gloriæ lucem perductabitur.

OREMUS.

ÆTERNE misericordiarum & luminum Pater. Immortalium, quas condidisti, animarum requies

una, & immutabile solatium. In quot erroram devia, & obsidentia undique pericula sese prorepunt animæ nostræ ubi à te evagantur. In tuo autem, *Excelse*, latibulo se continentes sub alarum tuarum umbrâ in tuto sunt. O! quam benè valent, & bene vivunt, qui illic delitescentes ævum transigunt, ubi amoris tui deliciis sese continuò reficiant, & cantu celebrent, ubi gustent & videant quod tu bonus es, Domine, & immensus esse benignitatis tuæ divitias persentiscant; quas nec superare valent mala nostra omnia, nec egestas nostra exhaurire, imo nec indesinens illarum in totum hoc Universum, omnesque ejus particulas effusio, vel tantillum imminuere. Et nos qui coram adsumus omnium indignissimi, & omnibus simul munificentie tuæ indiciis cumulatissimi, annon junctis cordium clamoribus ingeminemus necesse, Celebretur Dominus quia bonus est, & in æternum misericordia ejus. Quis eloquetur magnalia DEI, & laudes ejus omnes enarrabit? qui dominatur potentiâ suâ in seculum, oculique ejus Gentes speculantur ne sese efferant rebelles, qui restituit animam nostram in vitam, neque dimoveri permittit pedes nostros: Sed ex alterâ parte, heu quanto jure hymnos nostros amarus interpellat luctus quod sub tam densis & assiduis beneficentiæ radiis, adeo erga ipsum frigescant usque corda nostra. O quàm remissè illum, & languidè amamus! quàm penè nihil est sacræ illius flammæ quod sentimus,

& cum simus amore illo vacui, adulterinas nectimus in his exterioribus amicitias & vana sectantes vani simul ac miseri efficimur. Spiritus autem tuus, Domine, (quem supplicibus expetimus votis) in corda nostra illapsus vitâ, & vigore, & Cælesti puritate nos totos perfundat.

Ecclesiam tuam per totum terrarum Orbem, & in his Insulis, perpetuis vultus tui radiis collustrare digneris, te medicam admovente manum ilicò sanabimur, nec est quod aliunde alia speremus remedia, quum quæ toties experti sumus, malis nostris usque graviora. Benedic huic Urbi, & Academiæ huic inclytæ. Faxis, pater optime, ut quod hodie, & quotannis hinc emittimus numerosum satis agmen efficaci tuâ gratiâ tibi consecretur. Absit, Oramus, ut vel ipsi tanquam sordes in populum effluent, vel seculi impuri sordibus se immisceant; quin potius ex hisce literarum fontibus influxu tuo cælesti perpetuo ditatis, emanent usque rivuli puri & lymphidi. Ecclesiæ tuæ, & populo salutare in celsissimi nominis tui gloriam, per Dominum Nostrum Jesum Christum, cui tecum & Spiritu sancto, sit laus, honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

PARÆNESIS OCTAVA.

PERDITUR, hæc inter, miseris lux, nonnihil tamen de querela deterit quod plerisque in foro, & turbâ, & negotiis (ut videri volunt) grandioribus occupatis, nos innocentiùs nugamur. At quid prohibet extremam hanc scenam seriò claudere, oculis nempe ad diviniora conversis, quo lassi licet, diei hujusce pensum ipsumque unâ diem jucundiùs terminemùs? Ut esse Phœbi dulcius jubar solet jam-jam cadentis.

Philosophiam (qualis illa est quæ in scholis dominatur) imbibistis, & ad altiora, ut opinor, præpeti jam pennâ festinatis. Sed O! quam pusilla & angusta sunt omnia, quæ à tergo, à fronte, & undiquâque obversantur; formicarum iste discursus est in tenui laborantium. Et quàm degener est animus, suæque originis, ac si lethen bibisset, quam profundè oblitus, ni cunctis hisce votis curisque vilioribus, tanquam laqueis elapsus, totumque aspectabilem hunc Orbem supergressus, in patris sui sinum referatur, ubi æternam pulchritudinem con-

templetur, & contemplando amore ardeat, & amando potiatur; In illo autem contemplando, O quantâ animi cautelâ modestiâque opus est! ne vel consilia ejus abdita, vel naturam audaciùs indagantes, & temerè *εις τὰ τῆ φωτῆ ἄδυστα* irrumpentes occæcemur. Quantum autem de infinito illo *τῷ ὄντως ὄντι* nos scire & ipsi visum est, & nostra interest, nec illud certè quæstiunculis vexandum, & disputaci proterviâ exagitandum; qui sic enim faxit, faciet næ intelligendo, ut nihil intelligat; sed humili fide amplexandum protinùs, & affectu pio placidoque deosculandum est: sin aliquid, & in istis quæ ad nos demissa sunt difficilius & perplexius occurrat, non spinosâ disputatione, sed assiduâ oratione feliciùs enodabitur. Aptè antistes Hippo- nensis. *Intelliget* (inquit) *qui orando pulsat, non qui rivando obstrepit ad ostium veritatis*, De illo autem, quem loquimur, ineffabili, quid capimus mortales in tenebrosis, *scil.* & cænosis hisce ergastiolis degentes, nisi hoc ipsum, quod illam nullatenus capiamus. De illo cogitantes imperfectum omne longè amoveamus, licet & omne congeramus perfectum, ubi tamen illam celsissimis utrumque genus titulis ornaverimus, O nil dixisse, nil conce- pisse fateamur! Immobilem agnoscamus moven- tem omnia, immutabilem omnia mutantem, infi- nitum, æternum, boni omnis omnisque esse scaturiginem, rerum **Dominum**, **Regemque Unicum**.

Si vos autem (*D. Juv.*) ad genuinam, Christianam, *scil. Θεοδοσίαν* aspiratis, hoc sciatis velim, animum ad sese introrsum prius revocandum, quam ad DEUM possit assurgere; secundum illud *S. Ber. Ab exterioribus ad interiora redeam, ab interioribus ad superiora ascendam.* At enim plerique hominum extra se degunt, & verissimè peregrini sunt domi; Quos ubivis facilius invenias quam apud se. Atqui hoc annon est insanire, quod & ἐξίστασθαι dicitur? aliquâ tamen cum ratione insanire videntur, sic extra sese evagando, cum intra nihil habeant quod conspectu læto arrideat, & oblectet. Squalida omnia, & horrida, & illuvie co-operta, quæ ignorare malunt quam expurgare, & miseriam oblivionem ignavam felicitatis instaurandæ labori præferunt. Quam præpostera autem omnis scientia, & studium omne, se neglecto. Grammaticos ridens Romanus Sapiens, *Ulyssis* (inquit) *mala explorant, ignorant sua.* Longe alia est pii ac prudentis animi sententia, quam & vestram velim. Se præcipuè illustrat, sibi invigilat, pectusque suum tanquam hortum, eumque sacrum, ac veluti Regi supremi delicias excolit, flores plantasque cælestes sedulò fovet, noxia quæque & erratica averruncans, quo fidentiùs & alacriùs dicat, ingrediatur dilectus meus in hortum suum, suis fructibus vesci dignetur. Illo autem perbenigne in animum descendente faciliè animus cum illo ascendere poterit, velut igneis

abreptus quadrigis, unde terram & terrena omnia è sublimi respiciat.

*Celsior exurgens pluvius, nimbosque cadentes
Sub pedibus cernens, & cæca tonitrua calcans.*

OREMUS.

QUICQUID extra te, Pater Cælestis, quærimus solaminis illusio est, & vanitas: hoc tamen toties experti nondum sic edocti sumus, ut supervacuum illum ac irritum laborem prorsus abdicantes in te uno, vivo plenoque animarum solatio requiescamus: oramus itaque ut manu tuâ omnipotenti corda nostra alligare & agglutinare tibi in perpetuum digneris, O quam infelices sunt qui te derelinquunt & quorum corda à te recedunt! erunt tanquam myricæ in deserto, & non videbunt cum venerit bonum, sed habitabunt in terra salsuginis & sterilitatis. Benedictus autem vir qui fiduciam in te posuit, Erit tanquam arbor plantata ad Rivos aquarum, non timebit cum venerit æstas nec sollicitus erit in tempore siccitatis. Aufer, Domine, nobis è terrenis & caducis quicquid tibi libuerit, hoc unum demum damna omnia compensabit, Inhabitabit Christus per fidem corda nostra, & in ejus facie nos reficiant semper ac vivificent favoris tui

radii, nec est amplius quod quæramus, sed gratis mentibus benignitatem tuam indesinenter celebrabimus, dicent omnia ossa nostra Quis similis tibi, quis similis tibi?

Lætetur in te Ecclesia tua & omnes in hac gente nostrâ, & ubique terrarum quicunque reverentur & amant nomen tuum, & per Evangelii vim & efficaciam augeatur indies eorum numerus, atque iis omnibus augeantur etiam gratiæ tuæ dona. Benedicas huic Academiæ, sit tanquam hortus manu tuâ cælesti irrigatus, ut crescant tenelli tui surculi, uberemque suo tempore fructum edant in celeberrimi tui nominis æternum honorem, per Dominum Jesum. Amen.

ORATIO VALEDICTORIA.

NOLO vos, hoc meo postremo licet, ut opinor, inter vos sermone, vel à studiis vestris, vel à studiorum relaxamentis prolixius distingere: aliquam certè vestrùm partem jam primùm alloquor, complures tamèn solennis, dissertationum in hoc cœtu earum omnium scopi testes habeo; In hoc unum, *scil.* collimasse omnes, ut ὑγιαίνόντων λόγων τύπῳ, Christianæ, *scil.* doctrinæ, & per illam, timoris ac amoris divini characteres non impressi, sed & insculpti præcordiis, indelebili prorsus firmitudine inhaerent; & hoc unum, dubio omni majus axioma, non solum in confesso apud vos, sed & summo in pretio esset, ὅτι ἐν και μόνον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν ἢ ἐυσέβεια. Quo autem huic uni studio liberiores, & expeditiores essent animi vestri, eos à spinosis & sterilibus, quæ Theologiam totam pervaserunt, quæstiunculis ac rixis indesinentèr quantâ potui vehementiâ revocavi. Quibus tamen plerique non parvi nominis Theologi & Doctores fervidissimè insudantes χίζονται, και κόσμον ὅλον τέμνουσιν ἀθέσμως. Equidem magnis illis & ἀναμφισβητήτοις Sacro-sanctæ

Religionis nostræ capitibus statuminandis semper incubui, quæ pauca sunt & clara, & partim gentium omnium, totiusque humani generis, reliqua autem indiviso Christianorum omnium consensu, ac suffragio comprobata sunt. Et in priore quidem ordine sunt, quæ de uno, supremo, æternoque principio, rerumque omnium ab illo uno emanatione, ac ortu, nec non sustentatione perpetuâ, ac regimine, deque Lege divinâ humano generi positâ, annexisque eidem præmiis ac pœnis identidem disseruimus. Altera autem magnorum in Religione dogmatum classis Christianæ Philosophiæ propria quidem est, sed omnibus certè illius sectatoribus communis, ingentia, *scil.* illa fidei nostræ & spei omnis, ac lætitiæ fundamenta, de *Filio DEI* carne nostrâ vestito, & in peccati, adeòque ipsius mortis exitum mortuo ac resuscitato, & in supremos Cælos, inibique supra omnes Angelorum choros thronosque, cum eâdem, quâ se induerat, carne nostrâ evector; unde & immensâ cum Gloriâ reversurum speramus. Quo quidem die in sanctis suis omnibus illustris, & in credentibus mirabilis futurus est. Quotquot itaque ultimam illam epiphaniam læti, atque exultantes excipere gestiunt, sancti sint necesse est, & capiti suo sanctissimo conformes, sobrii, pii, ac justî, & fugacis hujus seculi, carnisque suæ terrenæ, ac sordidarum terræ voluptatum per omnia contemptores, quæ vilia ac servilia hominum mirantur

ingenia, illi proterant ac conculcent. Ad hanc enim victoriam si quis eniti atque eluctari potuerit, hunc servum Dominus, hunc discipulum magnus ille Magister agnoscet. Hic DEO in terris consimilis evadet, & post brevem hanc luctam in conspectu DEI æternùm triumphabit. Atque hæc sunt quæ scire nostra interest, quæque observata beatos efficiunt. Huc appelletis animos (*Ingen. Adol.*) si sapitis, imò ut sapiatis: aufugiunt hæc, quas captamus, umbræ, & aufugit hæc vitæ, quam degimus, umbra. Quæ supra sunt, & extra sensuum ambitum posita unicè solida sunt, ac æterna. *Quid terrena hæc amplectimini, (inquit Bernardus) quæ nec veræ divitiæ sunt, nec vestræ. Si vestræ sunt (inquit) tollite vobiscum?* Et egregiè Lactan. *Quisquis animæ vitam maluerit, corporis vitam contemnat, necesse est, nec alitè aspirare ad summum poterit bonum, nisi quæ sunt ima desperaverit. Noluit enim Sapientissimus DEUS, nos Immortalitatem delicatè ac mollitèr assequi, sed ad illud æternæ vitæ inenarrabile præmium summâ cum difficultate, & magnis laboribus pervenire.* Memineritis autem, ne fatiscatis, præcessisse magnum illum animarum Redemptorem ac Ducem, & cum hoste jam debellato nobis rem esse. Illum solummodo impigri sequamur, & de victoriâ non est ambigendum. Hæc autem vera & homine Christiano digna victoria, barbaras cupiditatum Gentes rationis ac Religionis

frænare imperio. Illa autem turpissima servitus, ubi divnius nostri pars corpusculi vilis affectibus obsequitur. Vincimus autem omninò firmiter credendo & fortiter obluctando, sed & indefessè vigilando, & orando. Sit oratio non solum clavis Diei, & sera noctis, sit totius itineris diurni baculus ac fulcrum, quo in Dei montem alacres ascendamus. Oratio languentis animi solatium, fugatrix Dæmonum, magnum gratiæ omnis ac pacis Organum. Lectionem quod attinet, supra omnia volumina sit vobis sacer Scripturarum codex familiaris, illinc verè lucem, & pocula sacra haurietis. Huic autem & alia subjungere fas est piorum hominum conformia scripta, quæ subsidio vobis esse poterunt. Inter quæ libellum illum *de Imitatione Christi*; summa enim Religionis est imitari quem colis.

Imprimat cordibus vestris charissimus Jesus cordis sui immaculati similis mansueti vivam effigiem, quâ & pro suis, die illo supremo, vos cognoscat, & in sedes beatas, unà cum redemptis obsignatisque omnibus recipiat. *Amen.*

OREMUS.

ÆTERNE rerum conditor & Rex, te decet Hymnus in Zione, imò cùm hymnis omnibus im-

mensum major sis, silentium tibi in Zione laus est. Te Canant potius chori Angelici, nos autem taciti & stupentes ad solii tui scabellum procubamus, dum illi celebre illud suum ingeminant, Sanctus, Sanctus, Sanctus exercituum Deus, qui & terram gloriâ replet suâ & cælum. At O si qua nobis in-esset facultas sanctissimum illud nomen offerendi! Nomen quod pro modulo suo celebrant aspectabilis hujus orbis quæ nos circumdant omnia, cæli & stellæ, venti & flumina, terra & oceanus, & animalium omne genus. Animas certè nobis indidisti & facultates huic muneri supra hæc omnia idoneas, quæ laudes, scil. intellectu lucido & affectu fervido animatas offerre, & illas ipsas visibilium reliquorum omnium cantilenas articulatiùs offerre valeant. Sed animas hæc cælestes & divinæ auræ particulas heu! quam profundo cæno immersimus, neque iis denuo extrahendis & à collucie suâ repurgandis par ulla est, præter tuam solius dextram, Pater celsissime & benignissime. Hæc si nos gratiâ invisere digneris, tum demum & nova tibi cantica in suffitum, & nos ipsos sic renovatos in holocaustum offeremus: quodque reliquum nobis est vitæ non nobismet vicemus, sed illi in solidum qui pro nobis mortuus est.

Ecclesiam tuam universam per totam terrarum orbem & in his præcipuè Insulis sustentet manus

tua potentissima, & vultus tui radii usque letificent. Exultet in te Rex noster, & benignitate tuâ fretus nunquam dimoveatur, & thronum ejus pietas & justitia suffulciant, regna beet pax & pacis Evangelium; per Jesum Christum Dominum nostrum, cui tecum, & Spiritu Sancto, sit laus, honor, & gloria, in secula seculorum. Amen.

F I N I S.

B O O K S

PUBLISHED AND SOLD BY

R. OGLE,

(AT BLAIR'S HEAD), No. 295, HOLBORN.

THE WHOLE WORKS of **ROBERT LEIGHTON**, sometime Bishop of Dunblane, afterwards Archbishop of Glasgow. 6 vol. 8vo. 2l. 8s. boards.

MEMOIRS OF EMINENTLY PIOUS WOMEN, who were Ornaments of their Sex, Blessings to their Country, and edifying Examples to the Church and World, by **THOMAS GIBBONS, D. D.** and **GEORGE JERMENT, A. M.** 2 vol. 8vo. 18s. Fine paper 1l. 1s.

A NEW LITERAL TRANSLATION, from the Original Greek, of all the **APOSTOLICAL EPISTLES**, with a Commentary and Notes, by **JAMES MACNIGHT, D. D.** in 6 vol. 8vo. 3l. 13s. 6d. boards.

THE HARMONY OF THE FOUR GOSPELS, in which the Natural Order of each is preserved: with a Paraphrase and Notes, by **JAMES MACNIGHT, D. D.** 2 vol. 8vo. 18s. boards.

THE COMPLETE DUTY OF MAN; or a System of Doctrinal and Practical Christianity, by the late Rev. **H. VENN**, 7s. 8vo. boards.

MISTAKES IN RELIGION EXPOSED: An Essay on the Prophecy of Zacharias, by the late Rev. **H. VENN**, 12mo. 4s. boards.

LECTURES ON THE PROPHECIES OF ISAIAH, by the Rev. **ROBERT M'CUCCLOCH**, 4 vol. 8vo. 1l. 5s. boards.

THE WORKS OF JOHN WITHERSPOON, D. D. sometime Minister of the Gospel at Paisley, in Scotland, and late President of Princetown College, New Jersey, in America, 9 vol. 12mo. boards, 1l. 11s. 6d.

For the accommodation of those who may be possessed of a Part of the Doctor's Writings, the Publishers have printed a few additional Copies of his separate Pieces; viz.

1. **TREATISE on REGENERATION**, with his Life; and his Essay on Justification. 1 vol. 12mo. 3s. 6d.

2. **THE LEADING TRUTHS OF THE GOSPEL STATED AND DEFENDED**, in several Sermons. 1 vol. 12mo. 3s. 6d.

3. **SERMONS ON PRACTICAL SUBJECTS**. 1 vol. 3s. 6d.

4. **SERMONS PREACHED on PUBLIC OCCASIONS**. 2 vol. 7s.

5. **A COMPLETE COLLECTION of the Doctor's ESSAYS, LECTURES, &c.** 4 vol. 12mo. 14s.

THE WHOLE WORKS of the late Rev. **JAMES HERVEY, A. M.** Rector of Weston Flavel, in Northamptonshire; containing his Seven Sermons, Miscellaneous Tracts, and Religious Letters. A new Edition. 6 vol. 12mo. 1l. 1s.

AN EXPOSITION of the **BOOK of SOLOMON'S SONG**. By **JOHN GILL, D. D.** 2 vol. 8vo. boards, 10s. or fine medium, 12s.

SIXTEEN LECTURES on Parts of the First Fifteen Chapters of the Acts of the Apostles. By the Rev. **JOHN DICK**, Author of an Essay on the Inspiration of the Scriptures. 8vo boards, 6s.

BOOKS printed for R. OGLE.

- A TREATISE ON THE FAITH AND INFLUENCE** of the GOSPEL, by the Rev. ARCH. HALL, London. Just published from the Author's MSS. by the Rev. Mr. Peddie, of Edinburgh, boards, 3s. 6d.
- DISCOURSES** Preached on Several Occasions, by JOHN ERSKINE, D. D. late one of the Ministers of the Old Gray Friar's Church, Edin. 2 vol. 8vo. boards, 14s.
- SKETCHES and HINTS of CHURCH HISTORY and THEOLOGICAL CONTROVERSY.** By the Same. Vol. II. boards, 3s.
- LECTURES** on the BOOK of RUTH; to which are added, Discourses on the Condition and Duty of Unconverted Sinners, on the Sovereignty of Grace in the Conversion of Sinners, and on the Means to be used in the Conversion of our Neighbours, by GEORGE LAWSON, D. D. 12mo. boards, 4s.
- SERMONS** by the late Rev. JOHN LOGAN, F. R. S. including a complete Detail of the Service of a Communion Sunday, according to the Usage of the Church of Scotland. A new Edition, 2 vol. in 1, price 7s. boards.
- SERMONS**, by the Rev. DAVID BRICHAN, D. D. Minister of the Scots Church, Artillery-street, 8s. 8vo. boards.
- SERMONS** on Important Subjects, by the late Rev. and Pious SAMUEL DAVIES, A. M. 4 vol. 11. 8s. boards.
- SERMONS** on Various Subjects, by the Rev. J. BURN, 6s. 8vo. boards.
- SIXTEEN SERMONS**, by the Rev. THOMAS MUTTER, D. D. 6s. 8vo. boards.
- SOLITUDE SWEETENED**; or Miscellaneous Meditations on various Religious Subjects. Written in distant parts of the World, by JAMES MIEKLE, late Surgeon at Carnwath. 4s. 12mo. boards.
- THE TRAVELLER**; to which is added, *Converse with the World unseen*, by Ditto, 4s. boards.
- SELECT REMAINS** of the late Mr. MIEKLE, 4s. boards.
- THE MISCELLANEOUS WORKS** of Mr. MIEKLE, 4s. boards.
- LECTURES** on the HISTORY of JOSEPH, by GEORGE LAWSON, D. D. 2 vol. 12mo. 8s. boards.
- AN EXPOSTULATORY ADDRESS TO THE METHODISTS**, by JOHN WALKER, late Fellow of Trinity College, Dublin, 3s. 6d.
- EXTRACTS** from the DIARY and LETTERS of the late Mr. JOSEPH WILLIAMS, of Kidderminster, 4s. boards.
- EXTRACTS** from the DIARY and LETTERS of the late Colonel BLACKADDER, 4s. boards.
- MEMOIRS, or SPIRITUAL EXERCISE** of ELIZABETH WEST, 2s. 6d. 12mo. boards.
- SERMONS and TRACTS**, by the Rev. JOHN MASON, D. D. 4s. boards.
- EARLY PIETY**, illustrated and recommended in several Discourses, by the Rev. GEO. JERMENT, 12mo. 3s. boards.
- A VIEW** of the SOCIAL WORSHIP and ORDINANCES observed by the FIRST CHRISTIANS, by JAMES ALEX. HALDANE, 4s. 12mo. boards.
- THE CHRISTIAN INSTITUTES**; or the Sincere Word of God, by Bishop GASTRELL, 12mo. 3s. boards.

Just Published, Price 1s. 6d.

OGLE'S
THEOLOGICAL CATALOGUE,
FOR 1809:
CONTAINING
THE MOST EXTENSIVE COLLECTION
OF
BOOKS
IN
DIVINITY, ECCLESIASTICAL HISTORY, &c.
English and Foreign,
EVER OFFERED TO THE PUBLIC.

LIKEWISE
THE SERMONS
OF
THE MOST APPROVED PREACHERS,
ENGLISH, SCOTCH, FRENCH, &c.
WHICH ARE NOW ON SALE, AT VERY REDUCED PRICES
AT
R. OGLE'S,
BLAIR'S HEAD, (295) HOLBORN.

Commissions from the Country carefully attended to.

*Just arrived from Glasgow, and to be had as above,
Price 4s.*

FACTS and DOCUMENTS Respecting the *Connections*, which have subsisted between ROBERT HALDANE, Esq. and GREVILLE EWING, Minister of the Gospel in Glasgow; laid before the Public in consequence of Letters which the former has addressed to the latter, respecting the Tabernacle at Glasgow.

ESSAYS, addressed to the JEWS, on the Authority, the Scope, and the Consummation, of the LAW and the PROPHETS; written, at the request of the MISSIONARY SOCIETY, by the Rev. GREVILLE EWING, of Glasgow, Price 3s. 6d.

Just Published, by J. OGLE, *Edinburgh*; M. OGLE, *Glasgow*; R. OGLE, 295, *Holborn*; and T. HAMILTON, 37, *Paternoster Row, London*:

- BROWN'S Self-Interpreting Bible, 2 vols. 1to. *fine*, 3*l*.
 Brown's Dictionary of the Holy Bible, 2 vols. 8vo. 18*s*.
 American Preacher; selected by Dr. Erskine; 5th genuine edition; 9*s*.
 Buchanan's (of Inverkeithing) Serms. 8vo. 4*s*.
 Brown's (of Aberdeen) Sermons, 8vo. 3*s*.
 Bradbury's Myst. of Godliness, 2 vols. 8vo. 10*s*.
 Blackader's (Colonel) Diary and Memoirs, 4*v*.
 Berry Street Sermons, 2 vols. 10*s*.
 Boston's Sermons, 3 vols. 10*s*. 6*d*.
 Charter's (Dr. of Wilton) Sermons, 2 vols. 11*s*.
 Campbell on the Gospels, 2 vols. 8vo. 16*s*.
 Cadden's Concordance (J. Ogle's correct edition), 4to. 1*l*. 1*s*.—*fine paper*, 1*l*. 5*s*.
 Darracon's Scripture Marks of Salvation, 6*d*. or 5*s*. per dozen.
 Dick's (of Glasgow) Lectures on the Acts, 6*s*.
 Erskine's (Dr. of Edinburgh) Sermons, 2 vols. 8vo. 15*s*.
 Erskine's (Ebenezer) Sermons, 3 vols. 8vo. 18*s*.
 Erskine's (Ralph) Sermons, 10 vols. 8vo. 2*l*. 2*s*.
 Evangelical Preacher; selected by Dr. Erskine and the Rev. Mr. Peddie, of Edinburgh; the Rev. Mr. Brown, and Professor Bruce, Whitburn; 3 vols. 12mo. boards, 12*s*.
 Fisher's Spring Day; or, Contemplations on Several Occasions, 8vo. boards, 7*s*.
 Gill's (Dr.) Exposition of Solomon's Song, 2 vols. 8vo. 12*s*.
 Gibbon's (Dr.) Lives of Pious Women, 2 vols. 8vo. boards, 18*s*.—*fine*, 1*l*. 1*s*.
 Gal's (of Glasgow) Sermons on Important Subjects, 3vo. boards, 6*s*.
 Hopkins (of America) on the Millennium, *new edition*, boards, 2*s*. 6*d*.
 Hervey's Works, 6 vols. 12mo. boards, 16*s*.
 Johnston's (Dr.) Commentary on the Revelations, 2 vols. 8vo. boards, 12*s*.
 Johnston's (Dr.) Sermons and Life, 9*s*.
 Johnston's (Dr.) Essay on the Way to Restore and Perpetuate Peace, 12mo. boards, 4*s*.
 Jamieson's (Dr. of Edinburgh) Use of Sacred History, 2 vols. 8vo. boards, 12*s*.
 Lowth on Isaiah, 2 vols. 8vo. boards, 12*s*.
 The Whole Works of Archbishop Leighton; with Life, by the Rev. Mr. Berment, London, 6 vols. 8vo. boards, 2*l*. 8*s*. and on *fine royal paper*, 3*l*. 3*s*.
 Lawson's (Dr.) Lectures on Ruth, boards, 4*s*.
 Macculloch's (of Dairsie) Lectures on Isaiah, 4 large vols. 8vo. boards, 1*l*. 8*s*.
 Macculloch's Sermons, 2 vols. 12mo. 8*s*.
 Macknight's (Dr. of Edinburgh) Translation of the Epistles, 6 vols. 8vo. boards, 3*l*. 10*s*.
 Macknight's Harmony of the Four Gospels, 2 vols. 8vo. boards, 18*s*.
 Macknight's Truth of the Gospel Hist. 4to. 13*s*.
 Meikle's Select Remains, 12mo. boards, 4*s*.
 Meikle's Solitude Sweetened, 12mo. boards, 4*s*.
 Meikle's Traveller; with Life, by the Rev. Mr. Peddie of Edinburgh, boards, 4*s*.
 Meikle's Miscellaneous Works, 12mo. bds. 4*s*.
 Newton's (of London) Works, 9 vols. 12mo. *new edition*, boards, 1*l*. 10*s*.
 Owen on the Holy Spirit, 3 vols. 8vo. bds. 12*s*.
 Pirrie's (of Newbury) Works, 6 vols. 1*l*. 4*s*.
 Pirrie on Baptism, *separate*, 12mo. bds. 4*s*.
 Stewart's History of the Reformation of Religion in Scotland, 8vo. boards, 6*s*.
 Stennett's (Dr.) Discourses on Domestic Duties, 12mo. boards, 5*s*.
 Stennett's (Dr.) Personal Religion, 2 vols. bds. 7*s*.
 Stennett's (Dr.) Parable of the Sower, 3*s*. 6*d*.
 Shepherd's Parable of the Ten Virgins, 2 vols. 8vo. boards, 10*s*.
 Secker's (Archbishop) Works, published by Dr. Hardy, of Edinburgh, 4 vols. 8vo. boards, 1*l*. 8*s*.
 Smith's (of Camberwell) System of Prayer, composed chiefly of Scriptural Expressions, for the Assistance of those who take the lead in Family Worship, 3vo. boards, 8*s*.
 Venn's Complete Duty of Man, 8vo. boards, 7*s*.—12mo. 4*s*.
 Witherspoon's (Dr.) Works, 9 vols. 1*l*. 10*s*.
 Witherspoon (Dr.) on Regeneration, 3*s*. 6*d*.
 Witherspoon's (Dr.) Leading Truths of the Gospel, 5*s*. 6*d*.
 Witherspoon's (Dr.) Practical Sermons, 3*s*. 6*d*.
 Witherspoon's (Dr.) Sermons on Public Occasions, 2 vols. 7*s*.
 Witherspoon's (Dr.) Essays and Sermons, 4 vols. 14*s*.
 Witherspoon's Diary, Meditations, and Letters, *new edition*, boards, 4*s*.
 Witsius's (Economy of the Covenants, 2 vols. 8vo. boards, 1*l*. 1*s*.
 Whitby's Commentary on the New Testament, 2 vols. 4to. boards, 2*l*. 2*s*.
 Whitby's, with Patrick, Lowth, and Arnauld's Commentary on the Old Testament, 7 vols. 4to. 2*l*. 8*s*.

